

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tadeja Kuri

**Varovanje otrokovega glasu in otrokove koristi pri ločitvah
oziroma razvezah, v katerih je prisotno nasilje**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tadeja Kuri

**Varovanje otrokovega glasu in otrokove koristi pri ločitvah
oziroma razvezah, v katerih je prisotno nasilje**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Tadeja Kodele

Somentorica: asist. Mojca Šeme

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Tadeji Kodele in somentorici asist. Mojci Šeme, za vse nasvete, odzivnost in strokovno vodenje pri nastajanju diplomskega dela.

Hvaležna sem staršema, starima staršema in bratu Nejcu za vse spodbudne besede in brezpogojno podporo.

Hvaležna sem sošolkam Uli, Zali in Sari za vso podporo skozi celoten študij, ter drugim prijateljicam, ki so mi stale ob strani.

Hvala lektorju dr. Bernardu Rajhu za lektorski pregled diplomskega dela.

Zahvaljujem se vsem socialnim delavkam in delavcem, ki so si vzeli čas in z menoj podelili svoje izkušnje.

POVZETEK DIPLOMSKEGA DELA

V diplomskem delu pišem o vlogi socialnih delavcev, zaposlenih na centru za socialno delo, pri varovanju otrokovega glasu in otrokove koristi v primerih, v katerih je med ločitvijo oz. razvezo prisotno nasilje, tako med starši kot tudi nad otrokom. Osredotočam se na to, kako socialni delavci razlikujejo med ločitvami oz. razvezami, v katerih se pojavi visok konflikt in v katerih je prisotno nasilje, na njihovo razumevanje postločitvene zlorabe in starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje. Prav tako pa se osredotočam tudi na ovire, s katerimi se srečujejo pri delu, in na znanje ter strategije, ki jih uporabljajo pri pogovoru z otrokom. V teoretičnem delu najprej izpostavim pomen razlikovanja med ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisotno nasilje oz. visok konflikt, nato pa predstavim postločitveno zlorabo, kjer podrobno opišem prisilni nadzor in spornost koncepta sindroma starševskega odtujevanja. Izpostavim tudi koristi otroka, načelo najboljše otrokove koristi, zakonodajni okvir ter psihološko in čustveno zlorabo otroka, posebej pa potek pogovora z otrokom na centru za socialno delo. Teoretični del sklenem z opisom vloge socialne delavke na centru za socialno delo v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ko gre za korist otroka, in opišem njene naloge ter vlogo pri odločanju o stikih. Rezultate izvedene raziskave sem pridobila s pomočjo polstandardiziranega intervjuja, opravljenega s sedmimi socialnimi delavkami in delavci, ki delajo na področju predhodnega svetovanja. Rezultati so pokazali, da socialne delavke prisotnost nasilja pri ločitvah oz. razvezah prepoznavajo oz. na opaženo neenakomerno razporejeno moč med partnerjema. Za definiranje ločitev oz. razvez, v katerih je prisoten visok konflikt, morajo najprej izključiti nasilje, za lažje prepoznavanje le-tega morajo opraviti več pogovorov, tekom pogovora pa biti še posebej pozorne na znake, ki se medtem pojavljajo. Psihično nasilje so socialne delavke izpostavile kot najbolj pogosto vrsto nasilja, ki se pojavlja pri ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje. Odgovori socialnih delavk so pokazali, da je njihova vloga v pri izražanju otrokovega glasu predvsem izveden pogovor z otrokom, v katerem pridobivajo otrokovo mnenje. Vodilo socialnih delavk v vseh postopkih, v katere je vključen otrok, je varovanje njegove koristi. Socialne delavke so starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, kadar žrtev ne spodbuja stikov s povzročiteljem, označile kot zaščito otroka, in ne kot odtujevanje. Rezultati so opozorili tudi na kadrovske podhranjenosti centrov za socialno delo, ki onemogoča bolj kvalitetno opravljeno delo.

Ključne besede: vloga socialne delavke, otrokov glas, otrokova korist, starševsko odtujevanje, nasilje v družini

Protecting the child's voice and best interests in divorces and separations in which violence is present

GRADUATION THESIS ABSTRACT

In my thesis I write about the role of social workers working at the social work centre in protecting the child's voice and the best interests of the child in cases where violence is present during the separation or divorce, both between the parents and against the child. I focus on how social workers differentiate between separations or divorces that involve high conflict and those that involve violence, their understanding of post-separation abuse and parental alienation in cases of separation or divorce where violence is present. I also focus on the barriers they face in their work and the knowledge and strategies they use when talking to the child. In the theoretical part, I first highlight the importance of distinguishing between separations or divorces where violence or high conflict is present, then I present post-separation abuse, where I describe coercive control in detail and the controversial concept of parental alienation syndrome. I also highlight the child's best interests, the principle of the child's best interests and the legislative framework, as well as the psychological and emotional abuse of the child and the process of talking with the child at the social work centre. I conclude the theoretical part with a description of the role of a social worker at the social work centre in cases of separation or divorce in which violence is present, regarding the child's best interests, and I describe their tasks and role in deciding on contact. The results of the research were obtained through semi-standardised interviews with seven social workers working in the field of prior counselling. The results showed that social workers recognize the presence of violence in separations or divorces according to the observed unequal distribution of power between the partners. In order to define divorces with high conflict, they first need to exclude violence, conduct more interviews to facilitate identification, and pay particular attention to the signs that emerge in the course of the conversation. Psychological violence was highlighted by social workers as the most common type of violence in divorces or separation in which violence is present. The social workers' answers showed that their role in giving voice to the child is mainly to have a conversation with the child in which they get the child's opinion. The guiding principle for social workers in all processes involving the child is protecting the child's best interests. Parental alienation in cases of separation or divorce involving violence, where the victim does not encourage contact with the perpetrator, has been described by social workers as child protection and not as alienation. The results also highlighted the understaffing of social work centers, which prevents higher quality work.

Keywords: social worker's role, child's voice, child's best interests, parental alienation, domestic violence

KAZALO

I. PREGLED PROBLEMATIKE	1
1. Ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje	1
1.1. Pomen razlikovanja med ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisoten konflikt, in ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisotno nasilje	3
1.2. Postločitvena zloraba ter orodja povzročiteljev za izvajanje nasilja nad žensko in otrokom tudi po ločitvi	4
1.3. Prisilni nadzor	5
1.4. Vpliv prisilnega nadzora na otroka.....	7
1.5. Spornost koncepta sindroma starševskega odtujevanja, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje	7
2. Koristi otroka v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje.....	9
2.1. Načelo najboljše otrokove koristi	10
2.2. Starševska skrb.....	10
2.3. Ukrepi za varstvo koristi	11
2.4. Psihološki in čustveni vidiki, posledice in čustvena zloraba otroka	11
3. Glas otroka v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje	12
3.1. Pogovor z otrokom na CSD	13
4. Vloga socialne delavke in CSD v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ko gre za korist otroka	14
4.1. Naloge, ki jih opravlja socialna delavka v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje ..	15
4.2. Zapisovanje otrokove koristi	16
4.3. Odločanje o stikih v primerih razvez in ločitev, v katerih je prisotno nasilje	16
4.4. Ovire pri delu za določanje otrokove koristi	17
4.5. Delo s povzročiteljem nasilja ter žrtvijo nasilja tudi po ločitvi	17
4.6. Ko sistem stopi na stran povzročitelja nasilja – travma, povzročena v sistemu zaščite otroka ..	19
II. FORMULACIJA PROBLEMA	20

III.	METODOLOGIJA.....	22
	Vrsta raziskave.....	22
	Teme raziskovanja	22
	Merski instrument.....	22
	Populacija in vzorec	22
	Metoda zbiranja podatkov.....	23
	Obdelava in analiza podatkov	23
IV.	REZULTATI.....	26
V.	RAZPRAVA	63
VI.	SKLEPI	77
VII.	PREDLOGI	79
VIII.	SEZNAM VIROV IN LITERATURE	81
IX.	PRILOGE	87

I. PREGLED PROBLEMATIKE

V času študija socialnega dela sem prakso med drugim opravljala na Centru za socialno delo Maribor, enota Pesnica. Tam sem na področju predhodnega svetovanja odkrila, da me zanima področje družinskega svetovanja, delo z družino, s pari in delo z otroki. Med delom s pari sem se ustavila pri ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, pri čemer me je zanimalo predvsem, kako to vpliva na otroka, na varovanje otrokove koristi, med drugim pa se mi je zdelo zanimivo raziskati tudi, kakšna je med vsemi temi odnosi vloga socialnih delavk in delavcev¹ in kako lahko pripomorejo k zaščiti otroka.

1. Ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje

Družinski zakonik (2017) v 95. členu določa, da »zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega, z razveljavitvijo ali razvezo zakonske zveze.« V prvem odstavku 98. člena je tudi določeno, da lahko zakonec zahteva razvezo zakonske zveze, če je zakonska zveza iz katerega koli vzroka nevzdržna. V drugem odstavku istega člena zakonik določa, da kadar sodišče razveže zakonsko zvezo, mora odločiti tudi o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši, v tretjem odstavku pa določa, da mora pred tem ugotoviti, kako bodo koristi otroka najboljše zagotovljene (Družinski zakonik, 2017).

V Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami je eden od navedenih ciljev izboljšana obravnava, položaj in zaščita žrtev nasilja v družini in nasilja nad ženskami ter izboljšani postopki (prakse) urejanja te problematike. Med predlaganimi ukrepi, zapisanimi v imenovani resoluciji, je tudi zagotovitev pogojev za hitro reševanje razveznih postopkov v primerih nasilja, ki se nanašajo na dodelitev otroka v varstvo in vzgojo (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2023).

Pomembno je, da znamo razlikovati med ločitvami oz. razvezami, kjer je prisoten visok konflikt, in ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisotno nasilje, vključno s prisilnim nadzorom, pri čemer slednji očem zunaj domačih sten pogostokrat ostaja skrit. Partnerja imata v ločitvah oz. razvezah,

¹ V nadaljevanju bom samostalnike socialna delavka, socialni delavec uporabljala v ženskem spolu, vendar veljajo za vse spolne identitete, razen v točki rezultati, v katerih bom dobesedne navedbe sodelujočih socialnih delavcev v raziskavi uporabljala v moškem spolu.

v katerih je prisoten visok konflikt, enakomerno porazdeljeno moč, pri ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, pa ima en partner več moči nad drugim (Leskošek, 2024)

Na Centru za socialno delo² se izvaja program predhodnega svetovanja, katerega namen je pomagati zakoncema, da ugotovita, ali obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze ali pa zaradi oddaljenosti med odnosoma med njima to več ni možno, in je zakonska zveza za vsaj enega od njiju postala nevzdržna. Če se zaradi nasilja partner počuti ogrožen ali ga je strah povzročitelja nasilja, se s socialno delavko CSD lahko dogovori, da se predhodno svetovanje z zakoncema opravi ločeno ali da se o situaciji izreče pisno (Rapolane Obrar, 2018, str. 88–89).

Stark (2007, str. 208–212) opozarja na pomen psihološke komponente partnerskega nasilja, ki je uničujoča za ženske, ki živijo s povzročiteljem, in s tem, ko to psihološko komponento imenuje nevidna kletka, jo opredeli na način prisilnega nadzora. S tem se pojasni prava dinamika žensk, ki živijo s partnerskim nasiljem, ter taktike prisile in nadzora, ki jih njihovi partnerji vsakodnevno izvajajo nad njimi.

Društvo za nenasilno komunikacijo (b. d. a) nasilje opredeljuje kot vedenje, s katerim oseba zlorabi svojo moč, da bi drugo osebo (ali osebe) nadzorovala, ustražovala, ji škodovala, jo ponižala, razvrednotila, ji vzela moč, si jo podredila, jo izkoristila ali jo uničila. Izhaja iz neravnovesja moči med dvema ali več osebami oz. skupinami ljudi. Nasilje po tej definiciji omenjenega društva praviloma povzroča oseba z več moči nad osebo z manj moči. Oseba ima lahko več moči zaradi družbenega položaja, starosti, nacionalnosti, telesnih značilnosti, kognitivnih sposobnosti ali drugih dejavnikov (prav tam).

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) nasilje v družini opredeljuje kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana (povzročitelj nasilja) proti drugemu družinskemu članu (žrtev) oz. zanemarjanje ali zalezovanje žrtve, ne glede na spol, starost ali katerikoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja, in telesno kaznovanje otrok. Omenjeni zakon nasilje v družini opredeljuje kot prepovedano.

² V nadaljevanju bom center za socialno delo navajala s kratico CSD.

1.1. Pomen razlikovanja med ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisoten konflikt, in ločitvami oz. razvezami, v katerih je prisotno nasilje

Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. oktobra 2021 o vplivu nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke pojmuje nasilje v družini kot vsako dejanje fizičnega, spolnega, psihološkega ali ekonomskega nasilja, ki se zgodi med nekdanjima ali trenutnima zakoncema ali partnerjema, ne glede na to, ali povzročitelj še prebiva ali je prebival z žrtvijo; je ena od najpogostejših oblik nasilja na podlagi spola. Ta oblika nasilja, tako je zapisano v omenjeni resoluciji, nesorazmerno bolj prizadene ženske in otroke. Nasilje v družini je hud in pogosto dolgotrajen in prikrit socialni problem, ki povzroča sistematčne fizične in psihološke travme s hudimi posledicami za žrtve ter resno vpliva na čustveno, ekonomsko in socialno blaginjo cele družine, saj je povzročitelj oseba, ki bi ji žrtev sicer morala zaupati, ti pa imajo žrtve pogosto pod prisilnim nadzorom, za katerega so značilni ustrahovanje, nadziranje, osamitev in zlorabe (Evropski parlament, 2021).

Kot ugotavlja Rapolane Obrar (2018, str. 80) sodna poravnava, pa tudi mediacija, v primerih nasilja v družini nista primerni obliki reševanja situacije, saj tako kot sporazumna razveza tudi sodna poravnava in mediacija zahtevata dve enakovredni stranki, ki lahko svobodno, po svoji volji in brez strahu pred pritiski izrazita svoje potrebe in želje. Omenjena avtorica pravi, da pri nasilju v družini ni tako, saj je žrtev vedno v podrejenem položaju nasproti povzročitelju nasilja. Žrtev zaradi strahu pred povzročiteljem namreč težje izrazi svoja stališča, hitreje popusti, in lahko pristane na takšno ureditev zadeve, ki ustreza izključno povzročitelju nasilja, ta pa lahko namreč še vedno povzroča nasilje nad žrtvijo, ji grozi ali kako drugače pritiska nanjo z namenom, da bi dosegel sebi ugodno rešitev (Rapolane Obrar, 2018 str. 80).

O pomembnosti razlikovanja visokega konflikta in nasilja pa opozarja tudi Šeme (2024, str. 33), ki je na 2. kongresu slovenske krovne zveze za psihoterapijo predstavljala varovanje otrokovega glasu in otrokove koristi v primerih ločitev in razvez, v katerih je prisoten visok konflikt ali nasilje. V zborniku kongresa je tako predstavljen prvi prispevek na imenovano temo v Sloveniji.

1.2. Postločitvena zloraba ter orodja povzročiteljev za izvajanje nasilja nad žensko in otrokom tudi po ločitvi

Bancroft (2010, str. 19–20) pravi, da mnogi povzročitelji uporabljajo otroke kot sredstvo oz. orodje nad bivšo partnerko, žrtev nasilja ali škodovanje le tej. Taktike in strategije so npr. poškodovanje otrokovih stvari za kaznovanje matere, zahteve, da otroci spremljajo matere in poročajo o njenih dejanjih, ter grožnje, da bodo ugrabili otroke ali pa prevzeli skrbništvo nad njimi, če bi ga mati otrok želela zapustiti. Po ločitvi oz. razvezi povzročitelji lahko izrabljajo stike z otrokom, da lahko še naprej zlorabljajo mater. Omenjeni avtor (2010, str. 20–22) pravi, da je ključnega pomena zavedanje, da otroci, ki so izpostavljeni nasilju, doživljajo travmo, ta pa ima več posledic, ki pa se pri otroku pogostokrat kažejo kot telesne ali psihološke stiske. Tveganja otrok, ki jih omenjeni avtor predstavlja zaradi izpostavljenosti nasilju, so pričevanje o fizičnem nasilju, psihičnem, spolnem nasilju povzročitelja nad žrtvijo (mamo, sorojencem), možne so travmatične posledice. Tveganje za nasilje se lahko poveča po ločitvi zaradi nezmožnosti matere, da bi nadzorovala vzgojo povzročitelja nasilja.

Postločitvena zloraba oz. postločitveno nasilje se nanaša na vzorce zlorabe, ki se nadaljujejo po koncu razmerja, še posebej pa le-ta pride do izraza, če ima žrtev s povzročiteljem nasilja skupnega otroka. V takšnih okoliščinah se še vedno prepogosto zgodi, da bosta starša imela skupno starševstvo, in to je za žrtev (tako za žensko kot tudi za otroka) izčrpavajoče (Mame v stiski, b. d.). Zlorabe se pojavljajo v različnih oblikah in niso vedno samo fizične, kot je razširjeno razmišljanje o nasilju v družbi. Skupni izraz, ki opisuje vzorec zlorabe in lahko vključuje fizično zlorabo, manipulacijo, ustrahovanje in grozeče vedenje ter se uporablja za ustrahovanje žrtve, se imenuje prisilni nadzor (angl. *coercive control*) (Mame v stiski, b. d.).

V Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija)³ (2011) je navedeno, da je nasilje nad ženskami odraz zgodovinsko neenakih razmerij moči med ženskami in moškimi, kar je privedlo do nadvlade nad ženskami in diskriminacije žensk s strani moških in ovir pri napredku žensk, in da je nasilje nad ženskami »eden od ključnih družbenih mehanizmov, s katerim so ženske prisiljene v podrejeni položaj v primerjavi z moškimi«. V Istanbulski konvenciji (2011) je zapisana definicija nasilja v

³ V nadaljevanju bom Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima navajala kot Istanbulsko konvencijo.

družini, ki pravi, da je to »vsako dejanje fizičnega, spolnega, psihološkega ali ekonomskega nasilja, ki se dogodi v družini ali njeni enoti ali med dvema bivšima ali trenutnima zakoncema oz. partnerjema, ne glede na to, ali storilec še stanuje ali je stanoval v istem stanovanju z žrtvijo« (Svet Evrope, 2011).

Trenutno se v slovenski zakonodaji pripravljajo spremembe s področja nasilja v družini. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2024) pripravlja resolucijo o nacionalnem programu za preprečevanje nasilja v družini in nad ženskami 2024–2029, ki je krovni dokument za spopadanje z nasiljem v družini in nad ženskami v Sloveniji.

Kot ugotavljajo avtorji Spearman, Hardesty in Campbell (2022, str. 1228), da čeprav se zlorabe dogajajo pri vseh spolih, zlorabe moških partnerjev do žensk po ločitvi omogočajo patriarhalne norme in so bolj nevarne. Ženske so po njihovem mnenju desetkrat pogostejše žrtve intimno partnerskega nasilja kot moški, še posebej, kadar do zlorabe oz. nasilja pride po ločitvi. Postločitvena zloraba se po mnenju omenjenih avtorjev izvaja na ravni posameznika, ohranjajo in spodbujajo pa jo dejavniki na ravni družine, kjer so vidne razlike v moči med partnerji, na ravni skupnosti pa kot odziv pravnega sistema in družbe na podlagi spola in patriarhalnih norm. Postločitvena zloraba je namenjena temu, da se nekdanji partner, žrtev nasilja, počuti nemočnega, moč in nadzor pa sta osrednjega pomena za razumevanje nasilja nad partnerjem (Spearman, Hardesty, Campbell, 2022, str. 1228–1229)

Postločitveno zlorabo lahko opredelimo kot ustrahovanje nekdanjega partnerja, ki vključuje pravno zlorabo, ekonomsko zlorabo, grožnje in ogrožanje otrok, izolacijo od podpor (družine, sodelavcev, prijateljev) in diskreditacijo ter nadlegovanje in zalezovanje (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015, str. 110).

1.3. Prisilni nadzor

Prisilni nadzor je oblika zlorabe, ki se pogosto pojavlja v kontekstu neenakosti med spoloma (Burton in Gormally, 2024). Stark (2007, str. 241; 2012, str. 7) ga opredeljuje kot taktično-strateški način zatiralskega vedenja oz. vzorec nadvlade, pri katerem je značilno ponavljajoče se fizično nasilje, spolne prisile, taktike ustrahovanja, izolacije, poniževanja in nadzora nad žrtvami.

Stark (2007, str. 228–229) prisilo opredeljuje kot uporabo sile ali groženj s prisilo, nadzor pa kot prikrajšanje, ukazovanje in izkoriščanje. Ko ta pojma združimo, dobimo stanje nesvobode, ki pa ga žrtev doživlja kot ujetost (angl. *entrapment*) (Stark, 2009, str. 205, 229).

Primeri nasilja, ki niso fizični in jih omenja spletna stran Mame v stiski (b. d.) so t. i.:

- *mračenje* (angl. gaslighting): partner, ki je nasilen, sili žrtev, da dvomi o svojem spominu na dogodke, si začne oporekati in zanikati stvari, ki jih je povedala v preteklosti, to povzroči, da žrtev dvomi o sebi, o svoji resničnosti;
- *nerazumna krivda*: žrtev se zaradi svojega vedenja počuti slabo in se prepričuje, dokler ne verjame, da je sama kriva, partner, ki je nasilen, žrtvi govori, da potrebuje boljši smisel za humor, da je žrtev kriva, da ji povzročitelj ne zaupa, ko bi rada šla ven, da je žrtev nezaupljiva ter trdijo, da jih ne bi smeli razburjati, če žrtev ni želela, da jih razjezi;
- *nasilne šale*: partner, ki je nasilen, žaljivke prekrije v šale in jih uporablja v družbi, med prijatelji, pred družino, pri tem se pa žaljivo smeje, če žrtev pokaže užaljenost, pa povzročitelj trdi, da je preveč občutljiva;
- *pretirano zaščitništvo*: partner, ki je nasilen zahteva, da ves čas ve, kje in s kom se nahaja partnerka, vztraja pri dokazilu, kje je žrtev bila, to vedenje prikrivajo kot skrbno vedenje in se pretvarjajo, da gre za obliko resnične skrbi, v resnici pa gre za obliko nadzora;
- *čustveno izigravanje, ignoriranje, tihi dnevi*: partner se za več dni, pogosto brez kakršne koli razlage, čustveno in fizično odmakne od partnerke, zavrača očesni stik in se na pogovor odzove z molkom ter ohranja stalno hladnost, pri tem pa daje jasno vedeti, da je za to, kar bi naj bilo narobe, kriva žrtev;
- *prikrivanje vedenja z gestami*: partner, ki je nasilen, meni, da je s svojim ravnanjem presegel tisto, kar se mu zdi sprejemljivo, zato nenadoma naredi gesto, da žrtev pomiri, s to gesto želi prekomerno nadomestiti to, kar je storil in s tem zagotoviti molčečnost ter lažno pripoved za ostale osebe;
- *ljubosumje*: partner, ki je nasilen, ne zaupa ljudem, ki jih ima žrtev okrog sebe, čeprav ni pojasnil za to, misli, da bi žrtev morala nehati preživljati čas s svojo družino, čemur sledi popolna izolacija, saj žrtev izgubi svoj krog oseb;
- *ekonomski nadzor*: partner, ki je nasilen, spremlja porabo denarja in o tem sprašuje, žrtev ne sme svobodno zapravljati, sam pa se ne posvetuje o svojih porabah;
- *žrtev je rada sama, brez partnerja*: žrtev občuti olajšanje, ko partner, ki je nasilen, sporoči, da ga ne bo doma, bo odsoten zaradi službe, ko je žrtev sama, se počuti, kot da bi se znebila težkega bremena, nenehni stres se prekine;

- *pomanjkanje empatije*: partner, ki je nasilen, ne more pokazati sočutja do težav žrtve ter obsoja žrtev, ko je preveč čustvena, ta oblika nadzora sporoča, da žrtev pozabi na svoje skrbi in se osredotoči na partnerja, ki je nasilen.

1.4. Vpliv prisilnega nadzora na otroka

Ločitev pogosto ne prinaša ne varnosti in ne svobode, povzročitelji pa po ločitvi oz. razvezi nadaljujejo in krepijo prisilni nadzor (Humphreys, Diemer, Bornemisza, Spiteri-Staines, Kaspiew, & Horsfall, 2019, str. 321). Vedno bolj se priznava, da so tudi otroci, in ne samo partnerji, pogosto ujeti v prisilni nadzor, ki ga izvaja povzročitelj (Callaghan idr., 2019, str. 1555–1557; Stark in Hester, 2019, str. 96–98).

Humphreys in sodelavci (2019, str. 327) pravijo, da nasilni starš (ponavadi je to oče, lahko tudi nov partner otrokove matere ali druga očetovska figura) v vlogi očeta škodljivo vpliva na otrokovo počutje, duševno zdravje in razvoj ter predstavlja veliko tveganje za fizično in čustveno zlorabo otrok. Kadar je prisotno nasilje v obliki prisilnega nadzora in se izvajajo stiki otrok z očetom, ki še naprej izvaja prisilni nadzor, to omogoča, da povzročitelji še naprej zlorablajo otroke in nekdanje partnerke.

Sistem in sodišča si po ločitvi oz. razvezi pogostokrat prizadevajo ohranjati odnose med otroki in starši, tudi nasilnimi, s čimer preglasijo pravico otrok in mater do zaščite ter tako ogrožajo njihovo varnost (Harne, 2011, str. 65). Takšni stiki lahko otrokom povzročajo akutni strah, stisko in vplivajo na duševno zdravje, med samim stikom pa so podvrženi tudi fizični, čustveni ali spolni zlorabi povzročiteljev nasilja (Humphreys idr., 2019, str. 324–325).

1.5. Spornost koncepta sindroma starševskega odtujevanja, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje

V slovenskem sistemu zaščite otrok se je pred desetletjem pričel pojavljati koncept starševskega odtujevanja, ki se uporablja v napačnem smislu in tako krši tako otrokove koristi, ko še naprej, tudi po ločitvi oz. razvezi, prizadeva nasilje bivšemu partnerju (Leskošek, 2019, str. 80).

Eden od načinov prizadevanja nasilja po ločitvi oz. razvezi je uporaba koncepta starševskega odtujevanja. Avtor knjige »Sindrom starševske odtujitve« Richard Gardner je sindrom starševske odtujitve opisal kot zavestno ali nezavedno vedenje enega od staršev, najpogosteje matere, ki negativno vpliva na odnos otroka in drugega starša: končni rezultat je odtujitev otroka od drugega

starša. Ta koncept je začel služiti kot orodje staršev, predvsem očetov, povzročiteljev nasilja, v tožbah za skrbništvo nad otroki, in sicer kot oblika maščevanja in podaljšanja izvajanja nasilja in nadzora nad žrtvijo nasilja (bivšo partnerko) (Avtonomni ženski center, 2021). Ameriške državne institucije za zaščito otrok so leta 2003 po Gardnerjevem samomoru javno zavrnilo uporabo tega koncepta kot znanstveno nedokazanega (Avtonomni ženski center, 2021).

Kot ugotavljajo v Avtonomnem ženskem centru (2021), se z uporabo pojma »odtujitev staršev« ali »odtujitev otrok« prikriva dejstvo, da je uporaba tega koncepta prepoznana kot močno manipulativno orodje povzročiteljev nasilja, ki ga nasilni starš uporabi v bitki za skrbništvo nad otrokom, da bi prek otrok in institucij sistema še naprej zlorabljali matere otrok. V ženskih organizacijah Hrvaške pravijo, da če dovolimo, da je žrtev ustražovana in kaznovana na tak način, ker se je odločila prijaviti nasilje ali na kak drug način poskušala opozoriti na ogroženost svoje in oz. ali otrokove duševne, čustvene in oz. ali telesne varnosti, kršimo najosnovnejše načelo dela z žrtvami nasilja ter odgovornost za nasilje in njegove posledice prenesemo s povzročitelja na žrtev. Tudi socialna delavka potemtakem, kot menijo v omenjenem ženskem centru, ne opravi svoje vloge in dolžnosti.

V Avtonomnem ženskem centru (2021) menijo, da je poučevanje o »starševski odtujitvi« ali »odtujitvi otrok« nevarno glede na to, kako malo znanja in koliko pristranskosti je v socialnem, zdravstvenem in sodnem sistemu pri razumevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini, pa tudi pomanjkanje znanja o tem, da se nasilje razlikuje od konflikta in tako imenovane visoko konfliktno razveze. In dodajajo, da je uporaba teorij odtujitve v primerih nasilja v družini ali nasilja nad ženskami in otroki v nasprotju s ključnimi smernicami za podporo in zaščito žrtev in lahko postane močan mehanizem za njihovo utišanje, s katerimi povzročitelji obrnejo mnenje strokovnjakov v svojo korist.

Leskošek (2022, str. 112) pravi, da je uporaba sindroma starševskega odtujevanja hkrati uporaba moči nad ženskami in otroki. Omenjena avtorica opozarja na zavajajoč besednjak, ki ga v zvezi s tem uporabljajo tudi na centrih za socialno delo po Sloveniji, čeprav ga v teoriji socialnega dela zavračamo kot zlorabljaljočega. Otrokov glas in glas starša, ki je žrtev nasilja pred, med in tudi po ločitvi oz. razvezi, pa je z uporabo slednjega po mnenju omenjene avtorice utišán, kar vpliva na zagotavljanje otrokove koristi v postopku.

Sindrom starševske odtujitve označuje negativne učinke ločitve oz. razveze na otroka s strani enega od staršev. Na Poljskem se dogaja, da so otroci po razvezi staršev, ko je prisotno nasilje, prisiljeni

imeti stike z nasilnim staršem ali staršem, ki jih je spolno zlorabljal, četudi je bil razlog za razvezo nasilje v družini (Evropski parlament, 2023).

»Svetovna zdravstvena organizacija in Ameriško psihološko združenje zavračata uporabo izraza sindrom odtujitve otroka od starša ter podobnih konceptov in izrazov, saj se lahko strateško izkoriščajo zoper žrtve nasilja za ustvarjanje dvomov o starševskih sposobnostih žrtve, za zavračanje njihovega mnenja in neupoštevanje nasilja, ki so mu izpostavljeni otroci« (Evropski parlament, 2021).

Ameriško psihiatrično združenje, Ameriško psihološko združenje in Ameriško zdravniško združenje so sindrom zavrnili, ker nima podpornih empiričnih ali kliničnih dokazov in ni vključen v diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj ali mednarodno klasifikacijo bolezni. Kljub znatnim razpravam v zvezi s tem sindromom se splošnejši koncept starševske odtujitve pogosto obravnava kot legitimna dinamika v številnih družinskih razmerah, ki opisuje škodo, povzročeno otrokovi varnosti pri enem skrbniku zaradi izpostavljenosti neugodnim dejanjem drugega skrbnika do te osebe ali kritiki te osebe (APZ slovar psihologije, 2023).

2. Koristi otroka v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

Konvencija o otrokovih pravicah (1989) v 3. členu določa, da morajo biti otrokove koristi glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, tudi, ko gre za varstvo otroka pred nasiljem.

Življenjske razmere in okoliščine otroka in družine se spreminjajo, zato lahko rečemo, da je odločanje o koristi otroka procesno dejanje, ki je individualizirano za vsakega otroka posebej (Bregar, 2021). Omenjena avtorica (2021) pravi, da je to kompleksna naloga, saj se korist otroka mora presojati tako z vidika trenutnih koristi kot s predvidevanjem dolgoročnih koristi in njihovih učinkih, ki vplivajo na nadaljnje življenje.

Določanje koristi otroka in izvajanje aktivnosti v postopkih zaščite otrok je ena najzahtevnejših, če ne najzahtevnejša naloga v socialnem delu. Koristi otroka je treba presojati z vidika trenutnih in dolgoročnih koristi, prav tako pa tudi posledic, ki jih bo imela odločitev na otrokovo življenje v bližnji in daljni prihodnosti, saj se z njegovim razvojem spreminjajo njegove sposobnosti, potrebe in koristi, tako da mu tisto, kar mu koristi zdaj, ne bo nujno koristilo tudi v prihodnosti (Zermatten, 2010, str. 494). Čížman (2019, str. 71) pravi, da je pri tem delu potrebnega ogromno strokovnega

znanja in tudi preišljenosti, saj je socialna delavka v vlogi osebe, ki je odgovorna za to, da bo otrok imel v njegovem primeru čim boljše možnosti za življenje.

2.1. Načelo najboljše otrokove koristi

V Družinskem zakoniku (2017) 7. člen o načelu otrokove koristi zapoveduje, da starši v vseh dejavnostih v zvezi z otrokom skrbijo za korist otroka. V omenjenem zakoniku imajo starši pri skrbi in odgovornosti za korist otroka prednost pred vsemi drugimi. Starši delajo v korist otroka, če, zlasti ob upoštevanju osebnosti otroka, njegove starosti in razvojne stopnje ter želja, primerno zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka, ter mu nudijo primerno vzgojno vodstvo in ga spodbujajo v njegovem razvoju ter ga vzgajajo s spoštovanjem do njegove individualnosti in dostojanstva. Državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za korist otroka (Družinski zakonik, 2017).

Čižman (2019, str. 61) pravi, da se največja korist otroka v praksi presoja v primerih odločanja o tem, pri katerem od staršev bo otrok živel po ločitvi oz. razvezi staršev. Če starša ne živita ali ne bosta več živela skupaj, sta se dolžna sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z otrokovimi koristmi.

Avtorici Podreka in Tašner (2019, str. 28.) sta s konceptom »osebno je politično« predstavili pomemben vidik, kjer pravita, da je otrokova korist na sistemski ravni opredeljena nad koristjo in pravicami staršev, če se ugotovi, da ti ne izvajajo svoje starševske vloge otroku primerno.

2.2. Starševska skrb

Direktorat za družino (b. d.) starševsko skrb opredeljuje kot obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje ter obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na zastopanje in preživljanje otroka ter na upravljanje njegovega premoženja. Starši morajo otrokom omogočiti zdravo rast, skladen osebni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo. Starševska skrb pripada obema staršema skupaj in jo izvajata sporazumno v skladu s koristjo otroka. V primeru, da je eden od staršev zadržan izvajati starševsko skrb, jo drugi starš izvaja sam,

če pa eden od staršev ni več živ, ni znan ali pa mu je odvzeta starševska skrb, pa starševska skrb pripada drugemu od staršev (Direktorat za družino, b. d.).

Na Društvu za nenasilno komunikacijo (b. d.) pravijo, da je eden od načinov, kako starš lahko zaščiti otroka v primeru nasilja, da ga odstrani iz ogrožajočega okolja. Otrok je žrtev nasilja tudi takrat, ko je nasilju samo priča; že sama izpostavljenost otroka nasilju je kritična za otrokov nadaljnji razvoj.

2.3. Ukrepi za varstvo koristi

Na direktoratu za družino (b. d.) pravijo, da sodišče izreče ukrep za varstvo koristi otroka, če ugotovi, da je otrok ogrožen. Otrok je ogrožen, če je utrpel ali bo zelo verjetno bo utrpel škodo in je ta škoda oz. verjetnost, da bo škoda nastala, posledica storitve ali opustitve staršev ali posledica otrokovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju. Škoda obsega škodo na telesnem ali duševnem zdravju in razvoju otroka ali na otrokovem premoženju. Ukrepi za varstvo koristi otroka sočasne odredbe, nujni odvzem otroka in ukrepi trajnejšega značaja.

Družinski zakonik (2017) določa, da ko starši svoje pravice oz. obveznosti ne izvajajo, država izvede ukrepe za varstvo koristi otroka; te lahko izreka samo sodišče, izvajajo pa se, dokler otrok ne postane popolnoma poslovno sposoben, če zakonik ne določa drugače. V 169. členu pa določa, da pri odločitvi o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja sodišče upošteva mnenje CSD, pri tem pa CSD sestavi predloge za ukrep in ga skupaj z dokazili pošlje sodišču.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo (2017) pravijo, da se po izvedenih ukrepih za zaščito otroka delo z otrokom nadaljuje v smeri krepitve moči ter zmanjševanja posledic zanemarjanja in oz. ali nasilja. Na omenjenem društvu pravijo, da mora delo biti prilagojeno otroku, njegovim potrebam, starosti, razvojni stopnji in drugim pomembnim dejavnikom; ko je mogoče in v korist otroka, mora biti delo usklajeno tudi s celotnim družinskim sistemom. Pri načrtovanju pomoči za zaščito otroka je potrebno upoštevati tudi zaščitne in podporne sposobnosti starša ali osebe, ki ščiti otroka.

2.4. Psihološki in čustveni vidiki, posledice in čustvena zloraba otroka

Otroci se na nasilje v družini odzivajo različno. Nekateri najdejo svoje strategije spoprijemanja in sploh ne kažejo nikakršnih očitnih znakov, drugi imajo težave, ki se kažejo v šoli, družbi ali doma. Predvsem se pojavijo spremembe v čustvovanju, kot povečan strah ali jeza, in vedenju, ki se kaže

skozi pretirano oklepanje, izbruhe jeze ali pa težko zaspijo. K uspešni predelavi pa bistveno pripomore dober odnos s staršem, ki ni nasilen, ta pa mora povečati občutek varnosti in spodbujati njihove vire moči (Nacionalna mreža za travmatski stres otrok, 2015).

Kot navajajo v Nacionalni mreži za travmatski stres otrok (2015), nasilje v družini spremeni družinske odnose in otroci se na situacijo različno odzovejo. Nekateri otroci poskušajo zaščititi starša, ki je žrtev nasilja, in želijo z neprimernim vedenjem pozornost usmeriti nase, nekateri se počutijo odgovorne, da oni poskrbijo za družino in se odzivajo kot »popolni otroci«, so ustrezljivi, skrbijo za sorojence. Nekateri otroci pa se postavijo na stran starša, ki povzroča nasilje, in to vedenje ponotranjijo tako, da se sami začnejo vesti agresivno, nasilno.

Cappell in Heiner (kot navedeno v Johnson, Rosebu in Kuehnle, 2009, str. 6) pravita, da ločitev lahko povzroči osredotočenost sporov na otroka. Johnson in sodelavci (2009, str. 353) pravijo, da so ti otroci lahko močno izpostavljeni povečanemu tveganju, da bodo ponovili krog konfliktnih in/ali zlorabljaljivih odnosov, ko odrastejo in si poskušajo ustvariti lastne družine.

Na to opozarjajo tudi v Nacionalni mreži za travmatski stres otrok (2015, str. 3), in sicer zato, ker otroci, ki živijo v družinah, v katerih je prisotno nasilje, dobijo napačna sporočila o odnosih, in pravijo, da se bodo nekateri na daleč izogibali nasilju, drugi pa bodo ponavljali odnose, ki so jim domači in poznani, ter se bodo naučili, da je nasilje normalna sestavina partnerskega odnosa.

3. Glas otroka v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

96. člen *Zakona o nepravdnem postopku* (2019) mnenje otroka opredeljuje na način, da kadar otrok želi izraziti svoje mnenje, lahko to stori na CSD ali v pogovoru z zagovornikom otroka, ki je bil otroku dodeljen v skladu z zakonom, ki ureja vlogo varuha človekovih pravic, ali glede na starost in druge okoliščine na neformalnem pogovoru s sodnikom, lahko tudi ob sodelovanju strokovno usposobljene osebe, vselej pa brez prisotnosti staršev. O pogovoru se sestavi zapis, sodnik ali CSD pa lahko odloči tudi, da se pogovor zvočno ali zvočno-slikovno snema. Zaradi varstva koristi otroka lahko sodišče odloči, da se staršem ne dovoli vpogled v zapis oz. poslušanje ali ogled posnetka. Zoper tak sklep sodišča ni posebne pritožbe. Sodišče v tem primeru v obrazložitvi odločbe povzame dele izjav iz pogovora z otrokom, če je nanje oprlo svojo odločitev.

Otrokovo mnenje, ki izraža njegov pogled na vsebino njegovih koristi, je ključno za dokončno konkretiziranje primera, saj ga prav otrokov pogled razlikuje od podobnih ali primerljivih primerov. Otrokove koristi so cilj odločitve, otrokovo mnenje pa je pot, po kateri je mogoče priti

do cilja, zato koristi ni mogoče učinkovito upoštevati brez upoštevanja otrokove pravice, da izrazi svoje mnenje (Goršek, 2016, str. 7).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2020, str. 102–104) pravita, da je v soustvarjanju razvidnosti in ozaveščenosti glas otroka ključen. Opozarjata na razliko med ravnanjem, usmerjenim na otroka, in ravnanjem, ki otroka vključuje. Prvo je po njunem mnenju usmerjeno na iskanje glasu otroka v njegovi odsotnosti, drugo pa na glas otroka v njegovi navzočnosti. Govoriti z otrokom je nujna in dragocena izkušnja, ki jo moramo raziskati in utrditi, a zato potrebujemo njegov glas, da nam sam pove, kaj je smiselno zanj, kaj je zanj uspešna komunikacija in kaj potrebuje, da bi uspešno rešil problem.

Zakon o kazenskem postopku (2021) določa, da se pogovori z otrokom opravijo v posebej prilagojenih prostorih, z navzočo osebo, ki ji otrok zaupa, in tudi strokovno osebo. Ločeno v drugem prostoru pa zaslišanje lahko preko videokonference spremljajo obdolženi, njegov zagovornik, državni tožilec in pooblaščenec otroka. Kot je določeno v omenjenem zakonu, lahko navzoči zastavijo vprašanja le preko izpraševalca.

Zaradi zaščite otrokovih koristi se moramo med postopkom premišljeno odločati med otrokovo koristjo in pravico do obrambe, pri kateri ima otrokova korist prednost (Leskošek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 192).

3.1. Pogovor z otrokom na CSD

Archard in Skivenes (2009, str. 12) opozarjata na ustrezno usposobljenost oseb, ki opravljajo pogovore z otrokom ter na to, da se pogovor ne sme opravljati v navzočnosti oseb, ki bi lahko vplivale na otrokovo mnenje, to pa določa tudi 96. člen *Zakona o nepravdnem postopku* (2019), ki opredeljuje, da je navzoča oseba lahko oseba, ki ji otrok zaupa in jo izbere sam, ali pa zagovornik otroka, če mu je bil ta dodeljen v skladu z zakonom, ki ureja vlogo varuha človekovih pravic. Omenjeni zakon v tretjem odstavku 96. člena opredeljuje tudi, da lahko sodišče prepove navzočnost osebe, če oceni, da ne gre za osebo, ki ji otrok zaupa in jo je sam izbral, ali da bi bilo sodelovanje te osebe v postopku v nasprotju s koristjo otroka.

177. člen *Družinskega zakonika* (2019) določa, da lahko CSD v postopkih v zvezi z otrokom pogovor z otrokom opravi brez soglasja staršev, če oceni, da je to v korist otroka, iz istega razloga pa lahko tudi staršem zavrne vpogled v zapisnik o pogovoru z otrokom.

Leskošek, Miklič in Sitar Surič (2019, str. 196) pravijo, da otrok v pogovoru s socialno delavko potrebuje dobre izkušnje odnosa in izkušnjo lastne vrednosti in moči. Socialna delavka z otrokom – glede na njegovo starost in sposobnost za razumevanje – vzpostavlja delovni odnos, načrtuje in soustvarja spremembe in sooblikuje okolje, v katerem bo lahko živel, ne le bival, in ne more delovati, ne da bi si prizadevala z otrokom vzpostavljati sodelujoč in zaupen odnos.

Bašič (2016) kot problem opredeli večkratne pogovore z otrokom s strani različnih strokovnjakov, ki pa velikokrat niso usposobljeni za takšne pogovore. V takšnih primerih otrok obmolči ali pa začne spreminjati zgodbo, da bi ugodil izpraševalcem, saj ga večkratni pogovori zmedejo in mu dajejo občutek, da mu ne verjamejo.

Zaradi tega se je v Sloveniji vzpostavil projekt Hiša za otroke, ki deluje po islandskem modelu Barnahus. Model Barnahus je vodilni evropski model za otrokom prijazno, multidisciplinarno in medinstitucionalno obravnavo otrok, prič in žrtev spolnega nasilja. Edinstven multidisciplinarni in medinstitucionalni pristop združuje vse pomembne dejavnosti kazenskega procesa pod eno streho in s tem preprečuje vnovično viktimizacijo in travmatizacijo otrok. Trenutno v projektu vzpostavljajo mreže usposobljenih strokovnjakov (Hiša za otroke, b. d.).

Leskošek, Miklič in Sitar Surič (2019, str. 191) namen Hiše za otroke opredeljujejo kot prostor za opravljanje pogovora z otrokom, ki ga bo opravil ustrezno usposobljen preiskovalec policije, pogovor pa se bo video in avdio dokumentiral, da bo v nadaljnjih postopkih predmet pregleda in obravnave, s tem pa se bo zmanjšalo število pogovorov z otrokom.

4. Vloga socialne delavke in CSD v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ko gre za korist otroka

Z uveljavitvijo družinskega zakonika je večji del stvarne pristojnosti za odločanje o družinskih zadevah pridobilo sodišče, prej je ta vloga bila razdeljena med sodišče in CSD (Bregar, 2021). CSD je vključen v postopek pred odločitvijo sodišča, zato še vedno ima vlogo v postopku in usmerjanju pri ugotavljanju koristi otroka, odločitev pa poda sodišče (Sodstvo republike Slovenije, b. d.).

Leskošek, Miklič in Sitar Surič (2019, str. 190–191) vlogo socialne delavke v sodnem postopku opredeljujejo kot pričo v kazensko-preiskovalnih in kazenskih postopkih in sicer kot osebo v vlogi opravljanja procesnih dejanj pred sodiščem prve stopnje in kot oblikovalko mnenja o koristi otroka. Slednja je, kot pravijo, pomembna strokovna funkcija CSD, ki v procesu pomoči družini tudi v socialno delovnem jeziku oblikuje mnenje o koristi otrok.

V raziskavi avtorice Čižman (2019, str. 70–71) je bilo prikazano, da se socialne delavke pri določanju koristi otroka opirajo na zelo različna področja otrokovega razvoja in življenja in pri tem niso poenotene. Koristi otroka se določajo s kombiniranjem ugotovitev o značilnostih in potrebah otroka, značilnosti staršev in širšega socialnega okolja (Neale, 2002, str. 460) ter ocene tveganja in tega, kar varuje otroka (Čižman, 2019, str. 71). Čižman (2019, str. 71) pravi, da mora odločanje o otrokovi koristi potekati za vsakega otroka posebej, saj ima vsak otrok drugačne potrebe in značilnosti, prav tako pa obstaja za vsakega otroka drugačen družinski kontekst. Omenjena avtorica pravi, da se mora ta oblikovati individualno glede na posameznika, prav zaradi tega pa morajo socialne delavke upoštevati otrokov glas.

4.1. Naloge, ki jih opravlja socialna delavka v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje

Bregar (2021) pravi, da ko socialna delavka prejme informacijo o morebitnem kršenju otrokove koristi, mora biti sposobna narediti takojšnjo miselno oceno presoje stopnje varnosti otroka in za zagotovitev zaščite otroka ukrepati takoj. Omenjena avtorica predstavi oceno ogroženosti kot metodo za ocenjevanje ogroženosti in opredelitev največje koristi otroka. Izdela jo skupina strokovnjakov z različnih področij in institucij, v katere je vključen posameznik, saj se s skupinskim pristopom zmanjša vpliv subjektivnih tveganj. Izdelava ocene ogroženosti je stalni proces, v katerem se analizira in vrednoti sistematično pridobljene podatke o otroku, družini in njegovem širšem socialnem okolju, in sicer glede na otrokove razvojne potrebe, delovanje in značilnosti staršev. Ocena ogroženosti prikaže celovit vpogled v življenje posameznega otroka in pomaga pri opredelitvi njegove največje koristi. Ogroženost otroka omenjena avtorica ocenjuje s treh vidikov: otrokovih razvojnih potreb, zmožnosti obeh staršev, da se ustrezno odzivata na otrokove razvojne potrebe in jih ustrezno zadovoljujeta, ter dejavnikov širšega socialnega okolja. Na vsakem izmed teh področij se ocenjuje dejavnike tveganja, ki vplivajo na oškodovanje otroka, ter varovalne dejavnike, ki varujejo pred oškodovanjem oz. ga zmanjšujejo. Končna ocena je združitev ugotovljenih varovalnih in tveganih dejavnikov v povezavi z otrokovim razvojnim obdobjem, njegovimi potrebami, morebitnimi posebnostmi in njegovim nadaljnjim razvojem (Bregar, 2021).

Bregar (2021) pravi, da mora načrt pomoči otroku in družini biti sprejet v obliki konkretnih dogovorov o tem, kako bo potekala njegova izpeljava, in jasno zapisan, ta se lahko sproti

dopolnjuje. In nadaljuje, da je trajna zaščita otroka in družine cilj pri izdelavi načrta pomoči otroku in družini. Načrt pomoči je izvirni delovni projekt za pomoč otroku in družini, ki je soustvarjen v delovnem odnosu skupaj z družino tako, da starši in družina dobijo pomoč in podporo, ki jo potrebujejo, da bodo s spremembami za varno življenje skupaj z otrokom lahko pridobili več starševskih kompetenc, kljub ločitvi oz. razvezi (Bregar, 2021).

4.2. Zapisovanje otrokove koristi

Zakon o nepravdnem postopku (2019) v 98. členu mnenje CSD opredeljuje tako, da kadar CSD ni predlagatelj postopka za varstvo koristi otroka, sodišče glede koristi otroka pridobi mnenje CSD. Sodišče ne pridobi mnenja CSD, če je bil predlog sodne poravnave pripravljen v okviru predhodnega svetovanja pri CSD in iz zapisnika o predhodnem svetovanju izhaja, da je tak predlog v korist otroka.

Podreka (2017, kot navedeno v Podreka in Tašner, 2019, str. 30–32) v *Poročilu o izvedbi analize o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo ob razvezah, stikih z otroki in ekonomskem položaju žensk in otrok po razvezi* pravi, da je sodišče korist otroka presojalo tako, da so pozvali različne službe, strokovnjake in strokovnjakinje, ki so sodelovali z družino, v največji meri pa so se sodišča oprla na mnenja CSD ali sodnih izvedenk in izvedencev. Iz omenjenega poročila izhaja, da se ne spuščajo v poglobljeno raziskovanje družinske dinamike, ki bi bilo potrebno predvsem tam, kjer obstajajo utemeljeni sumi nasilja v družini.

Čižman (2019, str. 70–71) poroča o rezultatih, ki jih je pridobila v svoji raziskavi s socialnimi delavci. Povedali so, da v poročila in mnenja, ki jih pripravljajo za potrebe sodišča, zapišejo vse ugotovitve, dejstva in okoliščine, ki so bile pridobljene v postopku, ter posamezne elemente, ki jih uporabijo za določanje otrokove koristi.

Ko gre za postopek odvzema otroka, korist otroka opredelijo v predlogu za izrek ukrepa in pozneje tudi v načrtu pomoči, ki ga CSD mora poslati sodišču. Na sodišču je mnenje CSD enakovredno izvedeniškemu mnenjem (Čižman, 2019, str. 73).

4.3. Odločanje o stikih v primerih razvez in ločitev, v katerih je prisotno nasilje

Otrok ima pravico do varnih in primernih stikov z obema staršema in oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi, zato lahko sodišče pravico do

stikov odvzame ali omeji, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Stiki niso v otrokovo korist, če pomenijo za otroka psihično obremenitev ali če se z njimi kako drugače ogroža njegov telesni ali duševni razvoj. Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretje osebe ali da se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017, str. 109).

Stiki pod nadzorom so za otroka lahko stresni in neprijetni, saj je možno, da se otrok starša boji, saj mu je povzročal nasilje, pogosto nekaj časa z njim ni bil v stiku ali ima do stikov z njim mešane občutke, hkrati pa se odvijajo v zanj novem, neznanem okolju. Prav zato je posebno pozornost potrebno nameniti pripravi otroka na stik s staršem pod nadzorom (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017, str. 112).

4.4. Ovire pri delu za določanje otrokove koristi

V raziskavi, ki jo je izvedla Čížman (2019, str. 75–76), so socialni delavci pri določanju koristi otroka največkrat izrazili oviro sodelovanje s starši, predvsem v situacijah, kadar ti upoštevajo lastne interese in so jim lastne potrebe, zamere do drugega partnerja ali pa nerazrešen partnerski odnos pomembnejši od interesa otroka. Kot ovire pa so sodelujoči našli tudi: pomanjkanje oz. nezaposlenost različnih strokovnih profilov, ki bi skozi svoj pogled prispevali k določanju ocene koristi otroka; povezovanje in umeščanje kulturnih razlik, vezanih na vzgojne metode, bivanjske razmere, medsebojne odnose pri oceni koristi otroka ter dilemo, ki je povezana z obravnavo zasvojenih oseb, ki prejemajo metadonsko terapijo, in izvajanje starševske skrbi, ki je v največjo korist otroka (Čížman, 2019 str. 76). Omenjena avtorica (2019, str. 76) pravi, da sta oblikovanje strokovnih mnenj v otrokovo korist in sprejemanje odločitev o intervenciji v skrbi za otroke eni najzahtevnejših nalog v socialnem delu.

4.5. Delo s povzročiteljem nasilja ter žrtvijo nasilja tudi po ločitvi

V predlogu Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2023–2028 (Ministrstvo za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2024) je med predlaganimi ukrepi, kako razpršiti in okrepiti mrežo socialnovarstvenih programov za povzročitelje nasilja v družini in nasilja nad ženskami, da bo omogočala enako geografsko dostopnost do programov ter večjo kakovost dela. Eden izmed predlaganih ukrepov je tudi razvoj specializiranih programov za povzročitelje nasilja v družini in nasilja nad ženskami.

14. člen *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* (2016) naloge CSD opredeljuje:

(1) CSD nudi žrtvi in povzročitelju nasilja storitve po zakonu, ki ureja socialno varstvo, pri čemer je cilj obravnavanja odprava neposredne ogroženosti in skrb za žrtvino dolgoročno varnost z odpravo vzrokov oz. okoliščin, v katerih prihaja do nasilja, prek reševanja njenih socialnih in materialnih pogojev bivanja. (2) CSD lahko napoti povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije. (3) Pri CSD se za obravnavanje nasilja v družini ustanovi multidisciplinarni tim. (4) Sestavo multidisciplinarnega tima in način dela določi minister, pristojen za delo, družino in socialne zadeve.

Zaviršek (1997, str. 341–342) govori o štirih načelih, ki jih moramo upoštevati pri delu s povzročitelji:

- *Nasilje se ne konča, ko žrtev odide.* Povzročitelji nasilja tudi po ločitvi oz. razvezi prizadejajo nasilje bivšim partnerkam. Največkrat se to nasilje kaže preko zalezovanja in izsiljevanja, predmet za to pa uporabijo pravice do otroka. Pomembna vprašanja, ki jih mora naslavljati socialna delavka, pa so: ali je stik s povzročiteljem nasilja res koristen za otroka; ali lahko povzročitelj nasilja dokaže, da je njegov najpomembnejši interes zares preživljanje časa z otrokom in ne nadaljevanje nasilja in zlorab.
- *Jasna sporočila.* Socialna delavka mora jasno opredeliti ničelno tolerance do nasilnega vedenja in ga ne minimalizirati. Ohranitev partnerske zveze ne bi smel biti željeni rezultat dela s povzročitelji.
- V primeru odločitve za pomoč žrtvi in povzročitelju nasilja, je treba *upoštevati feministično perspektivo*. V nasprotnem primeru lahko povzročitelj dobi mešana sporočila, si nasilje predstavlja kot nekaj razumljivega, se povzročitelja odvrča od pogovora o nasilju ali pa se med drugim lahko zgodi, da je žrtev utišana.
- *Vprašanje otrok* pri obravnavi nasilja v družini. Poudariti je potrebno dejstvo, da se odloči tako, da bo otrok varen. Pri tem ne smemo odločati po formulah »otrok in mati morata ostati skupaj« in »pravica do očetovstva«.

4.6. Ko sistem stopi na stran povzročitelja nasilja – travma, povzročena v sistemu zaščite otroka

Beutel, Tibubos, Klein, Schmutzer, Reiner, Kocalevent & Brähler (2017, str. 1–3) pravijo, da izkušnja, da te zlorabi oseba, ki bi te morala zaščititi in te podpirati, lahko povzroči nevrobiološke, telesne in psihične spremembe v razvoju otroka, to pa lahko ogroža sposobnost za obvladovanje stresorjev tudi v odraslosti.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 203) pravita, da so postopki zaščite otrok nujno povezani z izkušnjami, ki so bile za otroka travmatične oz. lahko takšne še bodo. Otroci z izkušnjo travmatičnih dogodkov imajo lahko posledice na več področjih življenja in se te lahko kažejo v odraslosti (Mešl & Radobuljac, 2019, str. 203) ni pa njuno, saj Bautel idr. (2017, str. 2) poudarjajo, da vsi ne trpijo zaradi psihološke stiske, kot so posttravmatski stresni sindrom ali zdravstvene težave pozneje v življenju.

Ker pa je travma zelo prepletena s postopki zaščite otrok, poskušajo v vedno več državah razvijati načine v smeri večje občutljivosti in kompetentnosti ravnanja vseh vpletenih. Začele so se pojavljati spremembe na področju zaščite otrok s pristopom, utemeljenem na razumevanju travme (Mešl in Radobuljac, 2019, str. 202–215). Omenjeni avtorici (2019, str. 202–215) pravita, da s tem pristopom lahko podpremo otroke v postopkih zaščite, da preprečimo retravmatizacijo in pospešimo procese okrevanja.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 221–228) sta v izvedeni raziskavi ugotovili, da so negativne izkušnje otrok s postopki zaščite te, da strokovnjaki v različnih institucijah niso opazili nasilja in se nanj niso ustrezno odzivali, ukrepali in zaščitili otroka oz. so odgovornost za zaščito preložili na otroka ali drugo institucijo, kar povzroči, da otroci še težje spregovorijo o travmatični izkušnji. Rezultati so pokazali tudi sistemsko preobremenitev in kadrovske podhranjenosti, tako da strokovnjakinje in strokovnjaki, ki bi lahko obravnavali travmo, niso vključeni v delo na področju zaščite otrok.

II. FORMULACIJA PROBLEMA

Razlikovanje med ločitvijo oz. razvezo, v kateri je prisoten visok konflikt in v kateri je prisotno nasilje, lahko za socialno delavko predstavlja velik izziv, saj na tem temelji nadaljnji postopek obravnave, ob tem pa mora biti pozorna predvsem na to, da bo za otroka poskrbljeno glede na njegovo korist (Rapolane Obrhan, 2018, str. 37). Med praktičnim usposabljanjem sem bila pogosto priča izkušnji otrok, ki so se izgubili med odnosi, so bili zmanipulirani, prisotni ob nasilju med staršema ali pa so bili tudi sami žrtve nasilja. Bancroft (2010, str. 20–22) pravi, da otroci lahko postanejo žrtve postločitvene zlorabe, ki jih prizadenejo povzročitelji. Socialne delavke morajo nameniti posebno pozornost stikom, ki so za otroka v primeru odklanjanja stikov lahko travmatizirajoči (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017, str. 112).

K raziskovanju teme me je spodbudilo opravljanje praktičnega usposabljanja na CSD na področju predhodnega svetovanja, kjer sem se začela spraševati, kako socialne delavke zagotavljajo, da je otrokov glas slišan in se zaščitijo njegove koristi.

V diplomskem delu želim raziskati, kako socialne delavke razlikujejo ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten visok konflikt, in ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje, ter kako določajo stike med starši in otroki, da ponoven stik s povzročiteljem otroku ne predstavlja stiske. Zanima me tudi vpliv napačne uporabe koncepta starševskega odtujevanja. Odločila sem se, da se usmerim na vlogo socialnih delavk ter skozi njihove pripovedi raziščem, kako zagotavljajo otrokov glas in varujejo otrokove koristi. Z raziskavo želim prispevati k ozaveščenosti o pristopih, ki jih socialne delavke pri svojem delu uporabljajo, s tem pa bo raziskava prispevala k razvoju dobre prakse socialnega dela na področju varovanja otrokovih koristi v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje.

V okviru diplomskega dela sem si postavila naslednja raziskovalna vprašanja:

R1: Kateri so tisti kriteriji, po katerih socialne delavke prepoznavajo ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

R2: Na kakšen način v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje (pred, med in po ločitvi oz. razvezi) socialne delavke pomagajo otroku, da izrazi svoj glas?

R3: Na kakšne načine socialne delavke varujejo otrokovo korist, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

R4: Kakšno je mnenje socialne delavke o uporabi koncepta starševsko odtujevanje, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

R5: Kako socialne delavke s svojimi strokovnimi znanji in izkušnjami vplivajo na proces določanja stikov med starši v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ter kako lahko njihov prispevek pripomore k zaščiti otrokove dobrobiti in varnosti v teh okoliščinah?

III. METODOLOGIJA

Vrsta raziskave

V diplomskem delu sem uporabila kvalitativno raziskavo. Z njo sem zbirala besedne opise, ki jih analiziramo kvalitativno, brez uporabe merskih postopkov, ki vsebujejo števila (Mesec, 2009, str. 85). Raziskava je izkustvena oz. empirična, saj sem s spraševanjem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009, str. 84). Raziskava je tudi eksplorativna oz. poizvedovalna, saj sem spoznavala področje problematike na nekem neznanem področju (Mesec, 2009, str. 80).

Teme raziskovanja

V samem diplomskem delu se pojavijo naslednje glavne teme raziskovanja: ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje, otrokov glas v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, otrokova korist v takih ločitvah oz. razvezah, vloga socialne delavke v primerih ločitev oz. razvez, kjer je prisotno nasilje, (napačna) uporaba koncepta starševskega odtujevanja in določanje stikov v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje.

Merski instrument

Za namen raziskave sem kot merski instrument uporabila vodila za polstandardiziran intervju, ki vsebuje najpomembnejše teme (Mesec, 2009, str. 240), odprt pa je tudi za dodatna podvprašanja. Vodila za intervjuje sem oblikovala sama. Intervju je vseboval 27 odprtih vprašanj, ki so si sledila v smiselnem zaporedju in so se nanašala na predhodno postavljena raziskovalna vprašanja. Vprašanja so bila odprtega tipa, saj nisem želela vsiljevati svojega načina razmišljanja in možnih odgovorov (Mesec, 2009, str. 243). Po potrebi sem glede na odgovore socialnim delavkam postavila tudi podvprašanja, zato sem izbrala polstandardiziran intervju. Spraševanje je potekalo ustno, individualno, torej z vsakim posameznikom posebej in enkratno (Mesec, 2009, str. 115).

Populacija in vzorec

Populacijo v raziskavi predstavljajo vse socialne delavke, ki so bile v času izvedbe moje raziskave zaposlene na CSD-jih v Sloveniji in delajo na področju predhodnega svetovanja. Vzorec je neslučajnostni in priročni, saj sem raziskavo izvedla z meni najbolj dostopno skupino ljudi (Mesec,

2009, str. 153). V vzorec sem zajela pet univerzitetnih diplomiranih socialnih delavk in dva univerzitetna diplomirana socialna delavca iz različnih CSD-jev po Sloveniji, ki delujejo na področjih predhodnega svetovanja, varstva otrok in družine, razmerij med starši in otroki in imajo med 3–20-letne delovne izkušnje. Ena intervjuvanka in en intervjuvanec sta se dodatno izobraževala iz področja družinske in zakonske terapije. V raziskavi so sodelovali socialne delavke in delavci iz naslednjih CSD-jev: CSD Dolenjska in Bela krajina, enota Novo mesto; CSD Severna Primorska, enota Ajdovščina, CSD Južna Primorska, enota Piran; CSD Osrednja Slovenija, enota Domžale; CSD Maribor, enota Pesnica; CSD Spodnje Podravje, enota Ptuj; CSD Pomurje, enota Ljutomer;

Metoda zbiranja podatkov

Podatke sem zbirala z metodo spraševanja, ki vključuje različne postopke neposrednega ustnega pogovora (Mesec, 2009, str. 205). Zbiranje podatkov je potekalo v aprilu in v začetku maja 2024. Sodelujoče v raziskavi sem kontaktirala preko elektronske pošte in se z njimi dogovorila za datum in način izvedbe. Intervjuje sem izvedla v živo ali preko spletnega portala Zoom in jih z dovoljenjem in privolitvijo udeležencev tudi posnela za lažjo transkripcijo. Izvedba intervjujev je potekala od 45 minut do 1 ure in 30 minut.

Obdelava in analiza podatkov

Podatke, pridobljene z intervjuji, sem analizirala s pomočjo kvalitativne analize. V samem postopku analize sem najprej uredila gradivo v Wordovem dokumentu, intervjuje označila s črkami od A do F in izjave oštevilčila. Za določitvijo enot kodiranja sem odprto kodirala tako, da sem vsaki izjavi dodelila pojem in ga uvrstila v ustrezno kategorijo in podkategorijo. Po odprtem kodiranju sem izbrala in definirala relevantne pojme in kategorije, ki sem jih nato osno kodirala in na koncu oblikovala končno teorijo formulacije (Mesec, 2021, str. 29).

Kot je razvidno iz priloge B, sem v dokument vključila odprto kodiranje ene teme iz vsakega intervjuja, ostale dokumente pa zaradi obsežnosti hranim v osebni arhivu.

Primer odprtega kodiranja:

Preglednica 1: Primer odprtega kodiranja

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A92	Vedno povemo, da je pri pogovoru lahko prisotna ena oseba, ki ji zaupajo ...	Prisotnost zaupne osebe	Pogovor z otrokom	Sodelovanje otrok v postopku	Otrokov glas
A93	... lahko je ta oseba tudi zagovornik otroka po zakonu o varuhu človekovih pravic.	Vključevanje zagovornika otroka po zakonu o varuhu človekovih pravic	Pogovor z otrokom	Sodelovanje otrok v postopku	Otrokov glas
A94	Zdaj otrok vedno izve, in to je prav, se mi zdi, to nam je prinesel družinski zakonik, da je lahko to, kar pove anonimno ...	Anonimna vsebina pogovora	Pogovor z otrokom	Sodelovanje otrok v postopku	Otrokov glas
A95	... in to se nam zdi zelo dragoceno, saj to, kar nam pove, zapečatimo in s posebnim dopisom pošljemo sodišču.	Zapečatenost in s posebnim dopisom pošljemo sodišču.	Nujna opravila	Naloge centra za socialno delo	Varovanje otrokove koristi

Primer osnega kodiranja:

OTROKOV GLAS

1. Sodelovanje otrok v postopku

- pogovor z otrokom za izdelavo mnenja (A84)
- ni starostne omejitve (A85)
- sposobnost razumeti posledice svojih besed in odločitev (A86, D51)
- razgovor z otrokom opravi psihologinja (A89, D55, D64)
- strokovni delavci opravijo pogovor s starejšimi otroki (A100)
- psihologinja opravi pogovor z mlajšimi otroki (A99)
- psihologinja vabi otroka na ločen razgovor (A90)
- mnenje otroka ni njuno, da je njegovo (A224)
- pravica otroka, da je slišan (D52, D60, D116)
- vključevanje v storitve na CSD (D63)
- neradi pridejo na center (D117)
- pogovor z otrokom v primeru ustrezne starosti (E109)
- neformalni pogovor (F24)

IV. REZULTATI

V nadaljevanju bom po oblikovanih temah in kategorijah predstavila rezultate raziskave, ki jih bom podkrepila še z izjavami socialnih delavk in delavcev, sodelujočih v raziskavi. Izjave so zapisane ležeče in označene s številko izjave.

LOČITVE OZ. RAZVEZE

Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten konflikt

Ločitve in razveze, v katerih je prisoten konflikt, socialne delavke opredeljujejo kot razveze, v katerih dinamika in pozicija moči prehajata med partnerjema, ki se ločujeta in je med njima enakovredno razmerje moči. Ena intervjuvanka pravi, da do konfliktov prihaja, ker smo ljudje konfliktni in imamo drugačne poglede na situacije, zaradi katerih pa se nekateri ne zmorejo ujeti (*»Ljudje smo konfliktna bitja, tako da dvomim, da ne prihaja do konfliktov.« (A4)*). V teh primerih imata oba starša pravico do otroka in prav tako ima otrok pravico do obeh staršev, čeprav sta se starša ločila oz. razvezala.

Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten visok konflikt

Tudi pri ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisoten visok konflikt, sodelujoče v raziskavi pravijo, da imata oba partnerja enakovredno razmerje moči. Po njihovem mnenju se razlika kaže v tem, da so prisotni visoki konflikti, ki so dolgotrajni ali stopnjujoči. Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten konflikt in visok konflikt, na CSD obravnavajo na skupnih razgovorih (*»... v preostalih pa vabimo starša na skupen razgovor.« (F2)*). Ponavadi se starša v teh primerih ne zmoreta sporazumeti glede otrok. Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten visok konflikt, po mnenju sodelujočih v raziskavi lahko spremlja verbalno nasilje, žaljenje, poniževanje (*»Zelo veliko je v konfliktnih zvezah sovražnosti, zelo veliko je verbalnega nasilja, ne, recimo nekih žalitev.« (E24)*).

Posebno pozornost je potrebno nameniti spornosti izraza konflikt, predvsem, kadar se v ozadju visokega konflikta skriva nasilje. Zaradi skupnih podobnosti konflikta in nasilja se lahko zgodi, da se nasilje spregleda in zato intervjuvane socialne delavke navajajo, da si je za opredelitev konflikta ali nasilja potrebno vzeti čas (*»Lahko je eden od možnih simptomov, se pravi, navzven zgleda visok konflikt v ozadju pa je recimo nasilje.« (E68)*). Hitra kvalifikacija visokega konflikta je po mnenju sodelujočih v raziskavi preveč enostavna, saj konflikt lahko zakriva druge težave (*»... zato je, a*

veste, tako na hitro kvalificirati razvezo kot visoko konfliktno, preveč »simpl«, a veste, preveč populistično ... kako bi rekel.» (E66)).

Ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje

V ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, je med partnerjema neenakomerno razmerje moči (*»Nasilje pa je tam, pač, ko gre predvsem za, jaz bi rekel, ko gre za neko neenakomerno razmerje moči med dvema.« (A10)).* Sodelujoče v raziskavi menijo, da je v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, dinamika med partnerjema bolj izrazita kot v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisoten visok konflikt (*»Medtem, ko v nasilnih razvezah je pa ta dinamika zelo izrazita v smeri povzročitelja nasilja.... žrtev je ponavadi podrejena.« (E28)),* v večini pa v vlogi povzročitelja prevladujejo moški (*»Gre za to, da v 90 odstotkih, se pravi, so moški povzročitelji nasilja.« (E12)).* Velika razlika v dinamiki moči se kaže v večji moči in dominaciji povzročitelja ter podrejenem položaju žrtve. Marsikdaj ločitev oz. razveza po mnenju sodelujočih v raziskavi ne pomeni zaključka nasilja (*»Ker sama razveza ne pomeni nujno, da se bo ta proces nasilja zaključil ...« (D39)).* Povzročitelji zlorablajo svojo moč, med drugim tudi na način, da se izogibajo skupnega pogovora in soočenja z žrtvijo, na tak način pa zlorablajo ločen pogovor, da lahko predstavijo svojo plat zgodbe (*»... in včasih to tudi zlorablajo, a ne, da nekdo namenoma ne želi priti na razgovor skupaj z drugim partnerjem, da ne pride tam do soočenja.« (C14)).*

Socialna delavka mora po mnenju sodelujočih v raziskavi za opredelitev ločitve oz. razveze, v kateri je prisoten (visok) konflikt, izključiti nasilje, da lahko na ustrezen način s partnerjema sodeluje v nadaljnjih postopkih (*»V bistvu je zelo pomembno pri teh razvezah, v bistvu postopkih ali pa tudi na splošno, a ne, se pravi izključiti nasilje, da mi lahko potem govorimo, da gre za konfliktno zvezo ali visoko konfliktno zvezo.« (E7)).* Po mnenju sodelujočih v raziskavi je pomembno, da socialne delavke že sum na nasilje definirajo, kot da je nasilje prisotno in vodijo postopke na način, kot da obravnavajo nasilje (*»V osnovi je boljše, da čim imamo kake sume ali kar koli, kar kaže na nasilje, v bistvu je naša pozicija, da gre za razvezo, kjer je nasilje.« (E8)).*

Med pogovorom se med partnerjema, ki se ločujeta, opazijo različni znaki. Sodelujoče v raziskavi so navajale, da način interakcije med partnerjema v pogovoru prikaže žrtvino podrejenost in strinjanje z vsem. Žrtev pogosto ne (z)more svobodno izražati svojega mnenja, saj je prisoten strah pred povzročiteljem (*»... vidiš v bistvu, da se ne počutijo svobodno povedat svojega mnenja.«*

(A56)). Žrtvi se lahko zaradi strahu pred izražanjem svojega mnenja nabirajo solze v očeh ali pa zaradi ter je sumljivo sodelovalna. Intervjuvanke imajo tudi izkušnjo, da če žrtev molči, to še ne pomeni, da se strinja, ampak se boji izražanja (*»... ampak s tem še ne pomeni, da pristaja na to in pritruje z molkom temu, kar drugi partner o njemu recimo kritičnega govori, ampak si ne upa povedati svojega.«*(C11)). Predvsem zgovorna pa je odsotnost pogleda bivšega partnerja in njegova dominanca (*»... tudi ta bom rekel odsotnost pogleda bivšega partnerja oz. moža ali pa žene, je tudi velikokrat zgovorna.«* (A60); *»... in premoč povzročitelja.«* (F7)).

Vloga socialne delavke

Najbolj pomembno je, da socialna delavka razlikuje med nasiljem in konfliktom, da lahko vodi ustrezeni postopek in se zaveda, da ni vsak konflikt nasilje. Med pogovorom se po mnenju sodelujočih v raziskavi nasilje kaže na različne načine, zato je pomembno, da socialna delavka opravi večje število pogovorov, na katerih prepoznava nasilje ter razlikuje nasilje in konflikt, saj nasilje in konflikt nista isto (*» ... ne tako da res je potrebno več pogovorov ...«* (B5), *»Nasilje ni konflikt.«* (G1)). Pred samim pogovorom lahko partner označi ali na drug način sporoči, da želi ločen pogovor, in tako opozori na dogajanje nasilja v družini. Socialna delavka je dolžna upoštevati željo po ločenem pogovoru, prav tako pa tudi preveriti, ali sta partnerja, ki se bosta udeležila pogovora, predhodno že sodelovala s CSD.

V primeru skupnega pogovora si socialna delavka lažje oblikuje realno sliko zaradi soočenja med partnerjema (*»Meni osebno pa mi to soočenje zelo pomaga prepoznati, kaj se tam dogaja ...«* (C15)). Pozorna je na njune interakcije in opazuje pozicijo moči (*»Ta pozicija moči je pomembna.«*(D33)). Med pogovorom poudarja vpliv dobrega odnosa na otroka in pojasnjuje ločitev kot težko obdobje ter pojasnjuje dogajanje na nezavedni ravni (*»Tako jaz si vzamem čas in poskušam pojasniti, kaj se dogaja, da je veliko enih stvari na nezavedni ravni.«* (C60)). Osredotočena je predvsem na korist otroka in si prizadeva, da otroci niso žrtve (*»... potem pa si prizadevamo za to, da otroci niso žrtve potem tega.«* (D10)). Sodelujoče v raziskavi pravijo, da je naloga socialne delavke, da preprečuje nasilje in v primeru le-tega prekine pogovor. Socialna delavka med pogovorom, tako individualnim kot skupnim, preverja, kaj želijo partnerji povedati, normalizira čustva in počutje osebe, ko ta pove, da se ne počuti dobro, ob tem pa ne sme normalizirati in opravičevati nasilnega vedenja (*»... in jih spodbuditi k temu, da ni čisto nič ni narobe, ne, da priznajo, da niso okej«* (C62)).

Sodelujoče v raziskavi so povedale, da med pogovorom prepoznajo nasilje tako, da opazujejo interakcije, razmerje moči, neverbalno govorico in v skupnem pogovoru opazujejo elemente nasilja (*»Ko govorijo o tem, tudi mi moramo biti pozorni, da opazujemo to interakcijo ...« (A15)*). Največkrat žrtve že pred pogovorom same prepoznajo, da so žrtve nasilja, tudi pokličejo na CSD in izrazijo željo po ločenem pogovoru (*»Ja, ponavadi v fazi ločitve uporabniki že prepoznajo, da so žrtve nasilja in to sami izpostavijo ...« (B19)*). Socialne delavke pogosto zaradi dolgoletnih izkušenj prepoznavanja nasilja opazijo, da nekaj ni tako, kot bi moralo biti (*»Se mi zdi, da je to ravno tisto, da rabiš nekaj kilometrino na področju dela, da lahko nekako to začutiš in znaš utemeljiti, kadar se gre za nasilje.« (D9)*). V veliko pomoč pri prepoznavanju nasilja so jim izkušnje in prepoznavanje nasilja iz baze, v kateri imajo informacije o prehodnih obravnavah (*»... hkrati pa tudi mi smo dolžni nekako pogledati naših postopkih, ki so se že obravnavali, ali je ta par, družina bila obravnavana v zvezi z nasiljem.« (E72)*). Nasilje prepoznajo preko že predhodno izrečne prepovedi približevanja ali že izpeljanega postopka preprečevanja nasilja. Pridobivajo tudi poročila iz institucij (*»... tudi kakšna poročila iz drugih institucij ponavadi nam pridejo prav ...« (B6)*).

Ko intervjuvanke prepoznajo nasilje, ga obravnavajo tako, da oba partnerja povabijo na ločen pogovor in ga tudi opravijo z vsakim partnerjem ločeno (*»Kadar je bilo prisotno nasilje v družini, takrat vabim starša na ločene razgovore.« (F1)*). Z vsakim od partnerjev se pogovorijo, a o različnih stvareh. Kadar gre za nasilje, po mnenju intervjuvank, mediacija, skupni pogovori in svetovanje paru niso ustrezne oblike pomoči (*»Ne ponujamo jim vključitve v partnersko svetovanje za ohranitev zveze, v mediacije...« (G18)*). Na ločenem pogovoru lahko žrtev izraža svoje mnenje brez pritiska drugega partnerja (*»...ker mama ali pa ženska na skupnem razgovoru se ne bo čutila varno, da pove stvari, zato je treba ločene pogovore delat.« (E92)*). Ena intervjuvana socialna delavka žrtev seznani s prepoznano vlogo žrtve in skupaj z njo preverja opažene elemente nasilja. Če žrtev nasilja še ne zaznava, jo o tem seznani (*»... so pa tudi primeri, ko jih strokovni delavci seznanimo, da je bilo v njihovem odnosu prisotno nasilje ...« (B20)*). Socialna delavka žrtev napoti na policijo, da poda prijavo nasilja (*»Večkrat gre za tako nasilje, da je pač potrebno tudi v policijske obravnave napotiti žrtev, da poda prijavo nasilja.« (B25)*). Intervjuvane socialne delavke so povedale, da žrtvi nudijo razbremenilne pogovore, pomoč, normalizirajo žrtvina intenzivna občutja in vključenost v procese podpore in pomoči (*»Jaz, recimo, konkretno velikokrat takrat tudi tistega šibkejšega zelo spodbujam k vključitvi v svetovanje, v osebno pomoč, ki jo izvajamo na centru.«*

(D38)). Po njihovem mnenju je vloga socialne delavke tudi, da žrtev seznani z zakonskimi možnostmi, ki jih imajo (*»Zelo pomembno je, da v bistvu tam, ko uporabnike in uporabnice seznanimo z vsemi zakonskimi možnostmi.«* (D44)).

Socialna delavka povzročitelju nasilja svetuje vključitev v podporo na CSD, ga usmeri k strokovnim delavkam, ki delajo na področju preprečevanja nasilja v družini, mu predstavi možnosti vključitve v psihoterapevtsko pomoč, v storitve na CSD, v društvo za nenasilno komunikacijo in programe starševstva, s katerimi lahko pokaže, da si želi spremeniti vedenje (*»Pri nasilnih, recimo, da jim svetujemo, da se vključijo v kakšen program, ne vem, za nenasilno komunikacijo pri Društvu za nenasilno komunikacijo.«* (C56)). Intervjuvanke navajajo, da je vloga socialne delavke, da povzročitelju predstavi negativen vpliv nasilja na otroka in pove, da odgovornost za nasilje nosi on sam. Na ločenih pogovorih ima tudi povzročitelj možnost, da predstavi svoj pogled, vloga socialnega delavca pa je, da njegove izjave posluša in pazljivo obravnava (*»... toda jaz bom imel to v mislih, tako da bom njegove v bistvu izjave, vzel zelo z rezervo.«* (E88)). Intervjuvane socialne delavke zapišejo izjave za zapisnik, skličejo krizni tim in v primeru, če žrtev še vedno živi s povzročiteljem, izdelajo oceno ogroženosti in načrt pomoči. Po potrebi predlagajo odprtje pooblastil za zaščito otrok in mladostnikov (*»... če je potrebno se odprejo javna pooblastila za zaščito otrok in mladostnikov.«* (G28)).

Socialne delavke se po mnenju intervjuvancev med postopki soočajo z različnimi izzivi. Kadar socialna delavka ne pozna partnerjev, ki pridejo na predhodno svetovanje, in ne ve, kaj se je v družini dogajalo prej, je prepoznavanje nasilja in ugotavljanje dejanskega stanja še težje (*»... ker dostikrat pri konfliktih eden govori eno, drugi ravno nasprotno, in zdaj ugotoviti, kaj pa je dejansko, ne.«* (C9)). Povzročiteljeva manipulacija in prepričevanje lahko po mnenju sodelujočih v raziskavi predstavljata velik izziv. Povzročitelj se lahko predstavi kot zelo sodelovalen, socialna delavka pa mu lahko zaradi neznanja o teorijah o nasilju hitro nasede (*»... in tisti strokovnjak, ki nima te teorije v ozadju, ki tega ne pozna, dostikrat pade na te njihove fore.«* (E87)). Socialne delavke se spopadajo z izzivi prepletanja nasilja in visokega konflikta in samo opredelitvijo, ali gre za konflikt, ali za nasilje (*»Pogosto gre za prepletanje obojega.«* (G5)). Pojavijo se lahko napake zaradi napačne obravnave ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, kot ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten konflikt, in to je lahko problematično (*»Če mi spregledamo nasilje če mi neko zvezo, kjer je v bistvu gre za dinamiko nasilja, pa jo kvalificirano, da gre za visoko konfliktno*

razvezo in predpostavljamo potem, da imata oba problem, da oba prispevata, je to zelo problematično.« (E57)). Intervjuvanke navajajo, da se napake pri definiranju ločitev oz. razvez, v katerih je prisoten visok konflikt in ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, pojavijo tako s strani sodišč kot tudi strokovnih delavcev CSD (*»Recimo, sodišča pogosto delajo napake, tudi strokovni delavci, strokovne delavke CSD.«* (E4)). Socialna delavka mora biti pozorna na upoštevanje morebitne premoči med staršema in ugotavljati, ali je namen starša interes otroka ali potreba po nadzoru. Intervjuvanke opažajo, da se lahko pojavijo težave z iskanjem dogovorov glede otroka, in socialna delavka mora dobro tehtati med razlagami staršev. Starši včasih ne prepoznavajo svojega dela odgovornosti, izziv pa predstavlja tudi dokazovanje psihičnega nasilja (*»Starša ne prepoznavata svojega dela odgovornosti v tem, kaj bi lahko naredila drugače, da bi lahko dosegla dogovore glede otrok.«* (G7)).

Vrste nasilja

V ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, se po mnenju sodelujočih v raziskavi pojavljajo različne vrste nasilja. Najbolj pogosto je psihično nasilje, ki se kaže kot dolgotrajno podrejanje, zaničevanje, poniževanje, žaljenje, ustrahovanje, različne grožnje, manipuliranje z otroki, verbalno nasilje, prisila, pritiski, čustvena zloraba, podrejanje, sramotenje, kritiziranje, zmerjanje in zalezovanje. Ob tem je lahko prisoten otrok, pred katerim povzročitelj očrnjuje matero, prav tako pa to počne povzročitelj tudi v postopkih razveze (*»... otroku govori slabe stvari o materi ...«* (E48)). Kot fizično nasilje je prisotno pretepanje in udarci (*»Fizično je to dejansko nek udarec ...«* (A24)). Intervjuvanke navajajo, da se fizično nasilje ponekod pogosto pojavlja, ponekod bolj poredko, ponekod pa ni nujno, da je prisotno (*»... ni pa nujno, da je fizično nasilje sploh prisotno.«* (E20)). Ekonomsko nasilje se pogosto kaže kot oviranje zaposlitve, zapiranje v ožji krog ali v dom (*»Npr. pač, če nekomu oviraš, da se zaposli ...«* (A35)). To pa se lahko kaže tudi kot prisilni nadzor, za katerega je značilno izvajanje nadzora, kontrola v odnosu, omejevanje gibanja, stika s sorodniki, s prijatelji, sodelavkami in sodelavci (*»Povzročitelj v bistvu nekako dostikrat izvaja nek prisilni nadzor.«* (E30)). Intervjuvani opažajo, da se povzročitelj pogosto pritožuje nad stikom s sorodniki in s stikom z mamo žrtve, je bolešno ljubosumen in kontrolira njen telefon ter elektronsko pošto (*»KomPLICIRA, da se dobi s svojimi sorodniki.«* (E36)). Pojavljajo se tudi druge oblike nasilja, kot so spolno nasilje in odtujevanje (*»... potem ta se pravi to glede odtujevanja.«* (E50)). Odgovori sodelujočih v raziskavi kažejo, da so nasilna dejanja večkratna,

večletna in večvrstna (*»... ampak ja, no, to pač je vrsta let teh nasilnih dejanj.« (B16)*), razlog zanje pa je predvsem zadovoljevanje svojih potreb preko otrok, zadovoljevanje potreb obeh staršev, povezujejo pa se tudi s težavami z odvisnostjo ali težavami v duševnem zdravju.

Povezava med ločitvijo oz. razvezo in nasiljem

Partnersko nasilje lahko vodi v konflikten odnos tudi po razvezi. Intervjuvanke prepoznavajo, da odločitev za ločitev vpliva na odločitve o naslednjih korakih in je odvisna od prepoznave nasilja pred ali med postopkom (*»Torej je odvisno od tega, kdaj žrtev spregovori o samem nasilju.« (D29)*). Za odločitev za ločitev se žrtve po mnenju socialnih delavk odločajo, ko se opolnomočijo in imajo dovolj nasilja, prepoznavajo brezizhodni položaj in si postavijo meje (*»... ja, ločitev je pogosta, ko začne žrtev prepoznavati svoj nek neizhoden položaj ...« (B13)*). Pogosto se žrtve odločijo za ločitev, ko spoznajo, da povzročitelj svojih ravnanj ne bo spremenil, in mu več ne verjamejo (*»... in šele potem, ko žrtev res prepozna pač, da povzročitelj ne bo spremenil svojih ravnanj, a ne, šele takrat pač nastopi ta odločitev za ločitev.« (B18)*). Intervjuvanke opažajo, da, če žrtev imenuje nasilje pred postopkom, je odločitev za ločitev hitrejša, če pa nasilje razkrije med postopkom, pa se za ločitev odloči kasneje (*»Če najprej spregovori o nasilju, potem že v samem procesu zagotovo žrtev že začne razmišljati o tem, kakšne odločitve in v katero smer bo šla.« (D30)*). Na odločitev za ločitev pogosto vpliva tudi zavzemanje mame za otroke na pravi način, kar po izkušnjah intervjuvancev povzročitelja spodbudi k ustvarjanju težav (*»V zvezah, kjer je nasilje ali pa so elementi nasilja, ko se bo mama začela na pravi način na zdrav način zavzemati za skrb za otroke, za potrebe otroka, bo začel partner oz. bivši partner komplicirati, bodo težave tako.« (E69)*). Žrtve po mnenju sodelujočih v raziskavi v nasilnem odnosu ostajajo, saj jih je strah izhoda, to nasilje pa žrtev še bolj sili v odnos. Povzročitelji dosegaajo, da se žrtev vrne k njim na podlagi nasilja, vrnitev pa se zgodi tudi med nedokončanimi postopki (*»...ne grejo pa vsi do konca, na žalost.« (A43)*). V ločitvah oz. razvezah intervjuvanke prepoznavajo prisotnost cele palete čustev, med njimi jeza, maščevalnost, prizadetost, užaljenost, težko sprejemanje odločitev in težnja po prizadevanju nasilja osebi, ki se je odločila za ločitev (*»Dostikrat se soočamo tudi s tem, prav to željo, se maščevati« (C36)*).

Pasti, ki se skrivajo v povezavi med ločitvijo oz. razvezo in nasiljem, pa sta odtujevanje in predpostavka pomanjkanja starševske kapacitete sodelovanja (*»Pasti so temu v bistvu, nekje je predpostavka, da oba starša nimata kapacitete sodelovanja.« (E59)*).

Sodelovanje z drugimi

V postopku predhodnega svetovanja ima CSD pristojnost pridobiti informacije iz drugih institucij, ker tako lažje ugotavlja dejansko stanje (*»... in nam pomagajo osvetliti dejansko stanje, si ustvari pol realno sliko.« (C18)*). Žrtve dodatno podporo ob umiku dobijo v varni hiši in tam pridobijo več informacij o prepoznavanju nasilja (*»... ko se pa žrtve tudi umaknejo, nekatere v varno hišo, dobijo pa tudi tam veliko pač podpore ...« (B22)*).

NASILJE NAD OTROKOM

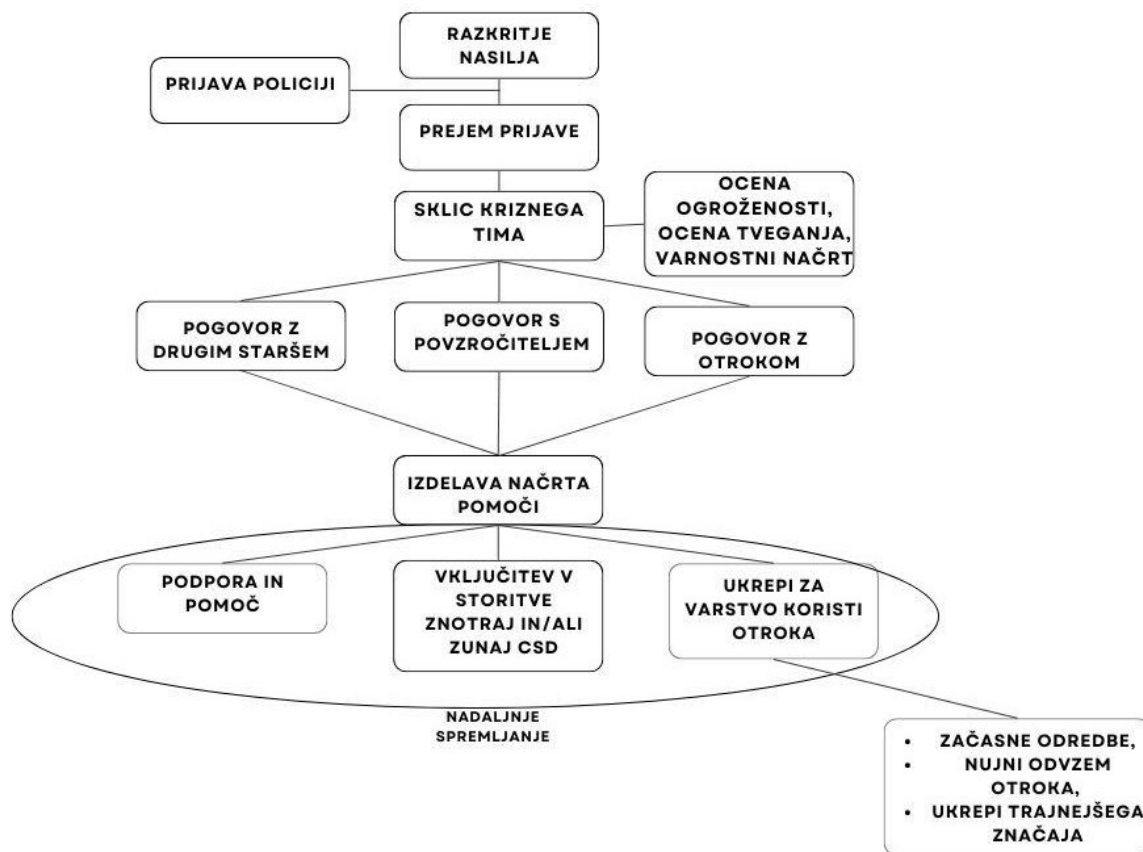
Prepoznavna izpostavljenosti nasilju

Sodelujoče v raziskavi menijo, da je otrok žrtev nasilja, če je žrtev psihičnega ali fizičnega nasilja (*»Ampak zdaj bi izpostavil predvsem to, da eno je biti žrtev otrok, če je res žrtev tako kot psihičnega in fizičnega nasilja in nam je nekdo o tem poročal.« (A77)*), pri čemer zakon pravi, da je otrok žrtev tudi, če je samo priča nasilju (*»To je pomembno izpostaviti in se ga v bistvu na tak način, ker je temu izpostavljen, se ga tudi domneva kot žrtev.« (A79)*). Nekatere intervjuvanke pravijo, da nasilje nad staršema ne pomeni nujno nasilja nad otrokom (*»Če pa je bilo nasilje med staršema, pa to še ne pomeni, da je bilo nasilje nad otrokom.« (D226)*). Sodelujoče v raziskavi opazajo, da to, da je otrok izpostavljen nasilju, največkrat sporoči eden od staršev (*»Običajno starša povesta, kadar en od staršev izvaja nasilje.« (F20)*). Ta starš pa lahko pove tudi, da oba, on in otrok, doživljata nasilje ali pa starša čutita izrazito starševsko nemoč (*»... oz. takrat, kadar otroka več ne obvladata in starša potrebujeta pomoč, takrat se sama zaupata o dogajanju.« (F21)*). Intervjuvanke prepoznavajo izpostavljenost nasilju tudi preko vsebine pogovorov (*»Skozi vsebino pogovorov s staršema včasih zaznamo, da je otrok morda žrtev psihičnega nasilja.« (G31)*). Za nasilje CSD lahko izve tudi preko poročil šole, vrtca, zdravnikov, pediatrov, sosedov, anonimnih prijav, drugih institucij ali pa preveri v bazi podatkov, ali je bila družina že predhodno obravnavana. Otroku lahko tudi sam pove, da je žrtev nasilja ter izrazi željo življenja pri drugem staršu, ali pa odklanja stike (*»Najstniki znajo v primerih zelo jasno odklanjati stike, če so tam izpostavljeni nekemu nasilju...« (C134)*). Intervjuvanke izpostavljajo, da iz šole pogosto poročajo o opaženih spremembah otrokovega vedenja, da je otrok bolj agresiven in s tem izraža ta intenzivna občutja (*»Intenzivna občutja ki jih doživljajo otroci med ločitvijo, in sicer, lahko kažejo z neprimernim vedenjem...« (C78)*). V šoli otrok popušča pri šolskem delu, kar se kaže s slabšim učnim uspehom. Pri otroku se

pojavljajo posledice doživljanja hujše stiske na način, da izrazi neprimerno vedenje ali pa potlači negativna občutja, se zapira vase in samopoškoduje (*»...ali pa da opažajo, da se je otrok zaprl, celo samopoškodovanje in tako naprej.« (C75)*).

Intervjuvanke ob obravnavi nasilja upoštevajo postopek za obravnavo neugotovljenega nasilja (*»Če bi se zaznalo nasilje v razveznem postopku, bi bilo treba nadaljevati vodenje primera po protokolu za nasilje.« (E108)*). Skličejo interni tim, na katerem se vključeni posvetujejo o primerih, nato se začne z vodenjem primera. Po ugotovitvi nasilja se izvede ločen pogovor s starši (*»Veste spet pogovor, ne, če bi se izkazalo, bi bilo treba potem mamo povabiti posebej na pogovor.« (E104)*), pridobi se izjava mame, sledi pogovor z otrokom. Sodelujoče v raziskavi so povedale, da so nasilje dolžne prijaviti policiji (*»V kolikor otrok pove, da se doma dogaja nasilje, je le-to potrebno prijaviti policiji.« (F36)*), otroka umakniti v varno okolje, prav tako pa nuditi pomoč pri vključevanju v strokovno obravnavo znotraj in zunaj CSD. Socialne delavke, vključene v raziskavi, so povedale, da na te načine tudi varujejo otrokovo korist. Socialne delavke podajo tudi predlogčasne odredbe glede zaupanja v varstvo in vzgojo. Intervjuvanke opažajo, da se nasilje pri obravnavi otrok pojavlja kot ignoriranje, manipulacija, da je otrok priča nasilju in prepirom. Nasilje se pojavi tudi ob pritisku na odločanje otroka, katerega starša naj »izbere« (*»...pričakovanja staršev, da otrok pove, pri kateremu bi raje živel.« (G35)*), pojavlja pa se tudi fizično nasilje.

Shema 1: Postopek obravnave nasilja nad otrokom

OTROKOV GLAS

Sodelovanje otrok v postopku

Intervjuvanke so povedale, da ponavadi o ločitvi oz. razvezi otroke seznanijo starši. Postopek predhodnega svetovanja poteka izključno zaradi otrok. Otrok ima pravico, da je slišan, predvsem kadar se v družini dogajajo težke situacije (*»Otroci imajo možnost biti slišani, kar pa je tudi najbolj pomembno.« (D116)*). Socialna delavka z otrokom izvede neformalni pogovor. Otrok v postopku sodeluje v pogovoru, v katerem socialna delavka pridobi njegovo mnenje. Za pogovor z otrokom ni posebne starostne omejitve, pomembno je, da je otrok sposoben razumeti posledice svojih besed in odločitev (*»... ampak gre predvsem za to, ali je otrok sposoben razumeti posledice svojih besed in svojih odločitev.« (A86)*). Nekateri intervjuvani pa vseeno menijo, da je starost otroka pomembna (*»Pogovoril se bom z otrokom, če je dovolj star.« (E109)*). Odgovori intervjuvancev kažejo, da na nekaterih CSD-jih na pogovor z otrokom vabi psihologinja in ga tudi opravi ali pa je vsaj prisotna na pogovoru. Ponavadi z mlajšimi otroki pogovore opravi psihologinja, socialne delavke pa

pogovor opravijo s starejšimi otroki (*»... te, ki so starejši pa opravimo tudi drugi strokovni delavci.« (A100)*). Pogovori se običajno izvajajo na CSD, ena intervjuvana socialna delavka pa je povedala, da otroci neradi pridejo na CSD, zato se pogovori lahko izvedejo tudi drugje. Pogovor poteka brez prisotnosti starša (*»Se pravi, starši pripeljejo otroka na center, starši med pogovorom niso prisotni...« (D54)*). V primeru ogroženosti otroka se pogovor lahko izvede brez vednosti staršev v šoli (*»Zdaj v primeru, da je otrok ogrožen in da ugotavljamo tudi ogroženost, lahko pa tudi pogovor brez vednosti staršev opravimo že v šoli...« (B44)*), vrtcu, tudi s prisotnostjo policije (*»Jaz včasih, ko sem delal še na drugem CSDju, na področju nasilja, smo hodili s policisti na šole.« (E124)*). Nekateri socialni delavci pa so v raziskavi navedli, da pogovore izvedejo tudi na domu otroka. Izvedejo se lahko na različne načine, prostor, kjer se pogovor izvede, pa je ponavadi tisti, ki otroku predstavlja najmanjšo stisko (*»Kjer predvidevamo, da bo bodo v najmanjši stiski.« (F29)*).

Sodelujoče v raziskavi med pogovorom raziskujejo otrokov svet (*»... preko šole, interesne dejavnosti, njihov dnevni urnik, socialno mrežo, življenjski stil.« (G74)*), raziskujejo, kaj ima rad, na koga je navezan, kakšni so njegovi hobiji, kakšni so njegovi odnosi s starši in ostalimi vključenimi. Socialne delavke, sodelujoče v raziskavi, opažajo, da se nekateri otroci težje izražajo (*»Odrasli imamo s tem težavo, otroci pa še potem bolj.« (D122)*). Razlog za to je lahko tudi nepoznavanje socialne delavke, saj strokovno delavko vidi prvič, zato je pomembna stalnost socialne delavke (*»Pri tem je izredno pomembno, da se ene in iste socialne delavke vključujejo, da otrok večkrat vidi eno in isto osebo.« (D124)*), saj otrok lažje spregovori, če osebo pozna. Pri pogovoru je lahko prisotna zaupna oseba, v postopkih se vključuje tudi zagovornik (*»Včasih tudi svetujemo in predlagamo še staršem, da bi se vključili zagovornik otroka pri varuhu človekovih pravic, ko vidimo, da otrok ne zmore recimo povedat svojega mnenja.« (C84)*). Vsebina pogovora z otrokom je anonimna (*»Če ne želijo kakšnih informacij deliti in želijo samo en del pogovora da ostane skrit in jim povem, da ima tudi to možnost.« (B41)*). Intervjuvane socialne delavke otroka seznanijo, da bodo starše seznanile samo s tistim, o čemer bo sam soglašal. Otroku se lahko preko pogovora izpove, zaupa še neizrečene informacije in pove svoj pogled na situacijo. Intervjuvane socialne delavke opažajo, da otrok preko individualnega pogovora lažje izraža notranje stiske (*»V teh težjih primerih vedno opravimo individualne razgovore z otroki.« (D53)*) in zaupa težke stvari. S pogovorom socialni delavci otrokom zagotovijo možnost, da se izrazijo (*»... tako, da ima otrok res možnost povedati kaj se dogaja in kaj vidi.« (A98)*) ali pa da se ne izrazijo (*»... in da ima pravico*

tudi ne odgovarjati, če ne želi» (F31)). Otrok ima tudi možnost zavrniti pogovor. Včasih je po mnenju intervjuvank bolje, da otrok ne pove ničesar (*»Včasih vidiš, da otrok ne bo nič kaj preveč povedal in to je čisto v redu.« (A123)),* kot pa da si izjave izmisli in odgovori na silo.

Preden pride otrok na pogovor na CSD, starši ponavadi otroka nanj pripravijo (*»Prvo je tisto, kar se zgodi, preden pridejo k nam, tista priprava na pogovor ...« (A128)).* Intervjuvane socialne delavke menijo, da težava nastane, ko starš otroka pripravi na negativen način. Obstaja tveganje, da bodo nekatere izjave sugerirane zaradi vpliva starša. Intervjuvanke opažajo, da starš včasih sugerira izjave otroku (*»... ampak mu pove, kaj naj pove ...« (A130)),* otroka manipulira, mu polaga besede v usta (*»Saj boš povedal, da hočeš biti pri meni.« (A133)).* Otrok doživlja pritisk s strani staršev in drugih. Otrok doživlja strah pred izražanjem svojega mnenja (*»Nekateri se bojijo in so pod vplivom starša in si ne upajo povedati.« (C129)).* Obstaja tveganje, da bo imel otrok posledice. Intervjuvane socialne delavke menijo, da starši dobro sprejmejo to, da mora otrok na pogovor, in pogovora z otrokom ne vidijo kot grožnjo. Ker obstaja tveganje, da bo predhodni pogovor s starši o pogovoru z otrokom vplival na otroka (*»Včasih je tako ta strah, da če se pogovoriš najprej s starši, da bodo starši potem vplivali na otroka.« (E134)),* se včasih pogovori opravljajo brez vednosti staršev, z namenom, da ga starši ne morejo pripraviti na pogovor v negativnem smislu, ker ne vedo, kdaj po pogovor potekal.

Vloga socialnih delavk

Vloga socialnih delavk pri sodelovanju otroka v postopkih temelji na zaščiti otroka (*»... in kakor hitro mi zaznamo, da je ta konflikt med staršema ali nasilje, ker to se zelo rado meša, ali je hud konflikt ali je nasilje nad otrokom, je potrebno otroka zaščititi.« (D47)).* Sodelujoče v raziskavi pravijo, da mora biti socialna delavka pozorna in občutljiva za položaj otroka, predvsem pa je pomembno, da otroku verjame. Ena intervjuvanka pojasnjuje ločitev kot burno obdobje med starši, zato je pomembno, da otroka s postopkom seznani na njemu primeren način. Najprej predstavi način poteka pogovora (*»Zato mu povemo, na kak način bo potekal pogovor...« (A137)),* postopke v zvezi s tem in mu pojasni njegovo vlogo. Otroka seznani s tem, da bo v primeru izpovedi nasilja morala ukrepati (*»Otrok je tudi seznanjen, da v kolikor bo povedal kaj, kar ga ogroža, bo CSD to informacijo moral predati naprej.« (F37)).* Z otrokom se pogovarja o njegovih občutkih in raziskuje njegove potrebe. Vloga socialnih delavk v pogovoru z otrokom sloni na prepoznavi nasilja ali sumu nanj (*»In včasih, ko se nam porodi sum, lahko tudi nam brez da bi otrok na to*

opozori.» (C87)) ter na opazovanju negativnega vpliva starša na otroka. Intervjuvanke so izpostavile, da mora socialna delavka med pogovorom preprečevati, da bi pogovor negativno vplival na otroka ter postal zanj dejavnik tveganja. Pomembno je, da se socialna delavka zaveda otrokovega strahu pred vrnitvijo domov. Ob zaznavi nasilja socialna delavka išče najboljši način, da otrok ne bo imel posledic (*»... ampak mi res poskušamo to narediti na način, da jih ne bo imel ...« (A139))*. Naloga socialne delavke je, da zapiše mnenje, ki je pomembno za določanje stikov (*»Ker je tu bistveno, da napišemo, kakšne stike bo otrok imel naprej.« (B57))*. Intervjuvane socialne delavke tudi pravijo, da je njihova vloga, spoštovati otrokove želje, da se ga ne izpostavi staršem. V dopisu sodišču opredelijo morebitna opažanja. V mnenju ob zaznavi nasilja intervjuvane socialne delavke ne predlagajo skupnega skrbništva ter obvestijo sodišče, da staršev ne seznanjajo o vsebini (*»Sodišču damo vedeti, da s temi stvarmi ne seznanijo staršev.« (C92))*.

Zapečateni in s posebnim dopisom socialna delavka mnenje pošlje sodišču. Intervjuvanka je povedala, da ne pričakuje, da bo otrok takoj poročal o morebitnih kaznivih dejanjih, zato mora socialna delavka preveriti tudi predhodne obravnave na CSD (*»Če je že vključeno v obravnavo, pogledamo, kaj so drugi strokovni delavci obravnavali na centru.« (E115))*. V primeru nasilja socialna delavka predstavi možnost umika v varno okolje, sooči starše s svojimi z opažanji in svetuje vključitev v psihološko obravnavo. Pomembno je, da otroka med postopkom spremlja (*»Torej to je bistvena prva stvar in preko nje se spremlja otroka v prihodnje.« (D87))*, ga napoti na svetovanje (*»Mi tudi napotujemo otroke, večje otroke, bolj najstnike, tudi v svetovanje.« (D62))*, ali pa predlaga vključitev v storitve na CSD.

Med pogovorom z otrokom intervjuvane socialne delavke uporabljajo različne strategije, da se otroku približajo, saj je to ključnega pomena (*»Vedno se moramo približati otroku ...« (A101))*. Intervjuvani socialni delavec je povedal, da je pomembna t. i. uporaba ledolomilcev na začetku pogovora, saj ti sprostijo ozračje. Socialna delavka prilagodi neverbalni svet otroka, najbolj z izgledom pisarne, ki je dostopna, nezastrašujoča. Pozorna pa je na to, kar govori otrok, in skuša z otrokom navezati stik na način, da napeljuje pogovor na teme, ki so otroku blizu (*»Pogovor o tem, kaj je temu otroku blizu, in potem skozi to napeljat na ta pogovor, a ne.« (A109))*. Ena socialna delavka je v intervjuju izpostavila, da mora biti v pogovoru z otrokom tenkočutna, iskrena in odkrita. Pogovor z otrokom predstavlja intervjuvanim socialnim delavkam težko nalogo (*»To je izredno težko, izredno težko.« (D67))*, predvsem z vidika, ker je treba otroku postavljati vprašanja,

a mu hkrati ne dati občutka, da je prisiljen povedati kar koli (*»Nikoli mu ne dati občutka, da mora nekaj povedati.« (A112)*); direktna vprašanja so lahko zlorabljujoča (*»To mi smatramo kot zlorabo otroka.« (A115)*). Zaradi svojevrstnosti primerov ni enotnega recepta, zato socialne delavke pravijo, da obravnavajo vsak primer posebej (*»... tako da to je čisto odvisno, primer ki ga vidiš, to ni zdaj, da bi rekel, nekega enotnega recepta.« (E126)*). Za opravljanje pogovorov z otroki se lahko socialne delavke udeležijo posebnih usposabljanj za pogovore z otroki, prav tako uporabljajo smernice, kako pripraviti otroka na pogovor. (*»So prav smernice, kako se pogovarjati z otroki.« (E130)*). Eden socialni delavec je v intervjuju še posebej izpostavil, da pri obravnavanju nasilja upošteva naslednje smernice: otrokov občutek, odnos otroka z materjo, klicanje povzročitelja na odgovornost in dodelitev skrbništva materi. Intervjuvanke so povedale, da socialna delavka sodeluje s starši pred pogovorom z otrokom, ko predstavi namen in vsebino pogovora z otrokom ter jih na to pripravi, seveda, v kolikor je to v korist otrok (*»Zdaj meni se tukaj zdi pomemben del priprava staršev.« (D69)*). Po opravljenem pogovoru z otroki pa opravijo pogovor s starši, ker jih morajo seznaniti (in soočiti) s stvarmi, ki jih je potrebno pač opravljati. Intervjuvana socialna delavka pravi, da opozori starša na njuna pričakovanja po pogovoru z otrokom (*»Tudi starša opozorimo na to, kaj po tem, ko nam otrok pove, kaj se potem od starša pričakuje.« (D71)*). Po pogovoru z otrokom socialna delavka ozavešča o morebitnem nasilju, saj nekateri starši niti ne vedo, da se nasilje dogaja. Socialna delavka opozori, da je nasilje odgovornost povzročitelja (*»... povemo zmeraj, da je le povzročitelj pač odgovoren za nasilje.« (B53)*) in spodbuja k prihodnjim ravnanjem, ki so v korist otroka (*»Jih pač spodbudimo, kako naj naprej ravnaajo, a ne.« (B51)*). Intervjuvane socialne delavke kot otrokove potrebe opredeljujejo potrebo po varnosti in potrebo po dobrem odnosu s staršem tudi na tak način, da pomagajo staršem in otrokom pri iskanju zunanje pomoči tako, da jih napotijo v zdravstveni dom, k psihologinji.

VAROVANJE OTROKOVE KORISTI

Naloge CSD

Sodelujoče v raziskavi pravijo, da v postopke vključujejo socialne delavke s področij na CSD, preko katerih lahko nudijo različne vrste pomoči (*»... mi imamo tako organizirano delo, veste, da imamo oddelke ločene, tako da prvo sodelujemo interno.« (E176)*). Postopki zaščite otrok in ločitve se dogajajo vzporedno (*»... torej vzporedno s postopkom razveze.« (D88)*).

Glavna naloga CSD je, po mnenju intervjuvanih, varovanje otrokove koristi (*»To je naša bistvena naloga.« (C100)*). V primeru, da otroka ne zaščiti starš, ga mora CSD (*»Pač, če žrtev ne zaščiti pred povzročiteljem, stori to center, ne.« (B75)*), prav tako ga zaščiti v primeru suma na nasilje ali v primeru ogroženosti (*»... nekih izjav otroka, zaradi katerih sumimo, da bi lahko eden od staršev izvajal nad otrokom neko nasilje, ker poskušamo zaščititi na tak način, da sodišče s temi izjavami ne seznani staršev in otroka.« (C93)*). Prav zaradi zaščite otroka je CSD vključen v postopke (*»... običajno, ko otrok spregovori o nasilju, se v bistvu takoj vključi tudi strokovna delavka, ki dela na področju zaščite otrok.« (D84)*).

V postopku zaščite CSD izdelava mnenje glede koristi otroka, ki je, kot še posebej izpostavlja ena intervjuvanka, pomemben del postopka (*»Otrokovo mnenje je pomemben del postopka.« (F52)*). V primerih zaščite otroka je postopek hitrejši. Ena intervjuvanka navaja, da takoj, ko izve za nasilje, o pridobljeni informaciji obvesti sodelavce, da skličejo krizni, multidisciplinarni ali medinstitucionalni tim (*»Ja, tukaj so zelo, zelo pomembni za nas ti multidisciplinarni timi....« (A204)*). V postopku zaščite otroka sodelujoče v raziskavi navajajo, da izdelajo načrt pomoči otroku, oceno ogroženosti in varnostni načrt. Po njihovem mnenju je pomembno določiti prioritete in takojšnje ukrepanje. Pri nasilju nad otrokom se uvedejo postopki za zaščito in varstvo koristi otroka (*»Tokrat tudi na centrih, no vsaj na našem centru, hitro uvedemo postopek za zaščito otrok.« (D48)*). Nasilje je potrebno prijaviti policiji ter na pogovor povabiti starše. Temu sledi priprava poročil, pošiljanje prošenj za poročila in obveščanje sodišča o nasilju (*»Če govorimo o postopkih za nasilje ...« (E118)*). V nujnem primeru gredo strokovne delavke CSD tudi na teren (*»Če moraš takrat na teren, nujno greš na teren...« (A197)*).

Ukrepi, ki se sprejmejo ob prejetju informacij, so odvisni od vsakokratnega primera (*»... kakšne ukrepe sprejmemo, odvisno od primera.« (D92)*). Sprožanje ukrepov je odvisno od ogroženosti, od enkratnega ali večkratnega nasilnega dogodka ali od hujših oblik nasilja. Sodelujoče v raziskavi pravijo, da moramo otroka umakniti iz družine v varno hišo, krizni center, z materjo v materinski dom v primeru, ko žrtev ne more zaščititi otroka (*»... če pač tudi žrtev ni sposobna zaščititi otroka pred povzročiteljem, pa je tudi kakšno krat pač potrebna namestitev v krizni center.« (B68)*), v skrajnem primeru se otroka tudi odvzame (*»...v najslabšem primeru gre za odvzem otroka« (A153)*). Če pa umik otroka ni potreben, pa delamo s starši (*»... če ne gre zdaj za nekaj takega, da bi ga moral umakniti, takoj začnem delati s starši« (A156)*). CSD sodišču poda predlog o izdaji

začasne odredbe o omejitvi stikov, o stikih pod nadzorom ali predlog o (začasni) prepovedi stikov. Socialna delavka v mnenje to zapiše v primeru, da stiki niso v korist otroka (*»... stiki v tem trenutku niso v korist otroka.« (E197)*) ali da tudi nadzorovani stiki niso v korist otroka. V primeru kaznivega dejanja poklicna molčečnost ne velja (*»... seveda nas zavezuje poklicna molčečnost, razen v primeru nasilja ...« (A146)*). Socialne delavke morajo po mnenju sodelujočih v raziskavi v vsakem primeru otroka zaščititi pred morebitnimi negativnimi posledicami (*»... da ko pač presodimo, da česa ne bi povedali staršem, kar nam zaupajo, povemo, da se da tu zaščiti, sploh če bi potem neke negativne posledice čutili.« (B49)*).

Intervjuvanke so povedale, da CSD zastopa koristi otroka na način, da starši otrokove izjave nikoli ne vidijo (*»Starši tega nikoli ne vidijo ...« (A96)*). Odločanje o otrokovi koristi ni odgovornost otrok, pač pa odgovornost staršev in CSD (*»... da on ne odloča o ničemer, to se mi zdi zelo pomembno sporočilo za otroka ...« (D127)*). Največji interes CSD je to, kar je dobro za otroka, in temu CSD posveča tudi pozornost (*»... to je v bistvu tisto, na kar smo mi najbolj pozorni, ne ...« (A165)*). Intervjuvane socialne delavke so povedale, da ni nujno, da je poglavito vodilo otrokovo mnenje pač pa otrokova korist. Pravijo, da so pri določanju otrokove koristi pozorne na to, da se gleda na koristi otroka kot celoto (*»Njegovo mnenje se skuša upoštevati, v kolikor je tudi v otrokovo korist.« (F53)*). CSD zastopa otrokove koristi na načine, da upošteva anonimno vsebino pogovora (*»Ja v kolikor je to v korist otroka sploh pa sem rekla, če otrok prav izrecno želi, da je kaj zaščiteno ...« (B55)*), za katero starši ne izvejo (*»... ali pa da se ne pove staršem, to uporabimo v priporočilu za mnenje.« (B56)*), da vključujejo zagovornika (*»... prav pri tistih otrocih, ki težje izrazijo svoje mnenje v postopku.« (B94)*), zapišejo mnenje, v katerem izrazijo želje otroka (*»Tistim pa tudi povemo, da v zapisniku povedo, kaj si želijo ...« (A125)*), in tako zagovarjajo otrokova stališča. Intervjuvanke so izpostavile, da pri svojem delu prepoznajo pristni izraz otrokove volje (*»... če otrok izraža in prepoznavamo, da gre za pristen izraz njegove volje, bi rekla, ali pa čustev.« (C126)*) in upoštevajo izraženo otrokovo voljo (*»... oz. njegova izražena volja je samo ena izmed dejavnikov ki jih upoštevamo ...« (A229)*). V postopkih zaščite otrok CSD in sodišča po mnenju nekaterih intervjuvanih delajo tudi napake in tako ne delujejo v korist otroka (*»... kjer zelo dostikrat sistem zaščite, centri za socialno delo pa tudi sodišča naredijo hude napake to.« (E185)*). Pojavlja se npr. siljenje otroka v stike s povzročiteljem in v stike pod nadzorom, kljub njihovem odklanjanju (*»... da otroke v bistvu silijo v stike s povzročiteljem.« (E186)*).

Vloga socialne delavke

Najpomembnejše vodilo za socialno delavko je po mnenju intervjuvancev otrokova korist. Socialna delavka ocenjuje otrokovo korist (*»Mi smo tisti, ki moramo znati preceniti, kaj je v njegovo korist.« (A232)*) in izdelava načrt pomoči družini (*»... in katera mu pomaga pri izdelavi načrta pomoči družini.« (F57)*). Intervjuvanke pravijo, da je vloga socialnih delavk pri varovanju otrokove koristi, da poda mnenje (*»To je tako, kot sem prej povedal, ne pač, če ni sporazuma, moramo mi podati mnenje.« (A241)*). V njem poda predlog o načinu izvajanja stikov (*»... tudi predlaga pri mnenju o stikih.« (B70)*), torej predlaga stike pod nadzorom, (*»V težjih primerih pridejo v poštev stiki pod nadzorom.« (E140)*), poda predlog o omejitvi stikov, predlaga stike preko telefonskih klicev ali predlaga stike v pisni obliki. Sodelujoče v raziskavi pravijo, da na omenjene načine pri določanju stikov varujejo tudi otrokovo korist. Po mnenju intervjuvanih je pomembno, da se ohranja stik med starši in otroki (*»... ane, ampak ohranjati stik, ane pač ...« (A262)*). Če otrok stike zavrača in je prisotno nasilje, pa o tem obvesti sodišče ter poda predlog o nepriporočljivosti stikov (*»... bom pisal sodišču, da otrok stike zavrača.« (E142)*).

Socialna delavka v postopku ugotavlja ogroženost otroka (*»... in da v primeru, da ugotovimo ogroženost otroka ...« (A178)*). S povzročiteljem, s starši in drugimi osebami izvede individualni pogovor. Za mnenje o najboljši ureditvi razmerij med starši in otroki (*»... kakšna ureditev razmerij med starši in otroki bi bila za otroka v konkretnem pač primeru najboljša.« (C104)*) je po besedah intervjuvank pomembno, da socialna delavka raziskuje odnos med staršema, njuno vzgojno moč in ju informira o otrokovih potrebah. V postopek vključuje tudi otroka (*»... da mu pojasnimo, kakšen postopek se vodi.« (G67)*) in tudi z njim opravi pogovor (*»... opravljajo se dodatni individualni pogovori z otrokom.« (G57)*). V pogovorih ocenjuje otrokovo korist in sposobnost razumevanja pomena in posledic njegove odločitve. Upošteva otrokovo mnenje pri obravnavi nasilja ter omogoča umik otroka iz družine. Ona je tista, ki ob ugotovljenem nasilju ukrepa v skladu s svojimi nalogami (*»... če opazimo nasilje, vedno ukrepamo ...« (A181)*). Primer prijavi policiji in o tem obvesti pristojni oddelek. Njena naloga je, da pridobi mnenje. Pozorna je na položaj otroka, korist otroka in na zagotavljanje skrbi za otroke (*»V postopku smo ves čas pozorni na položaj otroka ...« (D99)*), *»... kako bo za otroka poskrbljeno.« (D101)*). Socialna delavka daje poudarek na vključitvi povzročitelja v Društvo za nenasilno komunikacijo. Vloga socialne delavke je, da se ravna po zakonodaji in otrokovo korist ocenjuje v razveznem postopku, v postopku obravnave

nasilja in v postopkih za zaščito ogroženih otrok (*»... prav načelo najboljše otrokove koristi, sedmi člen družinskega zakonika, ne, to so spet neke smernice, ki se jih nekako v bistvu držiš.« (E145)*). Socialnim delavkam poseben izziv predstavljajo kompleksni primeri, strah pred posledicami za otroka in težavno ocenjevanje najboljše otrokove koristi (*»Zdaj včasih tudi težko ocenimo, kaj bi bilo v tej konkretni situaciji za otroka najboljše.« (C109)*).

Socialne delavke otrokovo korist zagotavljajo s pomočjo pridobivanja poročil iz šol, vrtcev, zdravnikov in drugih institucij. Izvajajo tudi terensko delo in družine obiščejo na domu. Zagotavljanje otrokove koristi je odvisno od primera do primera. Socialna delavka je izpostavila, da je pomembno sodelovanje z otrokovo družino. Socialna delavka otrokovo korist zagotavlja s prepoznavanjem obremenjujočih stikov (*»Če otrok stike zavrača, bom to upošteval.« (E141)*) in ugotavljanjem manipulacij s strani staršev. Ena intervjuvana socialna delavka je izpostavila tudi, da moramo biti pozorni na to, da lahko tudi otroci z manipulacijo dosegajo lastno korist (*»... ali pa včasih sploh potem malo večji otroci tudi sami manipulirajo in izbirajo lažjo pot.« (C137)*).

Pomembno vlogo imajo socialne delavke pri ocenjevanju tveganja. Socialne delavke so izpostavile, da si pri tem pomagajo s hitro oceno tveganja, kasneje pa naredijo še poglobljeno oceno tveganja. Izdelajo tudi oceno ogroženosti, s katero ugotavljajo stopnjo ogroženosti. Ob visoki stopnji ogroženosti otroka zaupamo v varstvo in vzgojo drugemu staršu ali pa socialna delavka poda predlog o odvzemu otroka (*»... ali včasih tudi mogoče odvzem otroka v res takih primerih, ko oba starša nikakor ne zmoreta zaščititi otroka pred ravnanjem drugega starša.« (C144)*) ali predlagamo drug ustrezen ukrep. Oceno pridobijo glede na interakcijo med staršema in glede na izpovedi posameznega starša. (*»... ki jo ti dobiš v bistvu na podlagi teh interakcij med staršema...« (A236)*). Pri ocenjevanju tveganja raziskujejo varovalne in dejavnike tveganja ter ugotavljajo razmerje med njimi. Če zaznajo več dejavnikov tveganja, je tveganja več, če je več varovalnih dejavnikov, je tveganja manj (*»... ane, pač vedno gledaš, česa je več ...« (A246)*). Zelo pomemben dejavnik pri izdelavi mnenja je prisotnost nasilja (*»Potem je tukaj nasilje v družini, recimo, je zelo pomemben faktor pri izdelavi mnenja no.« (A252)*). Dober varovalni dejavnik je sposobnost žrtve za zaščito otroka, ki pa mora biti dovolj opolnomočena, da se umakne od povzročitelja (*»... ali se je že tako opolnomočila, da bo lahko sebe in otroka zaščitila pred nasilnim odnosom ...« (B98)*).

Dejavniki tveganja, ki so jih zaznale intervjuvane, so predvsem, ali povzročitelj prepozna in priznava svoja dejanja, ali se je že vključil v programe pomoči, v društvo za nenasilno

komunikacijo, ali izvaja trening socialnih veščin. Pozorne pa so tudi na ugotavljanje in prepoznavanje drugih tveganj, ki so lahko prisotna. Delo poteka v timu, pri čemer pa je pomembno, da odgovornosti ne nosi ena oseba (*»... nikoli to ena strokovna delavka sama ne prevzema z absolutno odgovornostjo ...« (D131)*). Socialna delavka analizira dogajanje in strokovno argumentira opažanja in tveganja, ki jih v dopisu pošlje sodišču (*»... a ne, in argumentiramo strokovno, kako opažamo in v čem je tveganje ...« (A251)*). Socialne delavke so kot tveganja izpostavile dodelitev skrbništva povzročitelju, dodelitev v skupno skrbništvo ali izpostavljenost otroka prevelikemu obsegu stikov s povzročiteljem. Obstaja tveganje za spregled mnenja in glasu otroka in s tem spregled strahu udeležbe pri stikih, zavračanja stikov, nasprotovanje stikom (*»Kaj so največja tveganja pri razvezah z nasiljem, je to, da bil otrok izpostavljen prevelikem obsegu stikov z povzročiteljem.« (E201)*). Obstaja tveganje, da socialna delavka verjame povzročitelju, in ne verjame žrtvam pri poročanju nasilja. Socialni delavec je izpostavil, da veliko tveganje predstavlja nepogojevanje stikov z vključitvijo v program za povzročitelje nasilja (*»... se ne pogojuje stikov z vključitvijo v program za povzročitelje nasilja in tako dalje.« (E213)*).

Naloge sodišča

Sodišče ima odgovornost za odločanje in njegova naloga je, da v primeru nezmožnosti sporazumnega dogovora glede varstva in vzgoje, stikov in preživnine o tem odloči. V primeru, da ima otrok željo po anonimni vsebini pogovora, sodišče v otrokovo izjavo ne dovoli vpogleda (*»... in tega vpogleda jim tudi ne dovoli sodišče...« (A97)*). Sodišče zaprosi CSD za mnenje, ob prejemu mnenja pa ga obravnava. Sodišče odloči o ustreznih stikih in ukrepih (*»Ko je potrebno iti v kakšne ukrepe, ne, je očitno pač, da so otroci zaradi nasilja ogroženi.« (C138)*). Ni nujno, da odloči v skladu z mnenjem, ga pa z otrokovimi željami upošteva, v kolikor so v njegovo korist (*»Potrebno pa je imeti v mislih, da ni vsakokrat otrokova želja tudi njegova največja korist.« (F54)*). Ker je mnenje dokazno gradivo sodišču, pripomore k njegovi odločitvi.

Sodelovanje s starši

Socialna delavka pri svojem delu s starši sodeluje na različne načine. V pogovorih socialna delavka seznanja starše o opaženih pomanjkljivostih, o opaženem nasilju in jih opozarja na neprimerna in škodljiva ravnanja. (*»... jih opozorimo na neprimerna ali škodljiva ravnanja v odnosu do otrok ...« (G79)*). Naloga socialne delavke je, da starše seznani z mnenjem in o seznanitvi sodišča o sumu

nasilja. Socialna delavka spodbuja starša k medsebojnemu sodelovanju in pomaga tistim staršem, ki tega ne zmorejo. Nudi pomoč pri vzpostavitvi stikov z otrokom in pri dogovarjanju glede otrok. S starši sodeluje tudi tako, da njih in otroke vključuje v storitve na CSD in izven njega (*»... a ne, v kolikor je potrebno, skupaj z otroki lahko nadaljne vključimo v neko obravnavo, kakor sem rekla, na centru.« (B63)*). Starši imajo odgovornost za odločanje in za zaščito otroka (*»Torej da mu to vedno poudarimo, da je on starš, da je odgovoren in dolžan zaščititi otroka.« (C146)*). Sodelujoče v raziskavi pravijo, da morajo pri svojem delu otroku zagotoviti varno okolje in sprejeti odločitve o zaupanju v varstvo in vzgojo, stikih in preživnini.

V sodelovanju s starši intervjuvane socialne delavke opazajo težave, ker starši ne prepoznavajo otrokovih potreb ter postavljajo svoje koristi in potrebe pred otrokove. Intervjuvani socialni delavec je izpostavil, da včasih sam postavi meje, ko opazi, da starši postavljajo svoje potrebe in koristi pred otrokove. V teh primerih intervjuvani socialni delavec opredeli nadaljnje sodelovanje in pove, da na tak način ne more sodelovati, saj otrok mora biti v ospredju (*»... pa povemo, da tako pa ne bo šlo in tako naprej.« (A195)*). Ovira pa se pojavi tudi takrat, ko se starši ne zatekajo po pomoč (*»... ne včasih starši pač ne gredo takoj po pomoč ...« (A261)*).

Starši potrebujejo podporo, zato jim jo intervjuvane socialne delavke nudijo preko vključevanja v storitve, osebne pomoči, prve socialne pomoči. V sklopu centra se lahko vključijo v storitev pomoč družini za dom ali pa jih socialne delavke napotijo k nevladnim organizacijam, v društva za preprečevanje nasilja v družini, v Društvo za nenasilno komunikacijo in drugo izven CSD. Starše je potrebno informirati tudi glede brezplačne pravne pomoči, jih ozaveščati o njihovih pravicah in možnostih. Naloga socialne delavke je podpora in pomoč staršem, opolnomočenje, svetovanje, usmerjanje in vodenje. Ena intervjuvana socialna delavka je povedala, da podporo staršem nudijo tudi z vključevanjem laične delavke (*»... radi vključimo tudi laično delavko, da prihaja v družino ...« (B110)*). V intervjujih so socialne delavke izpostavile, da starši potrebujejo podporo pri omogočanju zaupanja med staršem in otrokom (*»... da mu omogoča, da mu bo otrok zaupal, kaj se dogaja, če se dogajajo neke neprimerne in ogrožujoče stvari pri drugem staršu.« (C149)*), pa tudi pri načrtovanju umika v varno hišo, materinski dom in ustvarjanju možnosti pogojev za varno okolje.

Sodelovanje z drugimi

Socialna delavka pri varovanju otrokove koristi sodeluje z različnimi institucijami. Socialne delavke so v intervjujih povedale, da največ sodelujejo s šolo, vrtcem, svetovalno službo, psihologi, z zdravniki. Sodelujejo tudi z drugimi organizacijami, kot je Lunina vila in Hiša za otroke ter s predstavniki drugih služb, v katere je lahko vključen otrok. Z drugimi institucijami sodelujejo predvsem v raznih timih, od notranjih do medinstitucionalnih in multidisciplinarnih timov. Socialne delavke pravijo, da v timu izdelajo oceno ogroženosti, individualni načrt pomoči ter oceno tveganja. Razdelijo si naloge in se srečujejo z namenom, da si izmenjajo informacije (*»... in da pridemo do sklepa, kaj bo vsak naredil v postopku in kako bo potem potekalo.« (D109)*). V timih raziskujejo sume nasilja in načrtujejo zaščito otroka.

V postopkih sodelujejo tudi s sodnimi izvedenci in zagovorniki otrok. S sodniki zaradi nepristranskosti pri odločanju ne sodelujejo (*»... tako bom rekel, da bi pa prav sodnike povabili na multidisciplinarni tim, pa ne moremo, ne, ker v bistvu morajo biti nepristranski pri svojem odločanju ...« (A213)*), razen pri pripravi mnenja in kadar so kot priče ali udeleženci vabljeni na sodišče. Socialne delavke poročajo, da s sodniki podobno sodelujejo glede določanja stikov, torej na obravnavah, preko pisanja poročil, mnenj, pred odločitvijo jim posredujejo pomembna opažanja (*»Pomembno je, da sodišču pred njihovo odločitvijo glede stikov posredujemo vse pomembne informacije glede otrok in naša opažanja v zvezi s tem.« (G157)*) in podajajo predloge. Prav tako so sodelujoče v raziskavi povedale, da zaradi nepristranskosti in nevtralnosti s sodniki pri določanju stikov na način pogovora z njimi ne sodelujejo (*»Sodelujemo ne, zato ker tudi mi ne smemo vplivati na sodnike, ne, da bi jih zdaj klicali pa rekeli, dajte se odločit v našo prid ...« (A417)*).

S policijo sodelujejo, ko prijavijo nasilje policiji ali policija o nasilju obvesti CSD (*»... in že itak, če opaža šola ali katera koli institucija, ki obravnava otroka, da se dogaja neko nasilje, je dolžna center obvestiti« (C115)*).

Povzročitelji

Intervjuvane socialne delavke povzročitelje ocenjujejo kot osebe, ki imajo nezmožnost zaznavanja potreb otroka zaradi izpostavljanja otroka nasilju (*»Že to, da so dovoljevali, da je otrok v bistvu živel v družini, kjer je bil povzročitelj nasilja nasilen, to pomeni, da povzročitelj ni znal začutiti potrebe otroka.« (E168)*) in nezmožne spremembe svojih dejanj brez pomoči (*»Ker*

povzročitelj nasilja se ponavadi sam od sebe ne bo spremenil ...» (E290)). Ena intervjuvana socialna delavka pravi, da povzročitelj slabo zadovolji otrokove potrebe in da ima drugačno dožemanje realnosti in ne zmore uvida v svoja dejanja (»... ne, oni pač drugače vidijo realnost, dojemajo.« (C112)).**

STARŠEVSKO ODTUJEVANJE

Razumevanje starševskega odtujevanja

Intervjuvane socialne delavke starševsko odtujevanje razumejo kot načrtno omejevanje stikov, ki se pojavi, kadar starš namenoma vpliva na otroka in ga ne spodbuja k izvajanju stikov oz. *»odtjuje«* otroka od drugega starša. (*»Načrtno, namerno, onemogoča, da se izvaja stik...« (D148)).* Ena intervjuvanka pravi, da je odtujevanje izrekanje slabega o drugem staršu neposredno otroku (ali vpričo njega) ter se stopnjuje v nagovarjanje otroka proti drugemu staršu in tako poskuša vplivati na otroka (*»Nekateri starši takšno ravnanje stopnjujejo in otroka nagovarjajo proti drugemu staršu...« (F66)).* Med intervjuvanimi socialnimi delavci sem zaznala dilemo, o tem, da se starševsko odtujevanje velikokrat zgodi nezavedno in nenačrtno (*»Zelo dostikrat pa v ločitvenih postopkih ali pa v konfliktnih razvezah ne gre za to, da bi en starš načrtno, zavestno, zanalasč hotel preprečevati stik otroka z drugim staršem.« (E227)),* drugi menijo, da je lahko to tudi namerno dejanje (*»Kadar so starši v konfliktu, nekateri to delajo namerno.« (F63)).* Starševsko odtujevanje je ena intervjuvanka imenovala psihično nasilje nad otrokom, ki ima škodljive, dolgotrajne in težko popravljive posledice. Ponavadi starš, ki ima težave z izvajanjem stikov, obtožuje drugega zaradi neizvajanja stikov. Intervjuvane socialne delavke so starševsko odtujevanje označile kot perečo temo, kontroveržno zadevo in zlonamerno ravnanje. Ena intervjuvana socialna delavka je za odtujevanje, kadar ni prisotno nasilje, predlagala primernejši izraz onemogočanje stikov. Kljub temu da starševsko odtujevanje ni kategorizirano kot motnja, intervjuvanke menijo, da obstaja in se dogaja (*»Lahko temu rečemo kakor koli hočemo toda dejstvo je da se to dogaja.« (A270)).* Ena intervjuvana socialna delavka ima občutek, da se izraz odtujevanje ne sme uporabljati, čeprav se dogaja (*»... predvsem bi rekla, da v bistvu se počutimo kar malo, za uporabo zdaj izraz odtujevanje, kot da ga ne smemo, ne, kot da tega pojava ni, v resnici se pojavlja.« (C199))*

Intervjuvanke so povedale, da sistem meni, da starševsko odtujevanje ne obstaja torej ni koncept, ki se ga lahko uporablja (*»... in sodišča tudi obravnavajo in odločajo v zvezi s tem, kot da tega*

pojava v resnici ni.» (C159)). Socialne delavke so povedale, da odtujevanje ni klasificirano, kot duševna motnja in ni znanstveno podprto. Z njim se prikrivajo dejanski nameni in je njegov koncept zgrajen na problematičnih in kontroverznih osnovah (»Na znanstveni ravni je nekako, kako bi rekel, prišlo do tega prepričanja, da je ta sindrom, ta koncept na zelo trhlih temeljih.« (E218)).

Pojavnost

Mnenja socialnih delavk o pojavnosti starševskega odtujevanja so zelo različna. Nekatere pravijo, da so to zelo redki primeri (*»Zelo redki primeri so bili, ko je eden od staršev načrtno omejeval stike otroka z drugim staršem.« (B114)*), da ga zaznajo občasno, nekateri pa, da se pojavi v večini visoko konfliktnih razvez. Do nagovarjanja in vplivanja na otroka pa prihaja v večini, ne glede na prisotnost nasilja.

Prepoznavanje

Intervjuvane socialne delavke starševsko odtujevanje prepoznajo predvsem preko medsebojnega obračunavanja med staršema, maščevalnosti, ogovarjanju drugega starša in menijo, da izhaja iz nemoči, stiske (*»Mogoče gre za to, da kakšne slabe stvari kod govori kdaj o drugem staršu, dostikrat dela to iz neke nemoči ...« (E228)*). Intervjuvane med starši opažajo obtoževanja provociranja, obtoževanja nepripravljenosti drugega starša na stike in obtoževanja samovoljnega ravnanja. Socialne delavke menijo, da so v ozadju starševskega odtujevanja lahko tudi nepredelani težki odnosi in da se znaki odtujevanja kažejo odvisno od posameznega primera. Socialne delavke na stikih razberejo, ali gre za odtujevanje ali za nasilen odnos (*»... in se potem tam vidi, ali gre za odtujevanje ali gre za nasilen odnos.« (D181)*).

Vloga socialne delavke

Intervjuvanke pravijo, da mora biti socialna delavka previdna pri obeh starših, biti mora objektivna in v vsakem primeru na strani otroka. Za prepoznavanje razmer je potrebno izvesti več pogovorov (*»Zato imamo tudi na voljo več razgovorov s starši, da se potem to pokaže« (D169)*) in skrbeti, da otrok ohranja stik z obema staršema.

Socialna delavka zaščito otroka ocenjuje kot težjo v primerih, v katerih je med staršema prisoten visok konflikt (*»predvsem, kadar je ta, visok konflikt med starši.« (D209)*).

STARŠEVSKO ODTUJEVANJE V PRIMERIH LOČITEV OZ. RAZVEZ, V KATERIH JE PRISOTNO NASILJE

Razumevanje starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

Socialne delavke v intervjujih starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, razumejo kot zaščito otroka s strani žrtve (*»...in potem se je izkazalo, da pač deluje kot žrtev nasilja in da seveda želiš otroka zaščititi pred nadaljnjimi, izbruhi povzročitelja ...« (B116)*) ter zlorabo moči in nadzora nad žensko. Socialne delavke pravijo, da je to čustvena zloraba otroka in nasilje nad otrokom. Mnenje socialnih delavk je, da se v primerih nasilja termin »starševsko odtujevanje« ne sme uporabljati. Zaradi pogostosti pojava v ločitvah in razvezah je izraz odtujevanje neprimeren, prav tako izraz ni na mestu zaradi napačnega pomena in zakrivanja kompleksnih stvari, ki so v ozadju (*»... če je šlo za nasilje v družini oz. za nek sum nasilja v družini, da, takrat nikoli nismo v bistvu sploh uporabljal tega izraza, ker tam pa ni na mestu.« (A272)*) Ena intervjuvana socialna delavka je za starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, predlagala izraz zavračanje stikov. Povzročitelji po mnenju intervjuvancev izrabljajo koncept starševskega odtujevanja za obračanje svoje zgodbe in zakrivanje svojih težav z nasiljem, tako pa hitro pride do napačnega razumevanja. Občasno so razlogi v izvajanju psihičnega nasilja s strani starša, ki nima stikov (*»... včasih pa je razlog za to lahko tudi v izvajanju psihičnega nasilja starša, ki nima stikov z otrokom.« (G103)*).

Intervjuvani socialni delavec starševsko odtujevanje deli na tri ravni. Prva raven je, ko se dejansko govori o odtujevanju, ko starš namenoma onemogoča stike in otroka ne spodbuja k izvajanju le teh (*»... en nivo je res tisto, čemur smo dejansko govorili odtujevanje, ne tam, ko je en starš, bodisi oče ali mati, namenoma onemogočil stike, a ne, oviral stike...« (A268)*). Druga raven je, ko se starševsko odtujevanje ne sme uporabljati v primeru nasilja v družini, saj gre v tem primeru za zaščito otroka, in ne odtujitev. Tretja raven pa je, ko povzročitelj odtuja otroke in doseže, da so otroci pri njem, razvijejo pa odpor do starša, ki jih je želel zaščititi (*»... tako da je to je čisto ena druga, celo tretja raven, no, tretja kategorija, če odtuja tisti, ki je nasilen.« (A290)*). Socialni delavec to poimenuje čustvena zloraba otroka.

Starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, intervjuvane socialne delavke poimenujejo zaščita otroka. Starš želi zaščititi otroka pred nasiljem, zato ga zaradi zavedanja škodljivosti stikov s povzročiteljem ne spodbuja k stikom z njim. Zaščita otroka je dolžnost staršev, v primeru, da je ne izpolnjujejo, otroka zaščiti CSD (*»... ne moramo govoriti odtujevanju, ampak govorimo o dolžnosti po zakoniku, da otroka zaščiti ...« (A276)*). V primerih, kjer je prisotno nasilje, je veliko govora o odtujevanju, ki se potem izkaže kot zaščita otroka (*»... in potem dostikrat rečejo, da gre za odtujevanje, in pol ko bolj raziščemo stvar, ponavadi vidimo, da pač hoče žrtev le zaščititi svoja otroka.« (B124)*). Socialne delavke pravijo, da se s tem, da **se starša obtoži** odtujevanja, dela krivica. V primerih, ko je prisotno nasilje, ni žrtev tista, ki odtuja, ampak želi otroka zaščititi (*»... v bistvu je pa problem povzročitelj, in ženske v bistvu v navednicah »odtjujejo«, ker se želijo postaviti na pravo stran, hočejo zaščititi otroka.« (E235)*).

Pojavnost

Sodelujoče intervjuvanke pravijo, da starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, opažajo občasno, je bolj redko, a da se na letni ravni pojavijo primeri. Intervjuvanka pa opaza, da povzročitelj zmeraj obtožuje drugega partnerja, odtujevanja (*»Ma ja itak en tisti, ki je povzročitelj, ponavadi zmeraj reče, da gre za odtujevanje, ne, ker pač nima stikov, ne ...« (B121)*).

Prepoznavanje

Socialne delavke starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, prepoznavajo preko stikov z otroki, saj je tam najbolj razvidno. Starš ponavadi sprašuje o početju drugega starša in pritiska na otroka z vprašanji (*»Npr. oče v času stikov otroka sprašuje s kom je mamica, kje so bili, kaj so delali, kdaj so prišli domov, grdo govori o drugem staršu.« (G104)*), o katerih bi se morala sporazumeti samo starša. Starš z otrokom manipulira. Takšno psihično nasilje je po mnenju sodelujočih v raziskavi težko prepoznavno, saj žrtev ne ubesedi nasilja.

Intervjuvane socialne delavke vpliv starša pri otroku ugotavljajo preko uporabe enakih izrazov, kot jih uporablja starš. Ti izrazi navadno niso primerni za razvojno stopnjo otroka (*»... če govori o nečem, kar ne gre skupaj z razvojno stopnjo otroka na takšen način.« (C172)*). Starše slikajo zelo črno belo, enega predstavljajo samo pozitivno, drugega samo negativno. Otroci pod vplivom starša ne zmorejo pojasniti nekaterih dejanj in odgovoriti na konkretna vprašanja (*»... če konkretizira, ko*

kaj konkretnega vprašaš, pa nima odgovora, takrat gre za odtujevanje ne pa nasilje.» (C176)). Socialna delavka pravi, da sicer to ni pravo merilo, se pa velikokrat pokaže prav v načinu otrokovega pripovedovanja. Opazila je, da ko otrok govori, pri njem ne zaznava čustvene govornice, kot jo ponavadi izražajo otroci, ko so zares žrtve nasilja (»... pri otroku, ki pa resnično doživlja nasilje pa čutiš tudi tisto čustveno sporočilo, poleg verbalnega, stisko, strah.» (C178)).**

Posledice starševskega odtujevanja so po mnenju intervjuvanih te, da so otroci dodeljeni nasilnemu staršu, do drugega pa razvijejo odpor (*»V bistvu tak, ker je res ta starš odtujil in jih še odtuja, otroci potem tudi razvijejo odpor do drugega starša.» (A288)).*

Napačno razumevanje

Intervjuvanke so povedale, da se koncept starševskega odtujevanja lahko napačno razume in tudi zlorablja. Napačno razumevanje se zgodi predvsem takrat, kadar se v postopku starševsko odtujevanje izkaže za zaščito otroka s strani žrtve (*»Ja zato ker poskuša žrtev otroka zaščiti pred nasiljem, ne pa odtujevat tega, da bi imel stike, ne.» (B125)).*

En socialni delavec je povedal, da je razumevanje starševskega odtujevanja odvisno od sporočila, ki kroži znotraj CSD, ter od tega, kako uvajajo novega delavca in kako mu je koncept starševskega odtujevanja predstavljen (*»... to je odvisno od tega, kako kako novega strokovnega delavca uvajajo, čist zares.» (A295)).* Ob neustrezni razlagi ob prvem srečanju s starševskim odtujevanjem se lahko zgodi, da se celotni koncept razume narobe. Eden od intervjuvancev je povedal, da se mu poseg ministrstva v zadeve zaradi teh neustreznih razlag zdi smiseln in koristen (*»... da mogoče ni v resnici slabo da se je ministrstvo se na to odzvalo in dejansko to ustavilo...» (A302)),* saj socialne delavke na CSD o tem niso bile poučene in so termin starševsko odtujevanje uporabljale v neustreznih primerih. Prav zaradi tega je pomembno, da socialne delavke poznajo razliko med nasiljem in konfliktom. Ena izmed socialnih delavk pa pravi, da je pojem nevaren, saj ne zajema preteklega dogajanja v družini, ki bi lahko bilo razlog za domnevno odtujevanje (*»...in ne zajema preteklega dogajanja v družini, ki bi lahko vplivalo na odtujenost otroka sedaj.» (F82)).*

Otrok po mnenju intervjuvank zavrača stike zaradi kompleksnih razlogov, zato upravičeno odklanja stike, temu pa lahko rečemo upravičena odtujenost (*»Otrok zavrača stike, kaj so razlogi zavračanja, so pa ponavadi kompleksni in zanje obstaja v stroki poimenovanje »upravičena odtujenost.« (E239)).* Intervjuvanke pravijo, da je upravičena odtujenost zdrav odziv otroka na

situacijo, ko se je počutil ogroženega v družini zaradi izvajanja nasilja nad staršem in ima slabe izkušnje s povzročiteljem.

Preusmeritev pozornosti od nasilja

Starševsko odtujevanje lahko po mnenju sodelujočih v raziskavi preusmeri pozornost od nasilja, a se hitro odkrije. Socialne delavke pravijo, da je pomembno, da pravočasno prepoznajo vzorce starševskega odtujevanja, ki bi lahko vplivali na preusmeritev pozornosti. Povzročitelj nasilja neuspešno poskuša odvrniti pozornost od nasilja (*»... poskuša odvrniti pozornost, toda ne uspe, a ne ...« (A309)*), zaradi ogromno izkušenj, ki jih imajo na tem področju sodniki in socialne delavke.

Kljub temu da se lahko zgodi, da kdo preusmeri pozornost, si morajo socialne delavke po mnenju intervjuvanih prizadevati, da jih preusmerjanje pozornosti ne odvrne od zagotavljanja koristi otroka, ki morajo biti v ospredju (*»... toda mi si moramo prizadevati za to, da nas to ne odpelje nekam drugam« (D193)*).

Pri delu so sodelujoče v raziskavi pozorne na uporabo terminologije in opozarjanja o omejevanju stikov pri starših. Za lažjo prepoznavo pravijo, da je potrebnega veliko znanja in tudi stika z uporabniki, zato je pomembno, da socialna delavka izvede več pogovorov. V primerih je najprej potrebno izključiti nasilje, saj ob prisotnosti nasilja ni odtujevanja (*»Zato je potrebno najprej izključiti nasilje, da se lahko prepozna tudi ozadje« (E262)*).

Socialna delavka je povedala, da je zaradi tega potrebno izvesti več pogovorov, tako ločenih kot skupnih, in po potrebi še z otrokom. S prisotnostjo na stikih opazuje dinamiko med staršem in otrokom (*»... ko smo prisotni pri teh stikih pod nadzorom, opazujemo dinamiko med očetom in otrokom.« (D180)*). Potrebna je previdnost, da ne pride do prekinitve odnosa, dokler so otroku stiki v korist. Socialni delavec je povedal, da opravlja delo po protokolih, in sicer v smeri postavljanja mej povzročitelju, ga sooča o prevzemu odgovornosti (*»Soočati povzročitelja, da začne on prevzemati odgovornost.« (E269)*) ter omeji stik z otrokom, a ne prepoveduje.

Vloga socialne delavke

Po mnenju sodelujočih v raziskavi je vloga socialne delavke, kadar se v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, pojavi starševsko odtujevanje, odvisna od primera do primera, najbolj pomembna pa je zaščita otrok, kar so izpostavile tudi že, ko sem jih spraševala o pogovoru z

otrokom in varovanju njegove koristi. Povzročitelja seznanja o zaščiti otroka in predstavi vpliv nasilja na celotno družino. Socialne delavke so povedale, da starše z ravnanji soočijo in jih seznani o negativnih posledicah le-teh. Povzročitelju tudi razložijo, da je otrokovo odklanjanje stikov posledica preteklih dejanj, ki so se zgodila v družini (*»... in jim razložiti, da je morebitno odklanjanje stikov posledica preteklih dejanj v družini, ne pa odtujevanje od enega od staršev.« (B132)*), in da imenovano odtujevanje s strani starša, ki otroka zaščiti, pomeni zaščito otroka in ne odtujevanje, s tem pa vrne odgovornost za nasilje povzročitelju (*»... hm, vrnemo odgovornost tistemu staršu, ki izvaja nasilje, če ga soočamo z njegovimi vedenji in ravnanji kot neprimernimi ...« (C194)*). Tako ob dokazovanju pomembnosti koristi otroka povzročitelja hitro zamejimo. Socialna delavka, kot navajajo intervjuvanke, mora v pogovoru znati razmejiti potrebe starša od potreb otroka. Ena socialna delavka je v intervjuju povedala, da nekaterim staršem pomagajo pri ponovnem vzpostavljanju stika na način, da se dogovorijo, da se srečanje med staršem in otrokom izvede v njihovi prisotnosti in prostorih, nato pa se postopoma uvedejo stiki, kot so določeni v sodni odločbi. Nekaterim pa pomagajo, jih usmerjajo in svetujejo pri iskanju rešitev za spremembe njihovega vedenja (*»Nekaterim pa skušamo pojasniti, da morajo spremeniti nekatere vzorce vedenj oz. ravnanj v odnosu do otrok.« (G120)*). Socialna delavka med pogovorom ugotavlja realno stanje. Sodelujoče v raziskavi pravijo, da je njihovo vodilo za delo v vseh postopkih največja korist otroka, ki jo morajo upoštevati, ko iščejo rešitve za izvajanje stikov, ki bodo v korist otroka. Socialni delavec je povedal, da je ob prisotnosti nasilja pri stikih bolj previden (*»Kadar gre za ločitev in je prisotno nasilje, sem takoj pozoren na odtujevanje.« (E259)*), pravi pa tudi, da je pomembna zaščita odnosa z mamo. Intervjuvane socialne delavke pri svojem delu za prepoznavanje starševskega odtujevanja uporabljajo različne strategije, najbolj pa jih podpira supervizija, intervizija, multidisciplinarni tim, vso timsko delo, s katerim lahko pridobijo poglede z različnih vidikov in si podelijo izkušnje z drugimi. Zaradi tega bolje prepoznajo morebitne nepravilnosti in so bolj pozorne. Socialna delavka je povedala, da v takšnih primerih predlaga tudi sodnega izvedenca. Že samo prepoznavanje in pozornost sta pomembni strategiji, ki ju socialne delavke pri svojem delu upoštevajo.

Socialne delavke se pri svojem delu srečujejo z ogromno izzivi. Eden izmed intervjuvancev je povedal, da so izzivi pri starševskem odtujevanju v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, podobni kot pri sodelovanju z osebo z osebnostno motnjo. Povzročitelje, ki odtujujejo, označujejo kot osebe z osebnostno motnjo, ki za doseganje ciljev zlorabljajo otroke (*»To so v bistvu*

osebe, ki z doseganjem svojih ciljev v bistvu zlorabijo svoje otroke ...» (A329)). Ti so po mnenju intervjuvanca najbolj naporni uporabniki, ki niso zmožni spremembe vedenja. Ena intervjuvana socialna delavka pravi, da se povzročitelji ne zavedajo neustreznega vedenja (*»Ja ponavadi nasilneži svojega ravnanja ne prepoznavajo kot neustreznega in škodljivega ...«* (B130)) in so odgovorni za neizvajanje stikov. Samo delo s povzročitelji, ki odtujujejo, je izziv in je ena največjih težav, s katero se intervjuvane socialne delavke soočajo (*»... tako da je to v bistvu kar velik izziv, kako delati s temi osebami ...«* (A330)). Pri teh primerih porabijo največ energije, vedno bolj kompleksni primeri so in vedno več jih je (*»... so ti primeri vedno bolj kompleksni...«* (C200)). Soočajo se tudi z izzivi nezmožnosti spremembe osebe. Izziv predstavlja nepripravljenost otroka, da izrazi svoje mnenje (*»... nepripravljenost otroka, da izrazi svoje mnenje, občutke.«* (G129)), prav tako pa je velik problem tudi to, da zaradi neprepoznanega starševskega odtujevanja predolgo traja neizvajanje stikov. Kot druge izzive, s katerimi se srečujejo pri svojem delu, so izpostavile dolgotrajnost primerov, birokracijo, obsežnost terenskega dela, število mnenj in odgovorov sodiščem. Primeri se med seboj zelo razlikujejo, kot poseben izziv pa so socialne delavke omenjale ohranjanje otroka v središču (*»Meni se zdi pač ključno to, da je otrok v središču vsega, ohranjati to pa je izredno izredno težko.«* (D208)). Težave se pojavijo tudi, ko je izrečena prepoved približevanja žrtvi, ne pa tudi do otroka (*»Težave so, kadar sodišče izda ukrep prepovedi približevanja do odrasle žrtve oz. starša, in ne tudi do otroka.«* (G115)). Socialne delavke so izpostavile, da se s težavami srečujejo pri razlikovanju nasilja nad otrokom in nasilja med starši, pri ločevanju nasilja od visokega konflikta (*»... v kolikor gre za nasilje, da ga ločujemo od tam nekega visokega konflikta.«* (B143)) in ločevanju odtujevanja od zaščite otroka. Ena izmed intervjuvank je povedala, da imajo ločeno področje za obravnavo žrtev nasilja, na katerem jih opolnomočijo (*»... tako da na tistem področju poteka opolnomočenje žrtev«* (F78)).

Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi

Intervjuvanec je poročal, da so ob uporabi omenjenega izraza na CSD dobili inšpekcijski nadzor, čeprav je socialna delavka termin odtujevanje uporabila v pravem pomenu besede. V poročilih ubesedijo, da policija lahko kaznuje starša, ki omejuje stike. Z drugimi strokovnimi organi socialne delavke sodelujejo, ko pripravljajo mnenje v postopkih za sodišče in pridobivajo poročila institucij, v katere je otrok vključen. Preko pridobljenih poročil intervjuvane socialne delavke ugotovijo, ali se je starš pred ločitvijo vključeval v življenje otroka ali ne (*»Tako lahko npr. Ugotovimo, ali je*

starš, ki nima stikov z otrokom v času skupnega življenja, ko so bili družina, hodil na govorilne ure za otroka, ga je spremljal k zdravniku, si odpiral bolniški stalež zanj in podobno.» (G127)).

Intervjuvanec je povedal, da sodišče včasih ne upošteva drugačnega mnenja, ki ga poda CSD (*»Se pravi, v tem primeru je oče dosegel, da tudi če smo mi dali še drugačno mnenje, sodišče v bistvu tudi ni upoštevalo našega mnenja ...« (A284))*). Povedal je tudi, da imajo s sodiščem dogovor glede popisovanja starševskega odtujevanja, in sicer, da to v mnenju povedo z drugimi besedami (*»... in vemo da sodišče to razume a ne, povemo pa z drugačnimi besedami in na ta način sodelujemo ...« (A322))*). Če socialni delavci starševsko odtujevanje opisujejo z drugimi besedami, potem tudi sodišče razume, zakaj otrok odklanja stike, in bodo odločili v korist otroka. Sodišče lahko omeji ali pa prepove stike, določi stike pod nadzorom ali odloči, da se izvajajo na drug način. Socialni delavci za mnenje predlagajo tudi sodnega izvedenca. Mnenje socialnega delavca je, da se je ministrstvo dobro odzvalo na prepoznavo problema (*»... da mogoče ni v resnici slabo, da se je ministrstvo na to odzvalo in dejansko to ustavilo ...« (A302))*). Socialni delavci starše napotujejo k odvetnikom in sodiščem ter na tak način sodelujejo. Socialni delavec trdi, da opaza, da odvetniki še vedno uporabljajo izraz odtujevanje v primerih, ko je prisotno nasilje (*»... in v resnici opazam, da nekateri odvetniki ki zastopajo te domnevne povzročitelje nasilja, še niso si prebral teh smernic s strani ministrstva, saj še zmeraj govorijo o odtujevanju« (A304))*).

Definiranje v postopku

V postopku se poimenovanju koncept starševskega odtujevanja izogibajo ali ga ne uporabljajo ter termin zamenjajo za druge. Intervjuvani socialni delavec je povedal, da imajo s sodiščem dogovor, da opišejo opazke preko pogovorov in zaznamkov (*»... smo dogovorjeni, da jim to opišemo.« (A318))*). V zapisih izhajajo iz zaščite otroka. Zapišejo na podlagi konkretnih navedb. Na ta način starševsko odtujevanje v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisotno nasilje, izrazijo na način, ki ni strokovno sporen (*»... da vseeno povemo, toda ne na način, ki bi bil strokovno sporen.« (A324))*). V mnenju in poročilih obrazložijo utemeljeno odklanjanje stikov zaradi prisotnosti nasilja (*»V kolikor gre pri otroku za utemeljeno odklanjanje stikov, da vidimo res, da je pač posledica nasilnega odnosa, to tudi napišemo, ne, ko pripravljamo za sodišče mnenja in poročila.« (B140))*). V mnenju in poročilih jasno opredelijo, da je to nasilje in ne odtujevanje. Konkretizirajo in izpostavijo sum odtujevanja otroka od starša.

Podpora s strani sistema

Sistem bi lahko po mnenju intervjuvanih bolje podprl socialne delavke s kadrovskimi okrepitvami, saj je za strokovno delovanje potrebnega več časa, primeri pa so obsežni (*»Bi nam pač dali več kadra, no, več zaposlenih, ker dejstvo je, da taki primeri naraščajo ...« (A357)*). Enako težavo pa so socialne delavke zaznale tudi pri določanju in izvajanju stikov med otrokom in strašem. Z zagotovitvijo več strokovnih delavcev bi bilo delo bolj kvalitetno opravljeno. Podporo bi potrebovali tudi pri prepoznavanju in razlikovanju starševskega odtujevanja (*»Ja lažje je, če tudi sodišče, tožilstvo prepoznav, a kdaj gre za nasilje v družini in nenamerno odtujevanje otroka, ker potem se nam bistveno olajša delo.« (B152)*) ter iskanju novih pristopov in strategij za prepoznavo starševskega odtujevanja in ukrepanje. Eden izmed predlogov sodelujočih v raziskavi je bil timsko obravnavanje kompleksnejših problemov in možnost oblikovanja aktivov za posamezna področja (*»... tudi recimo aktivni za ta področja, da je možnost aktivov, recimo, iz več enot ali pa centrov.« (C197)*); tako bi se delavci na CSD povezali ter izmenjali izkušnje in supervizije na temo dela socialnega delavca ter na temo zaščite in varovanja koristi otrok skozi vse postopke. Potrebne bi bile zakonske izboljšave na kazenskem področju in področju družinske zakonodaje. Intervjuvani predlagajo podaljšanje obdobja stikov pod nadzorom, saj menijo, da je obdobje devetih mesecev prekratko. Želijo si dodatnih izobraževanj, usposabljanj in raziskav, saj so teme trenutno raziskovalno podhranjene (*»... to je, kot bi rekel, te teme so trenutno absolutno razslikovalno podhranjene.« (E275)*). Potrebo po usposobljenosti so sodelujoče izrazile tudi pri določanju stikov v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, in pri ugotavljanju nasilja med samim izvajanjem stikov. V intervjuju pa je bila izpostavljena tudi želja po medijskem ozaveščanju.

STIKI V PRIMERIH LOČITEV OZ. RAZVEZ, V KATERIH JE PRISOTNO NASILJE

Vloga socialne delavke

Socialna delavka ima po mnenju sodelujočih v raziskavi pri stikih v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, veliko vlogo. Tako kot pri pogovoru z otrokom in varovanju otrokove koristi tudi pri stikih ugotavlja največjo korist otroka in zagotavlja varno počutje otroka (*»Z dejansko varnostjo, občuteno varnostjo otroka ...« (E296)*). Predstavlja podporo in razbremenitev otroku in preverja okoliščine ter zanj zagotavlja varen prostor. Njena vloga ni ugajati željam staršev, ampak ugotavljanje potreb in koristi otrok (*»Naša vloga je v ugotavljanju, kaj bi bilo v*

največjo korist otrok.» (C203)). Intervjuvanke izpostavljajo, da biti mora socialna delavka ves čas nepristranska in oba udeleženca obravnavati enakovredno, ne glede na njuno vlogo (*»...in imeti oba starša za enakovredna udeleženca v naših postopkih, ne glede na to, ali je žrtev ali pa povzročitelj.» (A421)).* Socialna delavka sodišču predlaga stike pod nadzorom, predlog o omejitvi stikov ali začasno prepoved stikov. Stike lahko v primeru ogroženosti prekine. Vlogo socialne delavke intervjuvanke vidijo v tem, da predlaga stike, je prisotna na stikih in tudi organizira stike pod nadzorom med starši in otroki, medtem pa preprečuje nasilje, na tak način, kot so že izpostavile, pa varuje otrokovo korist. Njena vloga je, da odgovornost za nasilje prenaša na starša, ki je nasilen (*»Jaz tukaj poskušam prelagati odgovornost na tistega starša, ki je nasilen, da bo nekaj naredil in spremenil, da ne bodo stiki za otroka obremenjujoči, če to so.» (C214)).* Pomembno je, da socialna delavka problematizira vedenje povzročitelja. Povzročitelja seznanja s postopki, starša seznanja z nadaljnjimi možnostmi na sodišču in ju informira o zakonodaji.

Sodelujoče v raziskavi pravijo, da socialna delavka strukturira skrbništvo in stike, pri katerih upošteva zavračanje stikov otroka in jih po potrebi postopno povečuje. Njeno delovanje je odvisno od vsakega primera posebej. Izvede pogovor z otrokom, s staršema, dela na terenu, izdela mnenje in spremlja stike ter je pozorna na morebitne dejavnike tveganja. Pri stikih zaustavi neprimerno komunikacijo (*»Torej po potrebi ustavimo neprimerno komunikacijo« (G152)).* Otroke in starše pripravi na stike pod nadzorom (*»... vedno je treba otroke in starše pripraviti tudi za stike pod nadzorom.» (C222)),* a otroka ne sili v stike. Socialna delavka ne podpira stikov, če jih otrok močno odklanja (*»Zdaj tukaj upoštevamo otroka, če otrok doživlja hudo stisko zaradi izvajanja nasilja drugega starša; ne vidim smisla siliti otroka v tak stik« (C218)).* Med stikom pod nadzorom mora otroka zaščiti (*»...pri stiku pod nadzorom je veliko manjša verjetnost, da bo tako ali drugače do otrok nasilen; tudi če bo verbalno, ga strokovna delavka ustavi.» (C220)).* Povzročitelja spodbuja k vključitvi v storitve, če pokaže interes za spremembe spodbuja dober odnos tudi z povzročiteljem (*»Dober odnos z očetom je lahko v pomoč, toda v primerih, če je on pripravljen sodelovati v programu za povzročitelje nasilja, da izkaže voljo upravljanja za spremembe.» (E288))* ter spodbuja in krepi odnos z materjo.

Podporo pri določanju stikov med starši v primerih, kjer je prisotno nasilje, intervjuvanim socialnim delavkam predstavljajo izobraževanja, branje raznih člankov, knjig, prispevkov. Veliko podpore so socialne delavke pridobile na pripravnstvu ter skozi izkušnje in primere, ki so jih

pridobile skozi čas (*»Več imamo izkušenj v praksi, bolj smo suvereni pri svojem delu.« (G154)*). Veliko znanja so pridobile, ko so se usmerile samo na eno področje in pridobivale znanja iz le-tega specializiranega področja (*»... da se usmerjaš na to področje, seveda, ga moraš dobro delat.« (A385)*). Podpora socialnim delavkam predstavlja timsko delo in medinstitucionalno sodelovanje. Intervjuvanka je dejala, da ji pri primerih pomaga tudi znanje iz družinske terapije in socialnega dela. Znanje vpliva na odločitve v postopkih in lažjo prepoznavo. Znanje je ključno, saj brez njega lahko delamo neumnosti, kot je povedal eden izmed intervjuvancev. Pravi, da brez znanja ne moreš dobro delati (*»... pa če ne poznaš teorije o konfliktih in nasilju, ne moreš dobro delati.« (E306)*).

Staršem intervjuvane socialne delavke podporo pri spoštovanju sodnih odločb nudijo na način, da jih informirajo o spoštovanju sodnih odločb (*»Kadar se starša ne moreta dogovarjati, velja izključno izvršilna listina, ki jo je treba spoštovati in izvajati.« (F111)*) ter o posledicah nespoštovanja in kazenskih ovadbah ob neizvrševanju le-teh. Intervjuvane socialne delavke jasno opredelijo, da je upoštevanje sodnih odločb nujno in da velja za vse. Ob nestrinjanju z odločbami jih seznanijo z načini urejanja spremembe, torej, da se za spremembo obrnejo na sodišče. Podpora intervjuvanka nudi tudi tako, da sodeluje z otrokom in odkriva razloge za morebitno zavračanje stikov s strani otroka (*»Včasih se težave stopnjujejo, starš navaja, da se otrok drugega starša boji, ne želi odhajati na stike... takrat je potrebno odkrivati razloge za to.« (G168)*). Socialna delavka ponudi možnost prisotnosti strokovne delavke pri stikih. Ponavadi se težave, ko se stiki začnejo izvajati, zmanjšajo.

Socialna delavka po mnenju intervjuvanih s svojim delo pomembno prispeva k uspešnim postopkom. Ima vpogled v vsakdanje življenje uporabnika, saj je ona tista, ki gre na teren, je na nek način laična izvedenka (*»... tukaj smo v bistvu na neke vrste laični izvedenci v tem smislu« (A444)*) in na tak način pridobi več informacij, delo gre bolj v globino, kot če bi pogovor izvedli npr. sodniki. Socialna delavka izboljšuje postopke na način, da otroka ne sili v stike, ki jih odklanja, in prepozna koristi otroka. To pa tudi na sodišču ustrezno utemelji, da sodišče prepoznava utemeljeno odklanjanje stikov. Intervjuvane socialne delavke menijo, da je zelo pomembno, da je delo korektno opravljeno, zato si morajo vzeti čas in izvesti več pogovorov. Po mnenju intervjuvanih je pomembno, da postavljajo meje povzročitelju, umaknejo otroka od povzročitelja in vplivajo na izvajanje stikov, z odkrivanjem otrokovih želja in občutkov pa izboljšujejo postopke. Intervjuvane socialne delavke pravijo, da je za varovanje otrokove koristi potrebno imeti ničelno

toleranco do nasilja (*»... ničelna toleranca do nasilja ...« (G191)*). Pomembno je, da spodbuja močne vezi z nenasilnim staršem otroka in neprekinjeno sodeluje s starši.

Sodelujoče v raziskavi so povedale, da je svetovanje staršem navadno individualno, vsebina pogovora pa je odvisna od vloge starša. V pogovoru socialni delavci navadno opredelijo pomembnost stikov, predstavijo, kakšni so kvalitetni stiki in čemu otrok ne sme biti izpostavljen. S staršem tudi izvedejo pogovor o odpravljanju vzrokov, ki pri stikih niso v korist otroka (*»... če se dogaja, da stiki otroku niso v korist, se moramo s starši pogovarjati, da lahko neprave načine odpravi...« (D240)*). Staršem predlagajo izvedbo stikov, svetujejo, da varna predaja otrok poteka pred policijsko postajo ali da stiki potekajo ob prisotnosti tretje osebe. Starša tudi spodbujajo pri prepoznavi nasilja ter da se o njem spremeni (*»... predvsem pa jih spodbujamo, da o vsakršnem nasilju nad otroki spregovorijo.« (G161)*).

Varen odnos s staršem, ki ni nasilen, z otrokom spodbujajo z okrepitvijo, nudenjem podpore, opolnomočenjem in ozaveščanjem starša. Jih vključujejo v storitve. Socialna delavka je povedala, da jim krepijo zavedanje, da niso žrtve odgovorne za nasilje (*»... zato in ker se je res strokovno izkazalo, da to ni koncept, ki se ga lahko uporablja ...« (B126)*) in da je odhod iz nasilja bila pravilna odločitev. Otroku se ne more varno navezati na starša, ki je še vedno pri povzročitelju (*»Mama v bistvu ne more biti dobra mama ob povzročitelju nasilja, in otrok se dostikrat ne more dobro navezati na mamo.« (E336)*). Starša spodbujajo z umikom iz ogrožujočega okolja in krepijo varni odnos med staršem, ki ni nasilen, in otrokom. Socialna delavka svetuje vključitev v storitev pomoč družini za dom, vključitev v nevladne organizacije in vključitev otrok v terapevtske programe. Vloga socialne delavke je vodenje in usmerjanje. Včasih zadostuje en pogovor, včasih pa je potrebno nenehno spremljanje. Otroku dajejo podporo pri pridobitvi občutka varnosti in občutka, da ga bo starš zaščitil. (*»Spodbujam, da ustvarijo en varen odnos, zaupen odnos z otrokom, da mu bo otrok lahko zaupal, kaj se mu dogaja, mu zaupal svoje stiske, svoja občutja, pa da ga znajo poslušati, ga slišat.« (C247)*).

Izzivi, s katerimi se pri svojem delu srečujejo intervjuvanke, so predvsem dolgotrajnost primerov in pomanjkanje časa za nudenje podpore ljudem (*»... nimajo časa nuditi storitve, nimajo časa nuditi pomoči in podpore ljudem« (E321)*). Zaradi kadrovske podhranjenosti pravijo, da delo ni opravljeno kvalitetno. V teku postopkov se pojavijo različne težave. Ob tem socialne delavke nimajo časa, da bi se izobraževale in usposabljanje (*»... ljudje nimajo časa brati teh kompleksnih*

člankov in teh kompleksnih knjig o teh zadevah, veste, pa hoditi na ogromno izobraževanj»(E320)). Intervjuvani socialni delavec pravi, da se težave pojavljajo zaradi lukenj v sistemu. Izziv predstavlja prisotnost psihičnega nasilja enega ali obeh staršev nad otrokom in tudi nezmožnost umiritve odnosa po več letih (*»Imamo primere, ko se konflikten odnos med staršema ne umirja niti po petih letih razhoda.« (G173)).*

Vloga sodišča

Intervjuvanke pravijo, da sodišče o primerih odloča, pri svojih odločitvah pa morajo biti sodniki nepristranski. Sodelujoče v raziskavi so poročale, da ima sodišče na vseh področjih vlogo odločanja, tako pri ločitvah oz. razvezah kot pri upoštevanju mnenja in varovanju otrokove koristi, pa tudi odločanju o stikih. Sodišče ima možnost opravljanja pogovora z otrokom ali s staršema, socialne delavke pogovor bolje izvedejo, ker imajo socialne delavke drugačno vlogo. Intervjuvanke opažajo, da sodišča sprejemajo tudi napačne in škodljive odločitve v postopku zaščite (*»Sodišča pogosto sprejemajo napačne ali pa škodljive odločitve; to je lahko prevelik obseg stikov, siljene otroka k stikom, siljenje otroka k stikom pod nadzorom, v večini primerov ni v korist otroka, da so dodeljeni v skrbništvo očetu.« (E328))* Sodišča odločajo o ukrepih, kot so odločitev o stikih pod nadzorom, ki trajajo devet mesecev in po preteku devetih mesecev prenehajo. Sodelujoče v raziskavi opažajo, da so žrtve ponavadi zadovoljne z odločitvijo sodišča (*»Ja, žrtve so ponavadi zelo zadovoljne s tem pač, ker jih je sodišče na ta način zaščitilo.« (A392)).* Ko se odnosi umirijo, pa intervjuvane socialne delavke poročajo, da imajo žrtve željo po spremembi stikov. Ker so na začetku postopkov tudi žrtve pod vplivom čustev, težko zagotavljajo spodbudno okolje otrokom, zato potrebujejo podporo. Intervjuvani so poročali, da se povzročitelji pogosto pritožujejo nad odločitvami sodišča (*»... ampak največ dela je s povzročitelji, ker se pritožujejo nad odločitvami.« (A394))* in stikov ne želijo izvajati na način, ki je določen v sklepu (*»... sploh kakšni primeri, ko žrtev na začetku sicer prijavi nasilje pol pa se po preteku pol leta malo omehča, pa bi nazaj lahko izvajala drugačne stike ali pa se srečevala s povzročiteljem pri predaji.« (B185)).*

Predlog sodišču

Intervjuvane socialne delavke sodišču predlagajo zmanjšan obseg stikov, kljub predlogom povzročitelja (*»Ja, tukaj sodišču vedno povemo, da če smo se odločili, da bomo dali mnenje, v katerem bomo dali manjši obseg stikov, kolikor jih je recimo ta povzročitelj predlagal ...« (A386)).*

Sodišču pošljejo obvestilo o oceni ogroženosti, neposredni zapis in mnenje, da stiki niso v korist otroka. V mnenju tudi argumentirajo svoja opažanja in podajo predlog omejitve ali prepovedi stikov, če otrok stike odklanja. Predlog prepovedi podajo zelo redko. Predlagajo stike pod nadzorom in pa tudi način izvajanja stikov, da se stiki izvajajo v varnem okolju (*»... po preteku devetih mesecev bi lahko predlagali kakšne stike v kakšnem varnem okolju npr. v kakšnih knjižnicah ali pač kakšnih družabnih centrih in tako naprej, da otrok ni sam.« (B165)*) in da se starši med seboj ne srečujejo.

Spopadanje s konfliktnimi situacijami

S konfliktnimi situacijami med staršema se ena intervjuvana socialna delavka spopada tako, da poudarja konflikte in razpad partnerskega odnosa kot del preteklosti, in svetuje, da se starša osredotočita na starševski odnos (*»Tekom razgovora jih ustavljamo in poudarjamo, da so konflikti preteklost« (F114)*). Partnerjema svetuje, da se osredotočita na otroka in razmišljata v smeri, kaj je v korist otroka. Intervjuvane socialne delavke so povedale, da pogovori in obiski na domu običajno potekajo v paru s strokovno delavko, pomembno pa je tudi timsko delo. Odprejo se tudi javna pooblastila za zaščito otrok. V pogovorih pojasnjujejo čustveno dogajanje ter globlje vzroke in zamere, ki jih morata starša razmejiti (*»... z nekim razumevanjem, da so tudi tukaj lahko neki globlji vzroki ali da so med partnerjema zamere, ki jih nista razrešila, pač morata to razmejiti.« (C228)*) ter jima svetujejo vključevanje v oblike pomoči. Vedno obstajata dve različni zgodbi (*»... se pravi, da dobimo pri pogovoru zmeraj dve različni zgodbi ...« (B189)*), zato je pomembno opravljanje pogovorov s starši. Sodelujoče v raziskavi so poudarile, da je treba staršem pomagati reševati situacije, v katerih je prisotno nasilje, predvsem pa je pomembno, da jih slišijo, saj starš brez podpore lahko ostane sam (*»... ker drugače starši ostanejo sami in se lahko marsikaj zgodi ...« (D267)*). Intervjuvanke velikokrat takšne situacije opazijo po razvezi, ko si starši želijo, da bi stike uredili drugače, kot trenutno potekajo.

Ocenjevanje tveganja

Socialne delavke tveganja in potrebe otrok ocenjujejo preko ocene ogroženosti, v kateri opredelijo varovalne dejavnike in dejavnike tveganja, ter ocene tveganja, po kateri poteka nadaljnje delo. Tveganje ocenjujejo sproti preko pridobljenih poročil, izjav, postopek v primeru nasilja prevzame strokovna delavka, ki dela na področju ukrepov za varstvo koristi otroka (*»Ponavadi, ko gre za*

nasilje, prevzame strokovna delavka s področja ukrepi za varstvo koristi otroka». (D273)), kjer se potem nadaljuje postopek. Pri ocenjevanju tveganja je potrebno strateško načrtovanje. Po mnenju sodelujočih v raziskavi mora socialna delavka gledati na to, kaj je v največjo korist otroka, kakšen obseg stikov, ob katerih dnevih, ob katerih urah. Včasih je pomembno tudi, na kateri lokaciji je prevzem in predaja otroka. Sodelujoče izpostavljajo, da je pomembno, da način izvajanja stikov ni ogrožujoč. Na ocenjevanje tveganja vpliva sposobnost žrtve, da zaščiti otroka, kar je najbolj pomembno (*»Ja, najbolj pomembno je, ali žrtev lahko zaščiti otroka.«* (B194)), zavedanje povzročitelja o napakah, ali se ta vključuje v storitve ter je zmožen kontrole in spremembe svojega vedenja (*»Zmožnost starša, da kontrolira svoje vedenje ...«* (C232)). Stike intervjuvanke predlagajo pod pogojem, da povzročitelj sprejema odgovornost za svoje vedenje.

Sodelovanje z odvetniki

Intervjuvani so poročali, da se pogovorov včasih udeležijo tudi odvetniki, socialna delavka pa razmeji njihovo in svojo vlogo tako, da pove, da so odvetniki tam zaradi zastopanja interesov uporabnika, socialna delavka pa zastopa interese otroka. Glede zaščite otrok z odvetniki ne sodelujejo zaradi preprečevanja pristranskosti (*»... če bi se mi preveč povezali z enim odvetnikom, bi lahko bili pristranski ...«* (A419)).

Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi

Intervjuvane socialne delavke pri določanju stikov sodelujejo s psihologi, učitelji, svetovalnimi delavci v šoli, zdravniki, z osebami v otrokovem okolju. Srečujejo se na timskih sestankih multidisciplinarnih in medinstitucionalnih timov, udeležujejo se tudi obravnav v Hiši za otroke (*»... na obravnave hodimo zdaj tudi v Hišo za otroke, kadar gre za kaznivo dejanje, da ga zaslišijo ...«* (B204)). Po potrebi sodelujejo predvsem preko zaprosil za poročila glede otrok, s policijo pa pri podajanju prijav o nasilju ali sumu nasilja, tožilstvu dajejo poročila.

V. RAZPRAVA

Če kritično ovrednotim izvedeno raziskavo, menim, da sem pridobila pomembne podatke, predvsem v zvezi z razlikovanjem ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, in ločitev oz. razvez, v katerih je prisoten visok konflikt. Menim, da bodo ugotovitve raziskave med socialnimi delavkami pripomogle k razumevanju starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje. Pri raziskovanju vloge socialne delavke bi si želela dati večji poudarek temu, kaj dobra socialna delavka pri svojem delu dela drugače od drugih socialnih delavk med samim procesom varovanja otrokovega glasu in otrokove koristi. Ugotovila sem, da je pri definiranju nasilja in visokega konflikta potrebna dodatna previdnost in natančnost, kljub temu da se socialne delavke zavedajo razlike med nasiljem in visokim konfliktom.

Raziskava se mi zdi obsežna, saj je vloga socialne delavke med varovanjem otrokovega glasu in otrokove koristi močno povezana in prepletena z vsemi področji, ki jih omenjam v diplomskem delu. Čeprav so si postopki med seboj zelo podobni, je pri vsakem prav delo socialne delavke tisto, ki postopke dela drugačne. Pridobljenih rezultatov zaradi velikosti vzorca ne morem posplošiti na vse socialne delavke, ki delajo na področju predhodnega svetovanja.

V nadaljevanju bom s pomočjo pridobljenih rezultatov odgovarjala na zastavljena raziskovalna vprašanja, ki jih bom povezala s teoretičnimi izhodišči, predstavljenimi v teoretičnem uvodu.

R1: Kateri so tisti kriteriji, po katerih socialne delavke prepoznavajo ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

Pomembno je, da znamo razlikovati med ločitvami in razvezami, v katerih je prisoten visok konflikt, in ločitvami in razvezami, v katerih je prisotno nasilje, vključno s prisilnim nadzorom, pri čemer slednji očem zunaj domačih sten pogostokrat ostaja skrit. Partnerja imata v ločitvah in razvezah, kjer je prisoten visok konflikt, enakomerno porazdeljeno moč, pri ločitvah in razvezah, v katerih je prisotno nasilje, pa ima en partner več moči nad drugim (Leskošek, 2024).

S pomočjo analize podatkov sem ugotovila, da so sodelujoče v raziskavi odgovorile skladno. Ločitve in razveze, v katerih je prisoten tako konflikt kot visok konflikt, spremlja enakovredno razmerje moči in konflikt. Za ločitve in razveze, v katerih je prisotno nasilje, pa velja, da je med

partnerjema neenakomerno razmerje moči in dinamika med njima bolj izrazita. Žrtev je v podrejenem položaju, povzročitelj pa dominira in ima več moči, ki jo pogosto zlorablja.

Ena intervjuvana socialna delavka je še posebej opozorila, da za opredelitev ločitve oz. razveze, v kateri je prisoten konflikt ali visok konflikt, mora najprej izključiti nasilje, da lahko potem ustrezno obravnava partnerja v postopkih partnerskega svetovanja. Pri tem pa je pomembno, da se zaveda, da se v poimenovanju visok konflikt lahko skriva nasilje, zato je na to še bolj pozorna. Pomembno je, da socialna delavka razlikuje med nasiljem in konfliktom, da lahko vodi ustrezen postopek. To so socialne delavke tudi izpostavile. Da se nasilje prepozna in ga ustrezno obravnava, je potrebno opraviti večje število pogovorov.

V raziskavi sodelujoče socialne delavke predhodno svetovanje opravljajo na dva načina, kot skupni ali ločeni pogovor s partnerjema. Pravijo, da pogovori lahko potekajo ločeno že od prvega srečanja ali pa se partnerja loči med postopkom. Rapolane Obrani (2018, str. 88–89) pravi, da če se zaradi nasilja partner počuti ogroženo ali ga je strah povzročitelja nasilja, se s strokovno delavko CSD lahko dogovori, da se predhodno svetovanje s partnerjem opravi ločeno ali da se ta o situaciji izreče pisno.

Socialne delavke so v intervjujih poročale, da skupni pogovor pomaga oblikovati realno sliko, saj se partnerja soočita, preko njunih interakcij pa je lažje prepoznati nasilje. Med skupnim pogovorom je socialna delavka lahko pozorna na interakcije, razmerje moči in neverbalno govorico. Socialne delavke so povedale, da so jim pri prepoznavanju nasilja v veliko pomoč podatki v bazi, v kateri lahko dostopajo do podatkov, ali je bila družina že vključena v postopke preprečevanja nasilja. Socialne delavke so zaznale, da je prepoznavanje nasilja in ugotavljanje dejanskega stanja še težje, če partnerja, ki prideta na predhodno svetovanje, ne poznajo. Prav tako pa nasilje prepoznavajo preko predhodno izražene želje po ločenem pogovoru.

Kot ugotavlja Rapolane Obrani (2018, str. 80), sodna poravnava, pa tudi mediacija, v primerih nasilja v družini nista primerni obliki reševanja situacije, saj tako kot sporazumna razveza tudi sodna poravnava in mediacija zahtevata dve enakovredni stranki, ki lahko svobodno, po svoji volji in brez strahu pred pritiski izrazita svoje potrebe in želje. S tem se strinjajo tudi socialne delavke, ki so povedale, da staršem v primeru nasilja ne ponujajo vključitve v partnersko svetovanje, mediacije in podobnih pomoči.

Ko socialna delavka nasilje prepozna, oba starša povabi na ločen pogovor. Socialne delavke so povedale, da z vsakim od staršev opravijo individualni pogovor, a o različnih stvareh. Žrtev se na

ločenem pogovoru običajno počuti bolj varno in lahko izrazi svoje mnenje, socialna delavka pa ji nudi podporo, pomoč in normalizira njena občutja. Povzročitelju pa socialna delavka v pogovoru svetuje vključitev v storitve na CSD ter usmerja v programe starševstva, Društva za nenasilno komunikacijo in druge možnosti, s katerimi lahko povzročitelj pokaže, da si želi spremeniti vedenje. Socialna delavka povzročitelju predstavi tudi negativni vpliv nasilja na otroka in pove, da je on odgovoren za nasilje. Čižman (2019, str. 75–76), pravi, da so v raziskavi, ki jo je izvedla, socialni delavci največkrat kot oviro pri določanju koristi otroka izrazili sodelovanje s starši, predvsem v situacijah, kadar ti upoštevajo le lastne interese in so jim lastne potrebe, zamere do drugega partnerja ali pa nerazrešen partnerski odnos pomembnejši od interesa otroka. Tudi moja raziskava je pokazala, da izziv socialnim delavkam predstavljata povzročiteljeva manipulacija in prepričevanje.

Izziv predstavlja tudi prisotnost psihičnega nasilja enega ali obeh staršev nad otrokom in tudi nezmožnost umiritve odnosa po več letih (*»Imamo primere, ko se konflikten odnos med staršema ne umirja niti po petih letih razhoda.« (G173)*). Nezmožnost umiritve odnosa v ozadju skriva nasilje, ki je v sistemu spregledano, zato je tako pojmovanje, kot ga je uporabila socialna delavka, problematično. Nasilje je poimenovala skozi koncept konfliktnosti.

Socialne delavke so povedale, da če žrtev še vedno živi s povzročiteljem, skličejo krizni tim, na katerem naredijo oceno ogroženosti in načrt pomoči.

Rezultati moje raziskave so pokazali, da je psihično nasilje v ločitvah in razvezah, v katerih je prisotno nasilje, najbolj pogosto. Oblike nasilja, ki so ga v raziskavi sodelujoče socialne delavke opredelile kot psihično nasilje, so: dolgotrajno podrejanje, zaničevanje, poniževanje, žaljenje, ustrahovanje, različne grožnje, manipuliranje z otroki, verbalno nasilje, prisila, pritiski, čustvena zloraba, podrejanje, sramotenje, kritiziranje, zmerjanje in zalezovanje. Kažejo pa se tudi druge oblike nasilja, a ni nujno, da so prisotne. Socialne delavke so v intervjujih navajale, da opazajo fizično, ekonomsko, spolno nasilje, prisilni nadzor, pa tudi odtujevanje. Ob vsem tem pa je nasilju lahko izpostavljen tudi otrok. Socialne delavke, sodelujoče v raziskavi, izpostavljajo, da so nasilna dejanja večkratna, večletna in večvrstna. Avtorji Breiding, Basile, Smith, Black, in Mahendra (2015) nekatere vrste nasilja, kot so ga opredelile socialne delavke, imenujejo kot postločitvena zloraba. Postločitveno zlorabo lahko opredelimo kot ustrahovanje nekdanjega partnerja, ki vključuje pravno zlorabo, ekonomsko zlorabo, grožnje in ogrožanje otrok, izolacijo od podpor

(družine, sodelavcev, prijateljev) in diskreditacijo ter nadlegovanje in zalezovanje (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015, str. 110).

Iz rezultatov analize sem ugotovila, da odločitev za ločitev nastopi, ko se žrtve opolnomočijo, imajo dovolj in spoznajo, da povzročitelj svojih ravnanj ne bo spremenil. Ob imenovanju nasilja pred postopkom je po izjavah socialne delavke ločitev hitrejša, kot če se nasilje razkrije med postopkom. Intervjuvanke poročajo, da odločitve za ostajanje v nasilnem odnosu pogojuje strah, in povzročitelji dosežejo, da se žrtve vrnejo k njim na podlagi nasilja. Nekatere žrtve zaradi vrnitve k povzročitelju nasilja ne dokončajo postopkov.

R2: Na kakšen način v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje (pred, med in po ločitvi oz. razvezi), socialne delavke pomagajo otroku, da izrazi svoj glas?

Socialne delavke v intervjujih izpostavljajo, da ima otrok pravico biti slišan, zato se v postopku izvede pogovor tudi z njim. V pogovoru socialne delavke pridobivajo otrokovo mnenje. Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2020, str. 102–104) pravita, da je govoriti z otrokom nujna in dragocena izkušnja, ki jo moramo raziskati in utrditi, a zato potrebujemo njegov glas, da nam sam pove, kaj je smiselno zanj, kaj je zanj uspešna komunikacija in kaj potrebuje, da bi uspešno rešil problem.

Zakon o nepravdnem postopku (2019) v 96. členu mnenje otroka opredeljuje na način, da kadar otrok želi izraziti svoje mnenje, lahko to stori na CSD ali v pogovoru z zagovornikom otroka, ki je bil otroku dodeljen v skladu z zakonom, ki ureja vlogo varuha človekovih pravic, ali glede na starost in druge okoliščine na neformalnem pogovoru s sodnikom, lahko tudi ob sodelovanju strokovno usposobljene osebe, vselej brez prisotnosti staršev. Socialne delavke so v intervjujih izpostavile, da se lahko pogovor v primeru ogroženosti izvede tudi brez vednosti staršev, saj bi ga na pogovor lahko negativno pripravili, opravljajo pa ga v šolah, vrtcih, ob vednosti staršev pa tudi na CSD. Ena izmed socialnih delavk je povedala, da pogovore izvajajo tudi doma. Izbira prostora nja bo takšna, da bo prostor otroku povzročal najmanjšo stisko. Ena socialna delavka je ob tem dodala, da starši pogovore z otrokom dobro sprejmejo in pogovora z otrokom ne vidijo kot grožnjo. Archard in Skivenes (2009, str. 12) opozarjata na ustrezno usposobljenost oseb, ki opravljajo pogovore z otrokom ter na to, da se pogovor ne sme opravljati v navzočnosti oseb, ki bi lahko vplivale na otrokovo mnenje, to pa določa tudi 96. člen Zakona o nepravdnem postopku (2019), ki opredeljuje, da je navzoča oseba lahko oseba, ki ji otrok zaupa in jo izbere sam ali pa zagovornik

otroka, če mu je bil ta dodeljen v skladu z zakonom, ki ureja vlogo varuha človekovih pravic. Analiza podatkov je pokazala, da socialne delavke otrokom ponudijo možnost izbire zaupne osebe ali pa staršem predlagajo vključitev zagovornika.

Da otrok v mnenju izrazi svoj glas, ogromno pripomore anonimnost vsebine mnenja. Socialne delavke so povedale, da otroka seznani s tem, da če bo povedal kaj takšnega, česar ne želi, da bi starši izvedeli, o tej vsebini staršev ne bodo seznani, bodo pa morali mnenje vseeno posredovati naprej. To, da lahko CSD v postopkih pogovor z otrokom opravi brez soglasja staršev, če oceni, da je to v korist otroka, iz istega razloga pa lahko tudi staršem zavrne vpogled v zapisnik o pogovoru z otrokom, določa tudi 177. člen Družinskega zakonika (2019).

Socialna delavka mora po mnenju sodelujočih v raziskavi otroku verjeti in se zavedati strahu, ki ga otrok doživlja zaradi vrnitve domov, ob zaznavi nasilja pa mora socialna delavka iskati načine, da zaradi tega otrok ne bo imel posledic. V raziskavi sodelujoče socialne delavke poudarjajo, da morajo spoštovati otrokovo željo, da se ga ne izpostavi staršem. Otrokov glas zapečateno in s posebnim dopisom socialne delavke prenesejo do sodišča in ga tudi obvestijo o nedovoljenem vpogledu staršev. 96. Člen Zakona o nepravdnem postopku (2019) določa, da če se je sodišče pri odločitvi oprlo na pogovor z otrokom, v obrazložitvi odločbe povzame dele izjav iz pogovora z otrokom.

V analizi rezultatov sem ugotovila, da nekatere socialne delavke pri pogovorih z otrokom uporabljajo različne strategije, da se približajo otroku. Pomembno je, da socialne delavke otroku prilagodijo njegov neverbalni svet z izgledom pisarne, da niso zastrašujoče in so otroku dostopne. Na začetku pogovora socialne delavke otroka sprostijo z uporabo t. i. ledolomilcev in navezujejo stik z otrokom preko tem, ki so otroku blizu. Socialne delavke so izpostavile, da v pogovoru z otrokom raziskujejo njegov svet, njegove hobije, življenjski stil, odnose s starši. Otrok ne sme imeti občutka, da je prisiljen povedati karkoli, zato uporabljajo posredna vprašanja. Direktna vprašanja ocenjujejo kot zlorablajoča. O tem pišejo tudi Leskošek, Miklič in Sitar Surič (2019, str. 196), ki pravijo, da socialna delavka v pogovoru z otrokom, glede na njegovo starost in sposobnost za razumevanje, vzpostavlja delovni odnos, načrtuje in soustvarja spremembe in sooblikuje okolje, v katerem bo otrok lahko ne le bival, temveč tudi živel, saj socialna delavka ne more delovati, ne da bi si prizadevala z otrokom vzpostavljati sodelujoč in zaupen odnos, s tem pa otrok pridobi dobre izkušnje odnosa in izkušnjo lastne vrednosti in moči.

Pogovor z otrokom v raziskavi sodelujoče socialne delavke ocenjujejo kot težko nalogo. Menijo, da morajo biti v pogovoru odkrite in iskrene ter tenkočutne, vsak pogovor pa dojemajo kot svojevrsten in poseben oz. enkratni.

Bašič (2016) kot problem opredeli večkratne pogovore z otrokom s strani različnih strokovnjakov, ki pa velikokrat niso usposobljeni za takšne pogovore. V analizi podatkov sem ugotovila, da se socialne delavke lahko udeležijo posebnih usposabljanj za pogovore z otroki in uporabljajo posebne smernice, kako se z otroki pogovarjati.

Zdi se mi pomembno izpostaviti trditev ene socialne delavke, da pri obravnavi nasilja drži naslednjih smernic: otrokov občutek, odnos otroka z materjo, klicanje povzročitelja na odgovornost in dodelitev starševstva materi. Menim, da bi se lahko po teh smernicah ravnale vse socialne delavke.

Socialne delavke, sodelujoče v raziskavi, so povedale, da je pomembno spoštovati otrokovo pripravljenost za izražanja mnenj temu pa dodale, da včasih lahko na neizražanje mnenja vpliva tudi nepoznavanje socialne delavke, zato izpostavljajo, da je pomembna stalnost socialne delavke v procesu podpore in pomoči.

R3: Na kakšne načine socialne delavke varujejo otrokovo korist, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

Konvencija o otrokovih pravicah (1989) v 3. členu določa, da morajo biti otrokove koristi glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, tudi, ko gre za varstvo otroka pred nasiljem. Kot ugotavljam iz moje raziskave, se socialne delavke držijo zakonodaje in jim otrokova korist predstavlja vodilo pri delu. Varovanje otrokove koristi je glavna naloga CSD.

Zakon o nepravdnem postopku (2019) v 98. členu mnenje CSD opredeljuje tako, da kadar CSD ni predlagatelj postopka za varstvo koristi otroka, sodišče glede koristi otroka pridobi mnenje CSD. Socialne delavke pravijo, da je CSD v postopke zaščite vključen prav zaradi zaščite otroka in v postopku te zaščite mora socialna delavka izdelati mnenje glede koristi otroka. Analiza podatkov je pokazala, da je otrokovo mnenje pomemben del postopka. Ob prejemu informacije o nasilju je pomembno postavljanje prioritet in takojšnje ukrepanje. Socialne delavke v takih primerih skličejo krizni tim, na katerem izdelajo oceno ogroženosti, varnostni načrt in načrt pomoči. Socialne

delavke pravijo, da je poglavitno vodilo otrokova korist in ne otrokovo mnenje, zato morajo biti pozorne na to, da se gleda na koristi otroka kot celoto. Sodišče ob odločanju upošteva otrokovo mnenje, a ni nujno, da odloči po željah otroka, saj je otrokovo mnenje le tisto, ki sodišču pomaga pri odločitvi.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo (2017) pravijo, da mora tako delo biti prilagojeno otroku, njegovim potrebam, starosti, razvojni stopnji in drugim pomembnim dejavnikom; ko je mogoče in v korist otroka, mora biti delo usklajeno tudi s celotnim družinskim sistemom. Da se ukrepi sprejmejo odvisno od vsakega primera posebej, sem ugotovila tudi v moji raziskavi. O tem pa piše tudi Čižman (2019, str. 71), ki pravi, da mora odločanje o otrokovi koristi potekati za vsakega otroka posebej, saj ima vsak otrok drugačne potrebe in značilnosti, prav tako obstaja za vsakega otroka drugačen družinski kontekst.

Pri načrtovanju pomoči za zaščito otroka je potrebno upoštevati tudi zaščitne in podporne sposobnosti starša ali osebe, ki ščiti otroka (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017). Socialne delavke, sodelujoče v raziskavi, pravijo, da v primeru, da starš otroka ne more zaščititi, ga mora CSD na načine, da otroka umakne iz družine v varno hišo, krizni center ali gresta z mamo v materinski dom, v skrajnih primerih se otrok odvzame. Če umik otroka ni potreben, pa morajo socialne delavke delati s starši.

Leskošek, Miklič in Sitar Surić (2019, str. 190–191) vlogo socialne delavke v sodnem postopku opredeljujejo kot pričo v kazensko-preiskovalnih in kazenskih postopkih, ter kot osebo v vlogi opravljanja procesnih dejanj pred sodiščem prve stopnje in kot oblikovalko mnenja o koristi otroka. Rezultati analize raziskave so pokazali, da je naloga socialne delavke, da sodišču poda mnenje in predlog o izdaji začasne odredbe, o omejitvi stikov, o stikih pod nadzorom ali predlog o (začasni) prepovedi stikov. V mnenje zapiše tudi, ali stiki so ali niso v korist otroka ter poda predlog o načinu izvajanja stikov, ki so v korist otroka. Analiza podatkov je pokazala, da socialne delavke v primeru, da je prisotno nasilje in otrok stike zavrača, ukrepajo in o tem obvestijo sodišče.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 221–228) sta v izvedeni raziskavi ugotovili, da so negativne izkušnje otrok s postopki zaščite te, da strokovnjaki v različnih institucijah niso opazili nasilja in se nanj niso ustrezno odzivali, ukrepali in zaščitili otroka oz. so odgovornost za zaščito preložili na otroka ali drugo institucijo, kar povzroči, da otroci še težje zaupajo travmatično izkušnjo. Tudi v moji raziskavi so socialne delavke omenile napake v postopkih zaščite, ki jih povzročajo tako sodišča kot strokovne delavke CSD in tako ne delujejo v korist otroka. Eden od načinov, ki so ga

izpostavile socialne delavke, je, da se otroke sili v stike s povzročiteljem ali v stike pod nadzorom, kljub njihovem odklanjanju. Tveganje pa predstavljajo tudi primeri, da se stikov ne pogojuje z vključitvijo povzročitelja v programe za povzročitelje nasilja.

Socialne delavke so izpostavile, da otrokovo korist zagotavljajo s prepoznavanjem obremenjujočih stikov in ugotavljanjem manipulacij s strani staršev. Pri zagotavljanju otrokove koristi si socialne delavke pomagajo s hitro oceno tveganja, kasneje pa naredijo poglobljeno oceno tveganja. Ob ugotovljeni visoki stopnji ogroženosti otrok jih zaupajo v varstvo in vzgojo drugemu staršu ali pa socialna delavka poda predlog o odvzemu otroka ali drugi ustrezen ukrep.

Bregar (2021) pravi, da na vsakem izmed področij otrokovih razvojnih potreb, zmožnosti obeh staršev, da se ustrezno odzivata na otrokove razvojne potrebe in jih ustrezno zadovoljujeta, ter dejavnikov širšega socialnega okolja ocenjujemo dejavnike tveganja, ki vplivajo na oškodovanje otroka, ter varovalne dejavnike, ki varujejo pred oškodovanjem oz. ga zmanjšujejo. Končna ocena je združitev ugotovljenih varovalnih in tveganih dejavnikov v povezavi z otrokovim razvojnim obdobjem, njegovimi potrebami, morebitnimi posebnostmi in njegovim nadaljnjim razvojem.

O takšnem načinu dela so poročale tudi intervjuvane socialne delavke, ki so povedale, da morajo pri svojem delu tehtati med dejavniki tveganja in varovalnimi dejavniki in na tak način ocenjujejo tveganje. Če je dejavnikov tveganja več, je tveganje višje, v primeru, da je več varovalnih dejavnikov, je tveganje manjše. Kot pomemben dejavnik pa so socialne delavke izpostavile prisotnost nasilja. Pomembno je, da socialna delavka prepozna tveganja, ki so lahko prisotna, in v dopisu, ki ga pošlje sodišču, strokovno argumentira opažanja in tveganja. Socialne delavke se ravna po zakonodaji in otrokovo korist ocenjujejo v razveznih postopkih, postopkih nasilja in postopkih za zaščito ogroženih otrok, izziv pa jim predstavljajo kompleksni primeri.

Analiza rezultatov je pokazala, da v primeru kaznivega dejanja poklicna molčečnost ne velja. Otrokovo korist socialne delavke zagotavljajo tudi z vključevanjem zagovornika otroka.

Socialne delavke so izpostavile, da odločanje o svoji koristi ni in ne sme biti otrokova odgovornost, pač pa o otrokovi koristi odločajo starši in CSD. Socialne delavke morajo zapisati ustrezno mnenje sodišču in prepoznavati pristni izraz otrokove volje.

V analizi rezultatov sem ugotovila, da socialne delavke sodelujejo z institucijami, v katere je otrok vključen, preko sodelovanja in pridobivanja poročil iz šol, vrtcev, zdravnikov in drugih institucij, ko tudi izvejo, če je otrok bil izpostavljen nasilju. Izvajajo pa tudi terensko delo in družine obiščejo na domu. V šoli se težave pojavljajo s popuščanjem pri šolskem delu in poslabšanjem učnega

uspeha, otroci pa s svojim neprimernim vedenjem ali pa zapiranjem vase izražajo svoja nepredelana čustva.

To pa navajajo tudi v Nacionalni mreži za travmatski stres otrok (2015), da nekateri najdejo svoje strategije spoprijemanja in sploh ne kažejo nikakršnih očitnih znakov, drugi pa imajo težave, ki se kažejo v šoli, družbi ali doma. Predvsem se pojavijo spremembe v čustvovanju, kot povečan strah ali jeza, in v vedenju, ki se kaže skozi pretirano oklepanje, izbruhi jeze ali pa da težko zaspijo. K uspešni predelavi težav pa bistveno pripomore dober odnos s staršem, ki ni nasilen, ta pa mora povečati občutek varnosti in spodbujati otrokove vire moči (Nacionalna mreža za travmatski stres otrok, 2015).

Socialne delavke omogočajo podporo tudi staršem na način vključevanja v storitve v sklopu centra, ali pa jih napotijo v nevladne organizacije in sodelujejo z organizacijami, kot sta Lunina vila in Hiša za otroke, ki deluje po modelu Barnahus-a. Slednja deluje po edinstvenem multidisciplinarnem in medinstitucionalnem pristopu, ki združuje vse pomembne dejavnosti kazenskega procesa pod eno streho, s čimer preprečuje vnovično viktimizacijo in travmatizacijo otrok (Hiša za otroke, b.d.).

R4: Kakšno je mnenje socialne delavke o uporabi koncepta »starševsko odtujevanje«, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

V analizi rezultatov sem ugotovila, da je potrebno ločiti starševsko odtujevanje in starševsko odtujevanje, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje.

Richard Gardner je sindrom starševske odtujitve opisal kot zavestno ali nezavedno vedenje enega od staršev, najpogosteje matere, ki negativno vpliva na odnos, otroka in drugega starša: končni rezultat je odtujitev otroka od drugega starša. Ta koncept je začel služiti kot orodje staršev, predvsem očetov, povzročiteljev nasilja, v tožbah za skrbništvo nad otroki kot obliko maščevanja in podaljšanja izvajanja nasilja in nadzora nad žrtvijo nasilja (bivšo partnerko) (Avtonomni ženski center, 2021).

Socialne delavke starševsko odtujevanje razumejo kot načrtno omejevanje stikov in se pojavi, kadar starš namenoma vpliva na otroka in ga ne spodbuja k izvajanju stikov. Tukaj sem med analizo opazila dilemo, saj nekatere socialne delavke pravijo, da se to zgodi nezavedno in nenačrtno, druge pa, da je lahko to namerno dejanje.

Ameriško psihiatrično združenje, Ameriško psihološko združenje in Ameriško zdravniško združenje so sindrom zavrnili, ker nima podpornih empiričnih ali kliničnih dokazov in ni vključen v diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj ali mednarodno klasifikacijo bolezni (APZ slovar psihologije, 2023). Del intervjuvank je mnenja, da tudi če ni kategorizirano kot motnja, se vseeno dogaja in da ob srečevanju z njim ne morejo pristati na dejstvo, da ne obstaja.

Rezultati analize so pokazali, da so socialne delavke starševsko odtujevanje označile kot perečo, kontroverzno in zlonamerno ravnanje. Predlagan je bil primernejši termin: onemogočanje ali zavračanje stikov.

V raziskavi sodelujoče socialne delavke starševsko odtujevanje, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje, razumejo kot zaščito otroka s strani žrtve in ne odtujevanje. Starš želi zaščititi otroka pred nasiljem, zato ga zaradi zavedanja škodljivosti stikov s povzročiteljem ne spodbuja k stikom z njim. Zaščita otroka je dolžnost staršev, v primeru, da je ne izpolnjujejo, otroka zaščititi CSD.

Leskošek (2022, str. 112) pravi, da je uporaba sindroma starševskega odtujevanja hkrati uporaba moči nad ženskami in otroki. To potrjujejo tudi rezultati raziskave, saj socialne delavke pravijo, da je uporaba starševskega odtujevanja v primerih ločitev in razvez, v katerih je prisotno nasilje, zloraba moči in nadzora nad žrtvijo ter čustvena zloraba otroka in nasilje nad otrokom, ter menijo, da se termin v primerih nasilja ne sme uporabljati, saj je neprimeren in zakriva kompleksne stvari, ki so v ozadju. V Avtonomnem ženskem centru (2021) ugotavljajo, da se z uporabo pojma »odtujitev staršev« ali »odtujitev otrok« prikriva dejstvo, da je uporaba tega koncepta prepoznana kot močno manipulativno orodje povzročiteljev nasilja, ki ga nasilni starš uporabi v bitki za skrbništvo nad otrokom, da bi prek otrok in institucij sistema še naprej zlorabljali matere otrok.

Ena socialna delavka je še posebej opozorila na problematiko, da pojem ne zajema preteklega dogajanja v družini, torej ne upošteva nasilja, ki se je dogajalo.

Ugotovitve raziskave kažejo, da se starševsko odtujevanje deli na tri ravni. Prva raven je dejansko odtujevanje, ko starš namenoma onemogoča stike in otroka ne spodbuja k izvajanju stikov. Druga raven je, ko se starševsko odtujevanje ne sme uporabljati, torej v primeru nasilja v družini, saj gre v tem primeru za zaščito otroka, in ne odtujevanje. Tretja raven pa je, ko povzročitelj odtuja otroke in doseže, da so otroci pri njem, ter razvijejo odpor do starša, ki jih je želel zaščititi. Ena socialna delavka je to poimenovala čustvena zloraba otroka.

Socialne delavke menijo, da se staršu dela krivica, če želi otroka zaščititi, obtoži pa se ga odtujevanja. V slovenskem sistemu zaščite otrok se je pred desetletjem pričel pojavljati koncept starševskega odtujevanja, ki se uporablja v napačnem smislu in tako krši tako otrokove koristi kot tudi po ločitvi prizadeva nasilje bivšemu partnerju (Leskošek, 2019, str. 80). V rezultatih raziskave ugotavljam, da se koncept starševskega odtujevanja v primerih nasilja napačno razume in tudi zlorablja. Socialne delavke so povedale, da se to zgodi predvsem, kadar se v postopku starševsko odtujevanje izkaže za zaščito otroka s strani žrtve. To se dogaja zaradi neustrezne razlage socialnim delavkam, ko se je s starševskim odtujevanjem srečala prvič, ni pridobila ustreznega znanja oz. o tem ni bila poučena. Zaradi napačnega razumevanja so tudi poimenovanje uporabljale v neustreznih primerih. Tukaj prepoznavam pomembnost razlikovanja med nasiljem in konfliktom. Ugotovila sem, da otrok zavrača stike zaradi kompleksnih razlogov; socialne delavke upravičeno odklanjanje stikov imenujejo upravičena odtujenost, ki je zdrav odziv otroka na situacijo, v kateri se je počutil ogroženo. To tudi jasno opredelijo v mnenjih in poročilih ter konkretizirajo in izpostavijo sum odtujevanja otroka od starša.

Socialne delavke pravijo, da starševsko odtujevanje lahko preusmeri pozornost od nasilja, a ga hitro odkrijejo in zato povzročitelju ne uspe. Pomembno je, da socialne delavke pravočasno prepoznajo vzorce, ki bi lahko kazali na preusmerjanje pozornosti od nasilja.

Da socialne delavke lažje prepoznajo neustrezno uporabo starševskega odtujevanja, so na uporabo poimenovanja pozorne. Pomembno je, da ima socialna delavka več stika z uporabniki, izvede več pogovorov. Izrazile pa so tudi, da je pri delu potrebnega ogromno znanja in izkušenj. Sodelovanje s povzročitelji pa intervjuvane socialne delavke označujejo podobne kot pri sodelovanju z osebo z osebnostno motnjo.

Ugotovila sem, da se v postopkih socialne delavke konceptu starševskega odtujevanja izogibajo neposrednemu poimenovanju in ga zamenjajo z drugimi ali dejanja opišejo preko pogovorov, zaznamkov na način, ki ni strokovno sporen. V mnenjih jasno opredelijo, da je to nasilje s strani povzročitelja ali zaščita otroka s strani žrtve, a ne odtujevanje starša od otroka.

Rezultati raziskave, ki sta jo izvedli Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 221–228), so pokazali tudi sistemsko preobremenitev in kadrovske podhranjenost, tako da strokovnjakinje in strokovnjaki, ki bi lahko obravnavali travmo, niso dovolj vključeni v delo na področju zaščite otrok. Tudi socialne delavke so v moji raziskavi izpostavile, da bi za kvalitetno opravljeno delo potrebovale kadrovske okrepitve, podporo pri prepoznavanju in razlikovanju starševskega

odtujevanja in podporo pri iskanju novih pristopov in strategij za prepoznavo in ukrepanje. Izrazile so želje po dodatnih izobraževanjih, usposabljanjih in raziskavah, saj so teme trenutno raziskovalno podhranjene, izobraževanja pa bi prispevala k boljši usposobljenosti strokovnih delavcev.

R5: Kako socialne delavke s svojimi strokovnimi znanji in izkušnjami vplivajo na proces določanja stikov med starši v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ter kako lahko njihov prispevek pripomore k zaščiti otrokove dobrobiti in varnosti v teh okoliščinah?

Socialna delavka ima pri določanju stikov, kot pravi ena intervjuvana socialna delavka, veliko vlogo, saj ugotavlja največjo korist otroka. Naloge, ki jih izpolnjuje, so, da pri stikih otroku zagotavlja varno počutje in varen prostor. Otroku predstavlja podporo in razbremenitev.

Ker lahko stiki pod nadzorom otroku predstavljajo stres in neprijetne občutke, je posebno pozornost potrebno nameniti pripravi otroka na stik s staršem pod nadzorom (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017, str. 112). Rezultati analize so pokazali, da socialne delavke pripravljajo na stike pod nadzorom tako starše kot otroke.

Vloga socialne delavke je, da sodišču predlaga in organizira stike pod nadzorom, je na stikih prisotna in preprečuje nasilje. V primeru ogroženosti lahko tudi prekine stik in tako pripomore k zaščiti otroka. Pri tem pa upošteva zavračanje stikov otroka in jih po potrebi postopno povečuje, če so v korist otroka. Če ugotovi, da stiki niso v korist otroka, sodišču pošlje neposredni zapis, mnenje in obvestilo o oceni ogroženosti. V mnenju tudi argumentira svoja opažanja in poda predlog omejitve ali prepovedi stikov, če otrok stike odklanja, ali predlaga način izvajanja stikov. Socialne delavke so povedale, da pri svojem delu gledajo na to, kaj je v največjo korist otroka, kakšen nja bo obseg stikov, ob katerih dnevih in urah, od primera odvisno pa tudi, na kateri lokaciji poteka prevzem in predaja otroka. To potem predlagajo sodišču. Ob tem pa so pozorne, da način izvajanja stikov ni ogrožujoč.

Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretje osebe ali da se ne izvajajo z osebним srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017, str. 109).

Rezultati so pokazali, da mora biti socialna delavka nepristranska in imeti oba starša za enakovredna udeleženca, ne glede na vlogo žrtve ali povzročitelja. Pomembno je, da nasilje problematizira. Zaviršek (1997, str. 341–342) v opredelitvi štirih načel, ki jih moramo upoštevati

pri delu s povzročitelji, pravi, da mora socialna delavka jasno opredeliti ničelno tolerance do nasilnega vedenja in ga ne minimalizirati. V rezultatih sem ugotovila, da socialne delavke v primerih, da povzročitelj pokaže interes za spremembe, spodbujajo odnos povzročitelja z otrokom, v kolikor je to v korist otroka, ter med postopki zmeraj spodbujajo in krepijo odnos z mamo.

Socialne delavke staršem pri spoštovanju sodnih odločb nudijo podporo tako, da jih informirajo o spoštovanju sodnih odločb in posledicah ob nespoštovanju teh ter kazenskih ovadbah, če sodnih odločb ne izvršujejo. Pomembno je, da socialne delavke jasno opredelijo, da je spoštovanje sodnih odločb nujno, razen, v kolikor se z odločbami ne strinjajo in želijo spremembe, pa jih seznani s tem, da se za urejanje sprememb obrnejo na sodišče.

Socialna delavka mora pri svojem delu biti pozorna na morebitno zavračanje stikov s strani otrok; otroka spremlja in ponudi možnost prisotnosti strokovne delavke na stikih.

Ugotovila sem, da socialne delavke pomembno prispevajo k izboljšanju postopkov, saj so laične izvedenke in uporabnikov »glas z ulice« ter imajo vpogled v vsakdanje življenje uporabnika. Zaradi tega lahko pridobijo več informacij in pri pogovorih lahko raziskujejo bolj v globino. Postopke pa izboljšujejo tudi z odkrivanjem otrokovih želja in občutkov. V izvedeni raziskavi sem ugotovila, da je socialnim delavkam pomembno, da lahko izvedejo več pogovorov in tako lažje prepoznavajo nasilje, odklanjanje stikov in druge dejavnike, ki niso v otrokovo korist.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo (2017, str. 109) pravijo, da ima otrok pravico do varnih in primernih stikov z obema staršema in oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S tem se strinjajo tudi socialne delavke, ki pravijo, da je pomembno, da otrok ohranja stik z obema staršema, če so le-ti v korist otroka.

Socialne delavke na proces določanja stikov vplivajo tudi s pogovorom s povzročiteljem, v katerem se ozavešča pomembnost odpravljanja vzrokov, ki pri stikih niso v korist otroka, in ponudi vključitev v razne oblike pomoči, kot so osebna pomoč, svetovanje, druge storitve na CSD, vključitev v Društvo za nenasilno komunikacijo in drugo. Analiza rezultatov je pokazala, da socialne delavke varen odnos med staršem, ki ni nasilen, in otrokom spodbujajo tako, da odnos krepijo, nudijo podporo z opolnomočenjem in ozaveščanjem o njihovih možnostih. Ob tem pa starša spodbujajo k umiku iz ogrožujočega okolja in izpostavljajo, da se otrok ne more varno navezati na matero, ki je še vedno pri povzročitelju.

Čižman (2019, str. 71) pravi, da je pri tem delu potrebnega ogromno strokovnega znanja in tudi premišljenosti, saj je socialna delavka v vlogi osebe, ki je odgovorna za to, da bo otrok imel v

svojem primeru čim boljše možnosti za življenje. Socialne delavke pa izpostavljajo, da k zaščiti otroka ne morejo dobro prispevati zaradi kadrovske podhranjenosti ter pomanjkanja časa za izobraževanje in usposabljanje.

VI. SKLEPI

V nadaljevanju navajam sklepe, ki sem jih oblikovala na podlagi rezultatov, pridobljenih s pomočjo intervjujev s socialnimi delavkami in delavci.

- Socialna delavka je laična izvedenka v postopkih in predstavlja povezovalno osebo med povzročiteljem, žrtvijo in otrokom. Njena naloga v vseh postopkih je pridobivanje mnenj.
- Zaščita otroka je pomembna v vseh postopkih, ki jih opravlja socialna delavka. Otrokova korist je glavno vodilo socialne delavke.
- V procesih predhodnega svetovanja in zaščite otroka je ključno razlikovanje med konfliktom in nasiljem. Potrebno je izključiti prisotnost nasilja, da ugotovimo, da imata partnerja enakovredno razmerje moči.
- Postopki potekajo zmeraj po istih principih, njihova vsebina zaščite otroka pa je oblikovana individualno glede na korist posameznega otroka.
- Kadrovska podhranjenost negativno vpliva na kvalitetno opravljeno delo.
- Zaščita otroka je kompleksen in celosten proces, ki ga je težko razmejiti na posamezne teme, saj se vse prepletajo. Socialna delavka mora celostno obravnavati posamezen primer.
- Pri obravnavi starševskega odtujevanja je nujno biti pozoren na pretekla dejanja v družini, saj ta lahko razkrijejo neprimerne vzorce vedenja in morebitno prisotnost nasilja.
- Imenovano starševsko odtujevanje v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, je zaščita otroka s strani žrtve, in ne odtujevanje. Pomembno je prepoznati, da žrtev otroka ne odtuja pred povzročiteljem, temveč ga zaradi zavedanja škodljivosti stikov ne spodbuja k stikom z njim.
- Obstajajo tri ravni starševskega odtujevanja; prva raven je dejansko odtujevanje, ko starš namenoma onemogoča stike in otroka ne spodbuja k izvajanju stikov; druga raven je, ko se »starševsko odtujevanje« ne sme uporabljati, torej v primeru nasilja v družini, saj gre v tem primeru za zaščito otroka in ne odtujevanje; tretja raven pa je, ko povzročitelj odtuja otroke in doseže, da so otroci pri njem ter razvijejo odpor do starša, ki jih je želel zaščititi.
- Socialna delavka ima ključno vlogo pri določanju stikov pod nadzorom med starši in otroki, kadar je prisotno nasilje. S predlaganjem ustreznih načinov izvajanja stikov skrbijo za otrokovo varnost in koristi ter spodbujajo stike, v kolikor so v otrokovo korist.

- Pomembno je, da socialna delavka na stik pripravi tako starša kot otroka, da zmanjša neprijetne občutke in stres, ki ga otrok lahko doživlja.
- S prisotnostjo na stikih socialna delavka zagotavlja varnost, preprečuje nasilje in prepoznava morebitno otrokovo odklanjanje stikov.

VII. PREDLOGI

- Predlagam izvedbo aktivov za področja na CSD, na katerih bi socialne delavke lahko delile svoje izkušnje in prejele novo znanje od drugih.
- Predlagam večje medijsko ozaveščanje širše družbe o tematikah na področju zaščite otrok in problematike nasilja v družini.
- Predlagam, da Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Socialna zbornica in Skupnost centrov za socialno delo vsaj dvakrat letno organizirajo izobraževanja na teme: zaščita otroka v primeru nasilja; razlikovanje ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje in v katerih je prisoten visok konflikt; kako se pogovarjati z otroki in preko njih predstavljati strategije, kako se otroku približati; prepoznavanje nasilja pri stikih.
- Starševsko odtujevanje se v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, pogosto napačno uporablja in zlorablja, zato po predlogu socialne delavke predlagam poimenovanje zavračanje stikov ali uveljavitev termina upravičena odtujenost, ki bi zmanjšal zlorabo pojma odtujevanje.
- Prepoznala sem željo po kadrovskih okrepitvah, ki so za kakovostno delo nujne. Tako se bodo socialne delavke primerom lahko bolj posvetile. Predlagam večje število delovnih mest ali študentsko delo študentk in študentov socialnega dela, ki bi socialnim delavcem pomagali pri določenih nalogah in tako tudi bolje spoznali delo na CSD.
- Spodbujam raziskave, ki bi pozitivno vplivale na raziskovalno podhranjenost tem na področju varovanja otrokovega glasu, otrokove koristi in zaščite otroka ter koristno prispevale k stroki socialnega dela.
- Predlagam organiziranje varnih točk za predajo otrok med starši, na primer policijska postaja, nevladne organizacije ali prisotnost tretje osebe.
- Da povzročitelj nasilja lahko izvaja stike z otrokom, predlagam pogojevanje vključitve v storitve.
- Predlagam, da se ustvarijo programi za praktično vajo pogovora z avatarjem, s katerim preko aplikacij socialni delavci lahko vadijo pogovor z otrokom (kot to že prakticirajo v tujini) in se ne učijo na realnih primerih, katerim bi v primeru neustreznega vodenja pogovora lahko škodili otroku.

- Predlagam več obravnav v Hiši za otroke v primeru, če večletna praksa pokaže, da so takšni načini pogovora v korist otroka, ter predlagam, da CSD-ji tudi sami predlagajo sodelovanje s Hišo za otroke.

VIII. SEZNAM VIROV IN LITERATURE

1. APZ slovar psihologije. (2023). *Parental alienation syndrome PAS*. Pridobljeno 13. 4. 2024 s <https://dictionary.apa.org/parental-alienation-syndrome>
2. Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views. *The International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1–21. Pridobljeno 27. 4. 2024 s <https://eds-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=dff72e0a-3e87-47a6-ba9d-f782ba3c1a3b%40redis>
3. Avtonomi ženski center. (2021). *Controversial use of the term »parental alienation« in practices of institutions which make decisions on entrusting minor children*. Pridobljeno 8. 12. 2023 s <https://www.womenngo.org.rs/en/news/1767-controversial-use-of-the-term-parental-alienation-in-practices-of-institutions-which-make-decisions-on-entrusting-minor-children>
4. Bancroft, L. (2010). Domestic Violence in Child Custody and Parenting Time Disputes—Part III: assessing risk to children from men who batter. *The Michigan Child Welfare Law Journal*, 13(3). Pridobljeno 10. 5. 2024 s https://www.researchgate.net/profile/Danielle-Rudder-3/publication/305222244_Resource_and_Service_Needs_of_Grandparents_Raising_Grandchildren_a_mixed_methods_survey_study/links/5785541508aec5c2e4e11ce7/Resource-and-Service-Needs-of-Grandparents-Raising-Grandchildren-a-mixed-methods-survey-study.pdf#page=16
5. Bašič, K. (2016). *Nezaščitene pravice otrok žrtev trpinčenja in spolne zlorabe – predlogi za obravnavo na komisijo za peticije in človekove pravice in enake možnosti v DZ*. Pridobljeno 28. 4. 2024 s <https://spolna-zloraba.si/index.php/2016/02/02/nezascitene-pravice-otrok-zrtev-trpinčenja-in-spolne-zlorabe-predlogi-za-obravnavo-na-komisijo-za-peticije-in-clovekove-pravice-in-enake-moznosti-v-dz/>
6. Beutel, M. E., Tibubos, A. N., Klein, E. M., Schmutzer, G., Reiner, I., Kocalevent, R.-D., & Brähler, E. (2017). Childhood adversities and distress - The role of resilience in a representative sample. *PloS One*, 12(3). Pridobljeno 28. 4. 2024 s <https://eds-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b3c6f7ca-23bd-4bdf-af9b-5ee33ea12772%40redis>

7. Bregar, A. (2021). Vloga centra za socialno delo pri izvršbi v družinskih zadevah. Sodna praksa. *Pravosodni bilten (PB)* 1/2021, 83. Pridobljeno 19.2. 2024 s https://sodnapraksa.si/?q=g%2020/2008&_submit=ii&order=code&direction=asc&rowsPerPage=20&page=3&id=51645
8. Breiding, M., Basile, K., Smith, S., Black, M., & Mahendra, R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, version 2.0*. [pdf]. Pridobljeno 10. 3. 2024 s <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/31292>
9. Burton, V., & Gormally, S. (2024). 'How dare you call that playground banter?!': Service provider perspectives on coercive control and young people. *Children & Society*, 38(2), 547-562. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/chso.12724>
10. Callaghan, J., Alexander, J., Sixsmith, J., & Fellin, L. C. (2018). Beyond »Witnessing«: Children's experiences of coercive control in domestic violence and abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(10), 1551–1699. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0886260515618946>
11. Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N., (2020). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
12. Čižman, G. (2019). Določanje koristi otroka v postopkih zaščite na centru za socialno delo. V Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N.(ur.) (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 60 - 82). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
13. Direktorat za družino (b. d.). Starševska skrb. Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://www.gov.si teme/starsevaska-skrb/>
14. Društvo za nenasilno komunikacijo (2017). *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in / ali nasilje*. Pridobljeno 12. 3. 2024 s [2017-smernice_otroci.pdf](#)
15. Društvo za nenasilno komunikacijo. (b. d. a). *Nasilje nad ženskami*. Pridobljeno 5. 3. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-zenskami.html#b>
16. Društvo za nenasilno komunikacijo. (b. d.). *Nasilje nad otroki*. Pridobljeno 5. 3. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html>

17. *Družinski zakonik (DZ)* (2017). Ur. l. RS 15/2017, 21/2018 – ZNOrg, 22/2019 in 67/2019 – ZMatR-C. Pridobila 26. 11. 2023 s
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>
18. E-uprava. (b. d.). *Zakonska zveza: Razveza, razveljavitev in ugotovitev neobstoja zakonske zveze*. Pridobljeno 8.3. 2024 s <https://e-uprava.gov.si/si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/zakonska-zveza/razveza-razveljavitev.html>
19. Evropski parlament. (2021). *Sprejeta besedila - Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. oktobra 2021 o vplivu nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke (2019/2166(INI))*. Pridobljeno 12. 3. 2024 s
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0406_SL.html
20. Evropski parlament. (2023). *Parlamentarno vprašanje P-000136/2023: The harmful effects of using the term 'parental alienation syndrome'*. Pridobljeno 8. 12. 2023 s
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2023-000136_EN.html
21. Goršek, A. (2016). Otrokove največje koristi: prazna floskula ali garant spoštovanja otrokovih pravic? *Pravna praksa*, 28, 7-9.
22. Harne, L. (2011). *Violent Fathering and the Risks to Children: The Need for Change*. Združeno kraljestvo: Policy Press.
23. Hiša za otroke (b.d). *Kaj je Barnahus?*. Pridobljeno 28. 4. 2024 s <https://www.hisa-za-otroke.si/barnahus/>
24. Humphreys, C., Diemer, K., Bornemisza, A., Spiteri-Staines, A., Kaspiw, R., & Horsfall, B. (2019). More present than absent: Men who use domestic violence and their fathering. *Child & Family Social Work*, 24(2), 165-347. Pridobljeno 24. 4. 2024 s
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/cfs.12617?saml_referrer
25. Johnson, J., Roseby V., & Kuehnle, K. (2009). *In the name of the Child* [pdf]. New York, Springer Publishing Company. Pridobljeno 20. 2. 2024 s
<https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=42Atgnzd2BQC&oi=fnd&pg=PR7&dq=violent+divorces&ots=mVEilgIpoa&sig=g8r6Brnb0WmG7ho-WDpt4PJfyvA#v=onepage&q&f=false>
26. *Konvencija o otrokovih pravicah* (1989). Pridobljeno 24. 4. 2024 s https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Konvencija_o_otrokovih_pravicah/A_-_Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf

27. Leskošek, V. (2019). Stiki otrok s staršem, povzročiteljem nasilja, in sedanja sodna praksa skupnega starševstva. V S. Bezjak, B. Petrović Jesenovec, D. Zaviršek & J. Zorn (ur.), 7. kongres socialnega dela, *Humanizem in etika v socialnem delu* (str. 80). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
28. Leskošek, V. (2022). Pomen prepovedi uporabe sindroma odtujevanja otrok, ki je navedena v resoluciji evropskega parlamenta o skrbništvu otrok. V B. Mesec, L. Rihter & B. Petrović Jesenovec (ur.), 8. kongres socialnega dela, *Prihodnost socialnega dela: stroka, politika, akcija* (str. 112). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
29. Leskošek V. (2024). *Splošno o zaščiti otroka*. Zapiski predavanj pri predmetu Zaščita otrok v primerih nasilja in zlorab, UL, Fakulteta za socialno delo.
30. Leskošek, V., Miklič, N., & Sitar Surić S. (2019). V Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N.(ur.) (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 164-201). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
31. Lynch, A. (2017). *Family violence and high conflict: What's the difference and does it really matter?* Child Aware. Pridobljeno 21. 5. 2024 s <https://childaware.org.au/wp-content/uploads/sites/3/2017/06/03-Angela-Lynch.pdf>
32. Mame v stiski. (b. d.) *Coercive Control & Post Separation Abuse*. Pridobljeno 16. 4. s <https://www.mumsinneed.com/about-us/coercive-control-post-separation-abuse>
33. Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
34. Mešl, N., & Drobnič Radobuljac, M. (2019). V Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N.(ur.) (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202 - 235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
35. Ministrstvo za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti (2024). *Po desetih letih ponovno sprejeta resolucija za preprečevanje nasilja v družini in nad ženskami*. Pridobljeno 12. 3. 2024 s <https://www.gov.si/novice/2024-03-07-po-desetih-letih-ponovno-sprejeta-resolucija-za-preprecevanje-nasilja-v-druzini-in-nad-zenskami/>
36. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, (2023). Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami. Pridobljeno 12. 4. 2024 s <https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebinsa/603610?disposition=attachment>

37. Nacionalna mreža za travmatski stres otrok (2015). *Children and Domestic Violence Fact Sheet Series*. Ur. Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 28. 5. 2024 s <https://www.drustvo-dnk.si/images/Priporocamo/OtrociInNasilje-InformacijeZaStarse.pdf>
38. Neale, B. (2002). Dialogues with children: children, divorce and citizenship. *Childhood*, 9(4), 455–475. Pridobljeno 8. 3. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epdf/10.1177/0907568202009004006>
39. Podreka, J. & Tašner, V. (2019). Zaščita otrok ali od brezpravnega objekta do subjekta pravic in največje koristi otroka. V Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N.(ur.) (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 17 - 36). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
40. Rapolane Obrar, N. (2018). *Nasilje nad ženskami - Prav(n)e poti v varno življenje žensk in otrok: praktični vodnik po sodnih in upravnih postopkih*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo
41. Sodstvo republike slovenije (b. d.). *Ločitev (razveza zakonske zveze)*. Pridobljeno 8. 3. 2024 s <https://nasodiscu.si/locitev>
42. Spearman, K. J., Hardesty, J. L., & Campbell, J. (2022). Post-separation abuse: a Concept Analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 79(4). Pridobljeno 10. 4. 2024 s <https://onlinelibrary-wiley-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epdf/10.1111/jan.15310>
43. Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press. Pridobljeno 23.4. 2024 s https://web-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTkxMjE3X19BTg2?sid=83a032cc-2d2b-47fc-8c2d-388fa967238d@redis&vid=0&format=EB&lpid=lp_19&rid=0
44. Stark, E. (2009). Rethinking Coercive Control. *Violence Against Women*, 15(12). Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://doi.org/10.1177/1077801209347452>
45. Stark, E. (2012). Re-presenting battered women: Coercive control and the defense of liberty. Prepared for Violence against Women: Complex Realities and New Issues in a Changing World. *Les Presses de l'Universite du Quebec*. Pridobljeno 23.4. 2024 s https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf
46. Stark, E., & Hester, M. (2019). Coercive Control: update and review. *Violence Against Women*, 25(1), 3–127. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1077801218816191>

47. Svet Evrope. (2011) *Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini*. Pridobljeno 5. 3. 2024 s <https://rm.coe.int/1680462542>
48. Šeme, M. (2024). Glas otroka in varstvo koristi otroka v primerih ločitev, kjer je prisoten visok konflikt ali nasilje – vloga psihoterapevta in drugih strokovnjakov v mreži pomoči otroku. V U. Mali Kovačič (ur), *Psihoterapija otrok in mladostnikov, 2. kongres slovenske krovne zveze za psihoterapijo* (str. 31-35). Pridobljeno 14. 6. 2024 s <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:67270085-8bd4-4f4d-a651-26eb03d224f9>
49. *Zakon o kazenskem postopku* (2021). *Ur. l. RS*, 176/2021 - uradno prečiščeno besedilo, 96/2022 – odl. US, 2/2023 – odl. US in 89/2023
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO362>
50. *Zakon o nepravdnem postopku* (2019). *Ur. l. RS*, 16/2019. Pridobljeno 27. 4. 2024 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7879>
51. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZSV-H)*(2008). *Ur. l. RS*, 16/2008, 68/2016, 54/2017 – 196/21. Pridobljeno 28.4. 2024 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>
52. Zaviršek, D. (1997). Diskurzi o nasilju in pomoči. *Socialno delo*, 36, 5–6: 329–345.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MFXPWGXX/64aa67cf-f2c7-4681-bf16-4dbb7ccd02d1/PDF>
53. Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. *The International Journal of Children's Rights*, 18(4), 483–499. Pridobljeno 8.3 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=495b36ce-89c0-4eff-8287-05aceb651c6d%40redis>

IX. PRILOGE

Priloga A: Vodilo za intervju

1. SKLOP: kateri so tisti kriteriji, po katerih socialne delavke prepoznavate ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

- Kako ločite razveze, v katerih je prisotno nasilje, in razveze, kjer je prisoten visok konflikt?
 - S katerimi izzivi se pri tem srečujete?
 - Katere vrste nasilja ste opazili kot pogoste pri ločitvah oz. razvezah? Tudi v času po ločitvi oz. razvezi?
- Kako se nasilje povezuje z odločitvami posameznikov glede ločitve oz. razveze?
- Kako poteka prepoznavanje nasilja v družini med uporabniki, ki se ločujejo?
- Kako ravnate, ko med uporabniki prepoznate znake nasilja v družini v postopku ločitve oz. razveze?

2. SKLOP: Na kakšen način v primeru ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje (pred, med in po ločitvi oz. razvezi), socialne delavke pomagajo otroku, da izrazi svoj glas?

- Kako prepoznate, da je otrok izpostavljen nasilju v družini med procesom ločitve oz. razveze?
- Na kakšen način sodelujete z otroki, da jih podprete pri razumevanju okoliščin med procesom ločitve oz. razveze ter spodbudite k izražanju občutkov, če se počutijo ogrožene ali so v nevarnosti? Kako zagotovite varno okolje?
- Katere strategije uporabljate, da otroke spodbujate, da se izrazijo brez strahu pred morebitnimi posledicami ali maščevanjem?
- Kako obravnavate informacije, ki jih prejmete od otrok o nasilju v družini med ločitvijo oz. razvezo?
 - Katere korake oz. ukrepe nato sprejmete glede teh informacij?

3. SKLOP: Na katere načine socialne delavke varujejo otrokovo korist, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

- Kako ste kot socialna delavka pozorni na varovanje otrokove koristi v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje?
 - Katere konkretne korake sprejemate, da zagotovite, da se otrokove potrebe in varnost obravnavajo kot prioritete v postopkih ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?
- Kako sodelujete z drugimi strokovnjaki oz. strokami (npr. sodniki, terapevti, psihologi) pri varovanju otrokove koristi v primerih nasilja med ločitvijo oz. razvezo?
- Kakšno vlogo imajo otrokove želje in mnenja pri odločanju o tem, kako zaščititi njegove interese v primerih, v katerih je prisotno nasilje v družini?
- Na kakšen način ocenjujete tveganja za otroke v primerih ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje, in kako je vaše delovanje povezano s to oceno?
- Kako podpirate starše pri ustvarjanju okolja, ki je varno in podporno za otroke v času ločitve oz. razveze, še posebej, kadar je prisotno nasilje?

4. SKLOP : Kakšno je mnenje socialnih delavk o uporabi koncepta starševsko odtujevanje, ko gre za ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

- Kakšno je vaše razumevanje koncepta starševskega odtujevanja?
- Kako pogosto opazite primer starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje v družini?
- Ali menite, da se koncept starševskega odtujevanja včasih zlorablja ali napačno razume v primerih, v katerih je prisotno nasilje? Zakaj?
- Kako kot socialna delavka obravnavate situacije, kjer eden od uporabnikov trdi, da je žrtev starševskega odtujevanja, medtem ko je med ločitvijo oz. razvezo prisotno nasilje?
- Ali menite, da lahko uporaba koncepta starševskega odtujevanja včasih odvrne pozornost od nasilja, ki se dogaja v družini med ločitvijo oz. razvezo?
- Kako sodelujete s pravnimi ali drugimi strokovnimi organi, kadar se pojavi vprašanje starševskega odtujevanja v kontekstu ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje?

- Kateri so ključni izzivi pri obravnavanju primerov, kjer se prekrivata koncept starševskega odtujevanja in prisotnost nasilja v družini?
- Katere strategije uporabljate za zaščito otrok v primerih, kjer se uporablja ali omenja koncept starševskega odtujevanja v povezavi z nasiljem v družini?
- Kako lahko sistem bolje podpre socialne delavke pri obravnavanju kompleksnih situacij, ki vključujejo tako nasilje v družini kot tudi koncept starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez?

5. SKLOP : Kako socialne delavke svoja strokovna znanja in izkušnje podpirajo v procesu določanja stikov med starši v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, ter kako lahko njihov prispevek pripomore k zaščiti otrokove dobrobiti in varnosti v teh situacijah?

- Kako razumete vlogo socialnih delavk pri procesu določanja stikov med starši v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje v družini?
 - Kakšno vlogo imate pri zagotavljanju varnosti otrok med stiki s staršem, ki je bil obtožen oz. je dokazano kriv za nasilje v družini?
 - Kako vas vaše znanje in izkušnje podpirajo v procesu določanja stikov med starši v primerih, v katerih je prisotno nasilje, v korist otrokove dobrobiti in varnosti?
 - Na katere načine svetujete staršem in sodiščem glede primerov, v katerih je prisotno nasilje in se odloča o stikih med starši?
 - Kako podpirate starše pri razumevanju in spoštovanju sodnih odločb glede stikov, ki so bile oblikovane ob upoštevanju nasilja v družini?
 - Kako se spopadate s konfliktnimi situacijami med starši v zvezi s stiki z otroki, še posebej, če je oz. je bilo prisotno nasilje?
- Kako ocenjujete tveganja in potrebe otrok v situacijah, kjer se odloča o stikih in je prisotno nasilje v družini?
- Kako sodelujete z drugimi strokovnjaki (sodniki, odvetniki, ostalimi vključenimi v procesih), da zagotovite ustrezno zaščito otrokove koristi in varnosti pri določanju stikov v primerih, v katerih je prisotno nasilje?

- Kako lahko socialne delavke prispevate k izboljšanju postopkov določanja stikov med starši v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, za večjo zaščito otrokove koristi in varnosti?
- Na katere načine spodbujate varen odnos med otrokom in staršem, ki ni nasilen, v primerih, kjer je bilo prisotno nasilje?

Priloga B: Odnosno kodiranje

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	kategorija	Tema
A359	Ja, vedno o tem odloči sodišče ane ...	Odločitev sodišča		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A360	... naloga strokovnega delavca je, da razišče, kaj bi bilo lahko v najboljšo korist otroka ane ...	Raziskovanje najboljše koristi otroka	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A361	... bodisi govori z otrokom	Pogovor z otrokom	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A362	... staršema ...	Pogovor s staršema	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A363	... gre na teren ...	Delo na terenu	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A364	... si ogleda.	Ogledi	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A365	Naša vloga je v bistvu res izdelati to mnenje ...	Izdelava mnenja	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A366	... no ampak, to je včasih zelo zahtevno napisat, kaj točno mi mislimo, da je najboljša ...	Zahtevnost zapisovanja najboljše koristi	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A367	... potem pa na koncu sodišče še določi drugače.	Odločitev sodišča		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

A368	Ja, naša naloga je v bistvu res spremljati te stike ...	Spremljanje stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A369	... zagotavljati varnost otrok ...	Zagotavljanje varnosti otrok	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A370	... na način, da recimo, če opazimo kakšno komunikacijsko interakcijo, ampak karkoli kar bi bilo lahko otroku v škodo, da v bistvu stike ustavimo ...	Ustavitev stikov v primeru prizadejanja škode otroku	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A371	... oziroma ustavimo starša pri tem, da bi kaj pač otroku naredil ...	Ustavitev starša v primeru prizadejanja škode otroku	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A372	... ali pa kaj povedal takega, kar ne bi bilo primerno ...	Ustavitev neprimerne komunikacije	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A373	... budna pozornost, ne, to je naša naloga.	Budna pozornost	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A374	Ja tukaj smo res imeli tudi veliko izobraževanj na to temo ...	Izobraževanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A375	... članke beremo ...	Branje člankov	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A376	... skratka, od nas se pričakuje, da smo strokovno usposobljeni.	Strokovna usposobljenost	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A377	To nekako pride skozi pripravišтво ...	Pripravišтво	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A378	... skozi primere ...	Primeri	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A379	... skozi izkušnje.	Izkušnje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A380	Ko imaš tak luksuz kot jaz, recimo, da delam samo na tem področju	Fokus na pridobivanje znanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

	ane predhodnih svetovanj pa mnenje v bistvu v to fokusiraš vso svojo pozornost in tam pridobivaš znanje ane ...	samo z enega področja dela			v katerih je prisotno nasilje
A381	... pa bereš kakšne knjige ...	Branje knjig	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A382	... članke ...	Branje člankov	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A383	... prispevke ...	Branje prispevkov	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A384	... v bistvu pridobivaš to znanje, kar to je na nek način, gre za neko specializacijo ...	Specializacija s pridobivanjem znanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A385	... da se usmerjaš na to področje, seveda, ga moraš dobro delat	Usmerjanje na eno področje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A386	Ja, tukaj vedno sodišču povemo, da če smo se odločili, da bomo dali mnenje, v katerem bomo dali manjši obseg stikov, kolikor jih je recimo ta povzročitelj predlagal ...	Zmanjšan obseg stikov kljub predlogom povzročitelja		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A387	... tudi povemo, da je to zaradi nasilja ...	Odločitev glede na prisotnost nasilja		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A388	... tudi lahko povemo, da je bila izdelana ocena ogroženosti ...	Obvestilo o oceni ogroženosti		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A389	... nič nobenega ne šparamo, kako naj temu rečem, pač povemo tako, kakor je, no direkt.	Neposredni zapis		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A390	Mislimo, da določeni stiki ne bi bili v korist ...	Mnenje, da stiki niso v korist otroka		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A391	... in to pač poskušamo tudi argumentirati s	Argumentiranje svojih opažanj		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

	tem, kar smo opazili med svojim delom.				v katerih je prisotno nasilje
A392	Ja, tam, kaj žrtve so ponavadi zelo zadovoljne s tem ker jih je sodišče na ta način zaščitilo.	Zadovoljstvo z odločitvijo sodišča	Mnenje žrtev	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A393	Sodišča ne smejo biti nepristranska pri svoji odločitvi, da bi se samo zaradi osebe o tem odločali ...	Nepriistranskost pri svoji odločitvi		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A394	... ampak največ dela je s povzročitelji v tem primeru, ker se pritožujejo nad odločitvami ...	Pritoževanje nad odločitvami sodišča	Mnenje povzročiteljev	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A395	... ki jih ne želijo izvajati na način, kakor je, recimo, v sklepu določeno ...	Neizvajanje stikov na način določen v sklepu	Mnenje povzročiteljev	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A396	... in naša naloga jih je pač informirati, da tako je, da je treba spoštovati sodno odločbo ...	Informiranje spoštovanja sodnih odločb	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A397	... jih seznanimi, kakšne so posledice, če se sodne odločbe ne držijo ...	Seznanjanje s posledicami	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A398	... govorimo o prijavah, se pravi, kazenski ovadbi, če ne gre za izvrševanje sodne odločbe.	Seznanjanje d kazenskimi ovadbami ob neizvrševanju sodnih odločb	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A399	Vedno razlagamo, zakaj mislimo ...	Razlaganje mišljenja		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A400	... posredujemo ...	Posredovanje staršem		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A401	... informiramo starše, kaj je v korist otrok ...	Informiranje staršev o koristi otrok		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A402	... podpremo žrtev ...	Podpora žrtvi		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A403	... tukaj je v bistvu največ dela.	Največji obseg dela		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

A404	Jaz mislim, da to je v bistvu enako pomembno kakor pa, recimo, to, komu se zaupa v varstvo in vzgojo otroka ...	Pomembno		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A405	... vedno se pogleda, kaj je v njegovo največjo korist, a ne ...	Gledanje največje otrokove koristi	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A406	... kakšen obseg ...	Obseg stikov	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A407	... ob katerih dnevih ...	Določanje dni	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A408	... ob katerih urah.	Določanje ure	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A409	Včasih je pomembno tudi, na kateri lokaciji je prevzem ...	Določanje lokacije prevzema	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A410	... ali pa predaja	Določanje lokacije predaje	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A411	Se pravi tukaj je največ včasih, kar je treba, neko strateško planiranje ...	Strateško načrtovanje		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A412	... ali pa, kako naredit vseeno tudi to, da ima domnevni povzročitelj stike z otrokom ...	Določanje stikov s povzročiteljem	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A413	... ker tudi to je pomembno, ampak kako, na kakšen način, da ne bo ogrožen ...	Neogrožujoč način izvajanja stikov		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A414	Ja, s sodniki, kakor sem rekel, imamo dvakrat na leto sestanke ne ...	Sestanki dvakrat letno		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A415	... pač imamo dorečene tudi naše protokole in tako naprej ...	Dorečeni protokoli		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A416	... ampak za vsak določen primer je pač posebno mnenje.	Posebno mnenje za vsak primer		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

A417	Ne sodelujemo, zato ker tudi mi ne smemo vplivati na sodnike, da bi jih zdaj klicali pa rekli, dajte se odločit v našo prid, pa ne...	Preprečevanje pristranskosti	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A418	... in enako gre za odvetnika ...	Preprečevanje pristranskosti	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A419	... ne pa, če bi se mi preveč povezal z enim odvetnikom bi lahko bili pristranski ane ...	Preprečevanje pristranskosti	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A420	... naša vloga mora biti dejansko ves čas nepristranska ...	Nepriistranskost		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A421	... in imeti oba starša za enakovredna udeleženca v naših postopkih, ne glede na to, ali je žrtev ali pa povzročitelj.	Enakovrednost udeležencev, ne glede na njihovo vlogo		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A422	Tako da bom rekel, da z odvetniki ...	Nesodelovanje na način pogovorov	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A423	... in sodniki na ta način ne sodelujemo, da bi prav se klical.	Nesodelovanje na način pogovorov	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A424	Tam pa več, se pravi, psihologi ...	Psihologi		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A425	... zdravniki ...	Zdravniki		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A426	... učitelji ...	Učitelji		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A427	... svetovalni delavci v šoli ...	Svetovalni delavci v šoli		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A428	...s ne, z njimi veliko sodelujemo ...	Veliko sodelovanja	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A429	... razvojna ambulanta ...	Razvojna ambulanta		Sodelovanje z drugimi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

				strokovnimi organi	v katerih je prisotno nasilje
A430	... kdor koli, kjer je otrok vpet v tisto okolje ...	Osebe v otrokovem okolju		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A431	... z njimi pa res veliko sodelujemo.	Veliko sodelovanja	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A432	Zaprosimo jih vedno za poročila glede otroka ...	Zaprosilo za poročila glede otroka	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A433	... smo z njim v kontaktu, če je treba.	Smo v kontaktu	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A434	Recimo sodišče ima možnost opraviti razgovor z otrokom ...	Možnost opravljanja razgovora z otrokom		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A435	... ali pa staršem ...	Možnost opravljanja razgovora s staršem		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A436	... ampak ne gre pa na teren ...	Terensko delo	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A437	... ne gre tako v globino kakor mi ...	Delo v globino	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A438	... pač mi smo njihov oglas z ulice, če lahko tako rečemo, ne ...	Njihov glas z ulice	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A439	... in dejansko pogledamo tisto vsakdanje življenje te družine ...	Vpogled v vsakdanje življenje	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A440	... smo z njimi v tem nekem osebnem socialno delovnem odnosu ...	Osebnostni socialni delovni odnos	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A441	... iz katerega lahko dobimo mogoče veliko več informacij ...	Pridobivanje več informacij	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A442	... kakor bi sodišče, ker je pač v drugi vlogi.	Drugačna vloga, kot je pač v drugi vlogi		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

A443	Tako da mislim, da imamo zelo veliko vlogo, no ...	Velika vloga		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A444	... tukaj smo v bistvu, neke vrste laični izvedenci v tem smislu.	Laični izvedenci	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A445	Ja, okrepimo ga, a ne ...	Okrepitev starša	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A446	... ga opolnomočimo, a ne ...	Opolnomočenje starša	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A447	... tukaj je zelo veliko to, no ...	Velik pomen	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A448	... kako mu pomagati, da bo lahko v bistvu okrepljen ...	Okrepitev starša	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A449	... pač, to je to je v bistvu poanta socialnega dela: ljudi okrepiti ...	Okrepitev ljudi		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A450	... in dati tisto moč, ki je nimajo ...	Opolnomočenje starša	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A451	... jih informiramo ...	Informiranje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A452	... vključimo v razne storitve ...	Vključitev v storitve	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A453	... napotimo kam.	Napotitev	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A454	V bistvu res tudi ozaveštimo ...	Ozaveščanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A455	... si rečemo, tudi s to osebo, ki ni sporna, moramo delati ...	Delo z osebo, ki ni sporna	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
A456	... in ji nuditi »suport« ...	Nudjenje podpore	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

					v katerih je prisotno nasilje
A457	... še toliko več ker je ona v bistvu tisti največji varovalni dejavnik v življenju otroka.	Večja podpora zaradi varovanja otroka	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B158	Ja, lahko predlagamo stike pod nadzorom ...	Predlog za stike pod nadzorom	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B159	... ko otrok odklanja stike, lahko sodišču predlagamo omejitev ...	Predlog o omejitvi stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B160	... ali pa prepoved stikov ...	Predlog o prepovedi stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B161	... a ne, tako da se res ne sili z vsako ceno ...	Nesiljenje v stike	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B162	... drugo je pa, kako pa sodišče odloča.	Odločitev sodišča		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B163	Lahko se izvajajo stiki pod nadzorom, ne, da se otrok počuti bolj varno ...	Varno počutje otrok		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B164	... to lahko devet mesecev ...	Devet mesecev stikov pod nadzorom	Odločanje	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B165	... po preteku devetih mesecev bi lahko predlagali kakšne stike v kakšnem varnem okolju, pač v kakšnih knjižnicah ali pač kakšnih družabnih centrih in tako naprej, da otrok ni sam ...	Predlog stikov v varnem okolju		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B166	... kar po devetih mesecih ne morejo več biti stiki pod nadzorom.	Prenehanje stikov po devetih mesecih	Odločanje	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B167	Če še nadalje odklanja neke samostojne stike s povzročiteljem, pa lahko tudi predlagamo sodišču prav prepoved ali omejitev teh stikov.	Predlog omejitve ali prepovedi stikov ob odklanjanju		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

B168	Ja, to je bistveno.	Bistveno	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B169	Tako, da mi hodimo kar precej na te izobraževanja ...	Izobraževanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B170	... sploh, ko začnemo na novo na kakšnih področjih delati, tako da nam je to omogočeno.	Fokus na pridobivanje znanja samo iz enega področja dela	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B171	So pa bistvene pol izkušnje..	Izkušnje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B172	... a ne, da lažje prepoznamo ...	Lažja prepoznavna	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B173	... in timsko delo ...	Timsko delo	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B174	... a ne, tako da so pač različni kadri vključeni noter, če gre za kakšne kompleksne zadeve.	Medinstitucionalno sodelovanje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B175	No, to je res individualno ...	Individualno	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B176	... različno od primera do primera.	Odvisno od primera	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B177	Ponavadi so stiki določeni tako, da se starša ne srečujeta ...	Nesrečevanje staršev		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B178	... včasih so potrebni stiki pod nadzorom ...	Predlog za stike pod nadzorom		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B179	... po preteku devetih mesecev, ko še zmeraj niso pač okej za otroka, so stiki nekje na varni lokaciji ...	Predlog stikov v varnem okolju		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B180	... včasih je dovolj omejitev stikov ...	Predlog o omejitvi stikov		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

B181	... redko pa se tudi stike prepove ...	Redko predlog o prepovedi stikov		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B182	... predlaga, a ne, prepoved ...	Predlog prepovedi		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B183	... pol sodišče odloči.	Odločitev sodišča		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B184	Ja, pač povemo, da je sklepe sodišča potrebno dosledno upoštevati ...	Informiranje o spoštovanju sodnih odločb	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B185	... pride kot žrtev na začetku prijavit sicer nasilje pol pa, ne vem, po preteku pol leta se malo omehča, pa bi nazaj drugačne stike lahko izvajala ali pa se srečevala s povzročiteljem pri predaji.	Želja po spremembi stikov, ko se odnosi umirijo	Mnenje žrtev	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B186	Svetujemo, da res upoštevajo ta sklep sodišča in se držijo striktno tega.	Svetovanje za upoštevanje sklepa sodišča	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B187	Ja, ponavadi gre za postopke, ki so kar dolgotrajni na sodišču.	Dolgotrajnost primerov	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B188	... še težje je, zato ker starša ne hodita na center skupaj, ampak ločeno ...	Ločeni razgovori	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B189	... se pravi, da dobimo dve različni zgodbi zmeraj pri pogovoru ...	Dve različni zgodbi		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B190	... pač spodbujamo, da se vključijo tudi druge oblike pomoči..	Spodbujanje vključevanja v storitve		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B191	... da jih nimamo tukaj samo, kadar pišemo to poročilo ali mnenje ...	Spremljanje uporabnikov		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B192	... ampak kakšno osebno pomoč ...	Osebna pomoč	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

B193	... pomoč družini za dom, če je potrebna, so pa ločeno, ne, da nista skupaj.	Pomoč družini za dom	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B194	Ja, najbolj pomembno je, ali žrtev lahko zaščiti otroka ...	Sposobnost zaščite otroka s strani žrtve	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B195	... ali mora posegati še center, ne ...	Vključevanje centra	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B196	... ali ima povzročitelj uvid v to, kar je naredil ...	Zavedanje povzročitelja o napakah	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B197	... ali sprejel ponujeno pomoč ...	Vključitev povzročitelja v storitve	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B198	... in pol pač tudi določimo, ne.	Določanje ustreznih rešitev		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B199	Ja, na sodišče hodimo pač tudi na obravnave ...	Na obravnavah		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B200	... pišemo poročila ...	Pisanje poročil		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B201	... mnenja, kadar nas zaprosijo ...	Pisanje mnenj		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B202	... isto policiji ...	Policija		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B203	... tožilstvu dajemo poročila ...	Dajanje poročil tožilstvu	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B204	... na obravnave hodimo zdaj tudi v hišo za otroke, kadar je kaznivo dejanje in ga zaslišijo tudi otroke ...	Obravnave v hiši za otroke		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B205	... in se slišimo kaj s policisti, povemo, da bomo dali neko prijavo, kjer je potrebno ...	Podajanje prijav policiji	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

B206	... ali pa na multidisciplinarnih timih.	Multidisciplinarni tim		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B207	Ja, pomembno je, da socialni delavec prepozna koristi otroka ...	Prepoznavanje koristi otroka	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B208	... in ga ne sili v neke stike, ki jih utemeljeno odklanja za vsako ceno ne ...	Nesiljenje v stike, ki jih odklanja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B209	... in da lahko to res ubesedi, utemelji na sodišču ...	Ustrezna utemeljitev na sodišču	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B210	... tudi sodišče, da zna prepoznavati, no, da ne gre za neko muho otroka, ampak da gre za stvar, ki so se v družini dogajale, in da je lahko utemeljeno to otrokovo odklanjanje stikov z drugo osebo.	Prepoznavanje utemeljenega odklanjanja stika otroka s strani sodišč	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B211	Pomembno je, da se opolnomoči žrtev, ne ...	Opolnomočenje starša	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B212	... na začetku so že kar precej tudi same ranjene, in težko neko varnost in spodbudno okolje namenijo otrokom ...	Nezmožnost poskrbeti za otroka	Mnenje žrtev	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B213	... tako, da pač tudi je pomembna neka psihosocialna pomoč ...	Psihosocialna pomoč	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B214	... ali da se umaknejo ...	Umik iz ogrožujočega okolja	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B215	... če se umaknejo v katero varno hišo, da tudi tam res prepoznavajo ne ...	Umik v varno hišo	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B216	... takrat, ko gre skozi sam proces, da prepoznavajo, da niso odgovorne, krive za nasilje ...	Zavedanje neodgovornosti žrtve za nasilje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B217	... da je prav, da je šla iz tega odnosa ...	Odhod iz nasilja je pravilna odločitev	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

					v katerih je prisotno nasilje
B218	... da so zaščitila otroka ...	Zaščita otroka	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B219	... in tudi otrok potem postopoma pridobiva ta občutek varnosti, ne ...	Otrok pridobiva na občutku varnosti	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
B220	... da ga bo drugi starš zaščitil.	Pridobivanje občutka, da bo starš otroka zaščitil	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C203	Naša vloga je ugotavljati, kaj bi bilo v največjo korist otrok ...	Ugotavljanje največje koristi otroka		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C204	... ne želje staršev ...	Vloga ni ugajati željam staršev		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C205	... ampak potrebe in koristi otrok.	Ugotavljanje potreb in koristi otrok		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C206	Ja, to, da smo zraven.	Prisotnost na stikih		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C207	Tudi recimo, da se stiki pod nadzorom organizirajo tako, da ne pride do osebnega stika med starši ...	Organiziranje stikov pod nadzorom brez stikov med starši		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C208	... da ne bi prišlo pol do enega verbalnega napada ali pa celo fizičnega ...	Preprečevanje nasilja		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C209	... a ne, tako, da recimo pride en starš prej, drugi kasneje ...	Organiziranje stikov pod nadzorom brez stikov med starši		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C210	... ravno tako ko zapuščajo center, recimo, da nasilnega zadržimo tukaj na centru še toliko časa, da se lahko pravočasno umakne, odide, odpelje.	Organiziranje stikov pod nadzorom brez stikov med starši		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C211	Jaz sem socialna delavka in sem zakonska in družinska terapevtka.	Znanja iz družinske terapije in socialnega dela	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

C212	Tudi ta dodatna znanja so mi v pomoč, da prepoznavam, mogoče lažje, kaj se dogaja, ocenjujem situacijo, mogoče stisko otrok ...	Lažje prepoznavanje in ocenjevanje situacij	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C212	... kar tudi vpliva potem pri predlogih, recimo, sodišču, kakšne stike izvajati ...	Znanje vpliva na odločitve v postopkih	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C213	... kolegica, ki je delala včasih v zaporu, je povedala: otrok se je držal za ograjo, ni hotel iti na stik v zapor k očetu, ki je bil nasilen, toda stiki so bili določeni, ampak v takih primerih se mi zdi, da ti stiki ne bi smeli biti ...	Nepodpiranje stikov, če jih otrok močno odklanja	Mnenje strokovne delavke	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C214	... jaz tukaj poskušam prelagati odgovornost na tistega starša ki je nasilen, da bo nekaj naredil in spremenil, da ne bodo stiki za otroka obremenjujoči.	Prelaganje odgovornosti na starša, ki je nasilen		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C215	Ali da se začasno prepovejo z začasno odredbo, recimo, dokler ne bo starš nekaj naredil ...	Predlog začasne prepovedi stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C216	... ocenjuje se od primera do primera ...	Odvisno od primera	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C217	... ali bi bilo smiselno, da se izvajajo stiki pod nadzorom in so pač lahko samo tudi omejen čas, maksimalno devet mesecev.	Devet mesecev stikov pod nadzorom	Odločanje	Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C218	Zdaj tukaj upoštevamo otroka, če otrok doživlja hudo stisko zaradi izvajanja nasilja drugega starša, ne vidim smisla siliti otroka v tak stik ...	Nepodpiranje stikov, če jih otrok močno odklanja	Mnenje strokovne delavke	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C219	... ali je treba otroku nuditi tudi nek »support« ...	Podpora otroku		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

C220	... recimo, na stiku pod nadzorom je veliko manjša verjetnost, da bo tako ali drugače do otrok nasilen, tudi verbalno, ga strokovna delavka lahko ustavi ...	Zaščita otroka med stikom pod nadzorom		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C221	... lahko tudi prekine stik ...	Prekinitev stika v primeru ogroženosti	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C222	... a ne, vedno je treba tudi otroke in starše pripraviti tudi za stike pod nadzorom ...	Priprava otrok in staršev na stike pod nadzorom		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C223	... in je potrebno tudi otroka razbremeniti.	Razbremenitev otroka		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C224	Lahko se bo starš vključil v neko obliko urejanja tistih primarnih vzrokov za njegovo neprimerno ravnanje ter bo uvajal neke spremembe.	Vključitev povzročitelja v storitve	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C225	Presojamo od primera do primera.	Odvisno od primera		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C226	Če izhajam iz tega, da sledijo sodišča našem mnenju, spodbujamo to, kar smo že prej v postopku pred pripravo mnenja predlagali, recimo, da naredi starš neko spremembo.	Spodbujanje pozitivnih sprememb v vedenju povzročitelja	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C227	Recimo, poskušamo pojasniti to čustveno dogajanje pri vsakem od staršev ...	Pojasnjevanje čustvenega dogajanja		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C228	... z nekim razumevanjem, da so tudi tukaj lahko neki globlji vzroki ali da je lahko tukaj še nekaj zamere med partnerji ki jih nista razrešila, pač morata to razmejiti ...	Pojasnjevanje globljih vzrokov in zamer, ki jih morata razmejiti		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C229	... s tem starševskim odnosom, da jim pač svetujemo tudi razne oblike pomoči ...	Svetovanje vključitve v oblike pomoči		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

C230	... »support« v tem, da bi zmogli nekaj drugače funkcionirati ne.	Nudjenje podpore		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C231	S tem, da tukaj ocenjujemo in otroka in starše.	Ocenjevanje staršev in otrok		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C232	Zmožnost starša, da kontrolira svoje vedenje ...	Zmožnost povzročitelja kontroliranja svojega vedenja	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C233	... da naredi te spremembe, ali zmore to ali ne ...	Zmožnost povzročitelja na spremembe vedenja		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C234	... in pri otroku, koliko se otrok počuti ogroženega ...	Ogroženost otroka		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C235	... kako intenzivno, recimo, doživlja neka občutja, ki so posledica neprimerne ravnanja drugega starša.	Intenzivnost občutij neprimerne ravnanja povzročitelja nasilja		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C236	Včasih pridejo na razgovor tudi odvetniki in jaz jim direktno povem ...	Na razgovoru		Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C237	... vi ste tukaj zato, da zastopate pač interese vaše stranke, mi smo pa tukaj zato, da zastopamo interese otroka.	Zastopanje lastnih interesov		Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C238	Tako, da mislim zelo razmejim tu njihovo vlogo od naše vloge.	Razmejitev naše vloge od njihove		Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C239	S sodniki, veste, s sodniki je tako, da delujemo preko mnenj ...	Preko mnenj		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C240	... drugače ne kaj dosti, ker sodniki pravijo, da morajo ostati nevtralni, a ne ...	Nevtralnost	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C241	... in lahko mi svojimi besedami, »jih okužimo« lahko ane ...	Nepriistranskost	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C242	... tako, da se ne prakticira kakšna drugačna oblika	Preko mnenj		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

	komuniciranja, razen preko mnenj ...				v katerih je prisotno nasilje
C243	Bi rekla z izobraževanjem ...	Izobraževanja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C244	... a ne, tudi tekom zaposlitve pridobivamo dodatna znanja ...	Dodatna znanja tekom zaposlitve	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C245	... da lažje ocenimo kaj bi bilo res, kakšni stiki, pa sploh če bi bili kakršni koli stiki v konkretnem primeru za otroka koristni ...	Lažje prepoznavanje in ocenjevanje situacij	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C246	... in na podlagi tega potem lažje pripravimo tudi temu primerno mnenje sodišču.	Lažje pripravljanje mnenja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C247	Spodbujam, da ustvarijo en varen odnos, zaupen odnos z otrokom, da mu bo otrok lahko zaupal, kaj se mu dogaja, mu zaupal svoje stiske, svoja občutja in da ga znajo poslušati, ga slišat ...	Spodbujanje ustvarjanja varnega odnosa za vzpostavitev zaupanja	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
C248	... da se zmanjša ta napetost teh lastnih občutij da ga na tak način poskušajo razbremenjevati.	Spodbujanje zmanjšanja napetosti lastnih občutkov in razbremenjevanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D227	Če je bil samo prisoten, takrat pa je naša naloga, da se s staršema pogovarjamo ...	Pogovor s staršema, je otrok bil prisoten nasilju	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D228	... z vsakim seveda drugo vsebino...	Drugačna vsebina pogovora glede na vlogo starša	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D229	... zakaj so stiki za otroke izredno pomembni ...	Pogovor o pomembnosti stikov	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D230	... in kakšni so kvalitetni stiki ...	Pogovor o kvalitetnih stikih	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D231	... čemu otrok ne sme biti izpostavljen.	Pogovor o tveganjih	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

					v katerih je prisotno nasilje
D232	Tukaj se mi zdi predvsem ta naša vloga za pogovor s starši ...	Pogovor s starši	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D233	... priprava staršev ...	Priprava staršev	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D234	... pogovor o pomembnosti stikov za otroka ...	Pogovor o pomembnosti stikov	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D235	... in je odvisno od tega, kakšno je to nasilje bilo ...	Odvisnost od vrste nasilja	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D236	... zopet odvisno, kakšno nasilje ...	Odvisnost od vrste nasilja		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D237	... ali je bilo to nasilje samo med starši ali nad otrokom ...	Razlikovanje nasilja nad otrokom in nasilja med starši		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D238	... če je bilo nasilje nad otrokom, je vloga strokovnega delavca predvsem, če so nadzorovani stiki določeni, predvsem to naše spremljanje.	Spremljanje stikov pod nadzorom		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D239	Stiki morajo biti v korist otroka ...	Stiki, ki so v korist otroka	Mnenje socialnega delavca	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D240	... če se dogaja, da stiki otroku niso v korist, se moramo s starši pogovarjati, da lahko neprave načine odpravi...	Pogovor o odpravljanju vzrokov, ki niso v korist otroka	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D241	... svetujemo, da se vključuje v storitve ...	Svetovanje vključitve v oblike pomoči	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D242	... svetovanje ...	Svetovanje	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D243	... in potem spremljamo.	Spremljanje		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

D244	Zelo, zelo.	Velika podpora	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D245	Se spomnim, ko sem bila še na začetku ali pa zdaj, je ogromna razlika, dobiš ogromno znanja ...	Pridobivanje znanja skozi čas	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D246	Predvsem na tem področju je fajn, če dela strokovna delavka, ki že ima neko kilometrino za sabo ...	Večletne izkušnje z delom na istem področju	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D247	... izkušnje ...	Izkušnje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D248	... in znanje, tako teoretičnega ...	Teoretično znanje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D249	... kot praktičnega.	Praktično znanje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D250	Če imaš znanje, je veliko veliko lažje, prevsem, ko govoriva o teh težkih primerih, ko se vse prepleta.	Lažje delo v težjih prepletenih primerih	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D251	Zelo, zelo različno in odvisno ...	Različno	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D252	... na primer, ko je prisotno nasilje in so izrečene prepovedi približevanja, takrat tudi mi predlagamo, da je nadzorovani stik najbolj primeren ...	Predlog nadzorovanega stika v primerih prepovedi približevanja		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D253	prisotna je tudi strokovna delavka ...	Prisotnost strokovne delavke		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D254	... in preverimo, kaj so tiste okoliščine ...	Preverjanje okoliščin		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D255	Odvisno od tega, če starš sprejema predlagane oblike pomoči ...	Sprejemanje predlagane pomoči	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

D256	... se vključi kam ...	Vključitev povzročitelja v storitve	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D257	... se vključijo v društvo za nenasilno komunikacijo ...	Vključitev v društvo za nenasilno komunikacijo	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D258	... se vključijo v društvo za nenasilno komunikacijo ...	Vključitev v druge institucije	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D259	En kup okoliščin je, ki vpliva na to.	Odvisno od različnosti okoliščin	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D260	Sodne odločbe je treba upoštevati, klicaj.	Nujno upoštevanje sodnih odločb	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D261	Če se kateri od staršev o tem ne strinja, lahko daš prošnjo za spremembo tistega na sodišče ...	Ob nestrinjanju z odločbami prošnja na sodišče	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D262	... sodne odločbe veljajo za vse.	Sodne odločbe veljajo za vse	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D263	Tudi mi jih moramo spoštovati.	Spoštovanje sodnih odločb	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D264	Takšne situacije seveda so, se pojavljajo, bom rekla, ne samo v postopku razveze ampak tudi po tem, ko so že razveze narejene.	Pojava situacij tudi po razvezi		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D265	Starši prihajajo k nam, opravijo razgovore.	Opravljanje razgovorov na CSD		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D266	Definitivno jim mipomagamo pri reševanju te konfliktna situacije, ki je nastala, ...	Reševanje konfliktnih situacij		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D267	... ker drugače starši ostanejo sami in se lahko marsikaj zgodi.	Starši brez podpore lahko ostanejo sami		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

D268	Je pomembno, da jih slišimo ...	Slišati		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D269	Tega je kar veliko, tudi kadar je razveze že konec ...	Pojava situacij tudi po razvezi		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D270	... še vedno prihajajo na center, kličejo, se želijo drugače dogovoriti.	Po ločitvi urejanje drugačnih stikov		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D271	Tako, kot v vseh postopkih ...	Isto kot v drugih postopkih		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D272	... oceno tveganja naredimo ...	Ocena tveganja		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D273	... ponavadi, ko gre za nasilje, prevzame strokovna delavka s področja ukrepi za varstvo koristi otroka ...	Vključitev strokovne delavke, ki dela na področju ukrepov za varstvo koristi otroka		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D274	... in potem so tam vključeni v postopek.	Vključitev v postopek na področju varstvo koristi otroka		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D275	Na enak način, seveda da jih vključujemo ...	Vključevanje	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D276	... s sodišči ne ...	Nesodelovanje		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D277	... do odvetnikov naše stranke napotimo, če želijo zadevo rešiti, pa ne gre z dogovorom ...	Napotitev, če se ne morejo dogovoriti		Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D278	... ostalo pa po potrebi, koliko pač potrebujemo ...	Po potrebi		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D279	... večinoma so to timski sestanki ...	Timski sestanki	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D280	... na katerih potem prosimo za njihova poročila ...	Prošnje za poročila	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

D281	Jaz bi rekla, da so srečanja kar poglobljena ...	Poglobljena srečanja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D282	... in če so res dobro opravljena ...	Dobro opravljena srečanja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D283	... potem sem prepričana, če se res posvetimo, potem se tudi starši odločajo za neke spremembe ...	Odločitev za spremembe s strani staršev, če se zares posvetimo	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D284	... če pa nam to na začetku zmanjka, pa je delo lahko oteženo.	Oteženo delo, če delo ni opravljeno korektno	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D285	Toda res je pomembno to, da se potrudimo in ponudimo vse, kar je možno.	Ponujanje pomoči	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D286	Da ni to nekaj na hitro ...	Si vzamemo čas	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D287	... jaz nikoli ne opravim samo enega razgovora ...	Potrebnih več razgovorov	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D288	... in se mi zdi pomembno, da res izpeljemo postopek tako, kot je treba.	Korektno opravljen postopek	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D289	Jaz predvidevam, da tisti starš, ki ni nasilen, med njima je ta odnos, ki je varen ...	Predvidevanje varnega odnosa med staršem, ki ni nasilen, in otrokom	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D290	... razen, če sta ogrožena obadva, da se umakneta na varno ...	Umik na varno	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D291	... v varno hišo ...	Umik v varno hišo	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D292	... ali pa se vključita v pomoč na centru ...	Vključitev v storitve na CSD	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
D293	... svetovanja ...	Svetovanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

D294	... pomoč družini za dom.	Vključitev v pomoč družini za dom	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E283	Ključna je varnost in gotovost otroka pri staršu pri katerem živi ...	Varnost in gotovost otroka	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E284	Odnos z materjo je centralnega pomena ...	Spodbujanje in krepitev odnosa z materjo	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E285	Treba je strukturirati skrbništvo ...	Strukturiranje skrbništva	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E286	... in stike na ta način, da to upošteva ...	Strukturiranje stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E287	Varnost, odnos otroka z mamo, to je ključna zadeva.	Spodbujanje krepitev varnega odnosa z mamo	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E288	Dober odnos z očetom je lahko v pomoč, ampak v primerih, če je on pripravljen sodelovati v programu za povzročitelje nasilja, da izkaže voljo upravljanja za spremembe ...	Spodbujanje dobrega odnosa z očetom, če pokaže interes za spremembe	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E289	... če tega ne izkazuje, to je rdeča lučka, to je alarm.	Neizkazovanje interesa za spremembe ni v korist otroka	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E290	Ker povzročitelj nasilja se ponavadi sam od sebe ne bo spremenil ...	Nezmožnost spremembe		Povzročitelji	varovanje otrokove koristi
E291	... a veste, to so malo, kako bi rekel, malo kontroverzne stvari, zaradi tega, a veste, zdaj smo kar nekako se znašli v temu, da so nekako sodišča in sistem zelo pro stiki, pro skupno skrbništvo ...	Podpiranje skupnega starševstva zaradi mnenja sistema	Mnenje socialnega delavca	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E292	... veste, pri nasilju stiki z očetom niso dobri, so škodljivi.	Škodljivost stikov z očetom ob nasilju	Mnenje socialnega delavca	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

E293	Postopen način strukturiranja stikov.	Postopno strukturiranje stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E294	Če otrok zavrača spanje, če otrok zavrača dolge stike, to upoštevamo ...	Upoštevanje zavračanja stikov otroka	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E295	... obseg stikov povečujemo postopoma.	Postopno povečevanje stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E296	Z dejansko varnostjo, občuteno varnostjo otroka ...	Varno počutje otrok		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E297	... in s sodelovanjem povzročitelja ...	Vključitev povzročitelja v storitve	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E298	Občutek otroka ...	Otrokov občutek	Smernice	Vloga socialne delavke	Nasilje nad otrokom
E299	... odnos otroka z materjo ...	Odnos otroka z materjo	Smernice	Vloga socialne delavke	Nasilje nad otrokom
E300	... in pa klicanje povzročitelja na odgovornost ...	Klicanje povzročitelja na odgovornost	Smernice	Vloga socialne delavke	Nasilje nad otrokom
E301	... in pa skrbništvo praviloma materi, to so glavni smernice v teh zadevah, kar se tiče nasilja.	Skrbništvo materi	Smernice	Vloga socialne delavke	Nasilje nad otrokom
E302	Ja, to me zelo podpira ...	Podpora	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E303	... ker to je ključna zadeva ...	Ključno	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E304	... brez znanja, brez poznavanja delaš neumnosti, žal nimam kaj drugače reči.	Delanje neumnosti zaradi neeznanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E305	Tako da če nimaš res ogromno znanja, ogromno ogromno kilometrine ...	Prodobivanje znanja skozi čas	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E306	... pa če ne poznaš teorije o konfliktih in nasilju, ne moreš dobro delati ...	Slabo delo ob neznanju	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

E307	... tukaj je pa en tak zelo velik problem v našem sistemu zaradi tega, ker so težave pri izvajanju odločb pogoste, težave pri stikih ...	Pojav težav pri izvajanju postopkov	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E308	centri za socialno delo pa nimamo časa se s tem ukvarjati, s temi primeri, in nuditi ljudem podporo in pomoč, ki bi jo pa potrebovali ...	Pomanjkanje časa za nudenje podpore ljudem	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E309	Mi naredimo te nujne postopke, razvezne postopke, postopka za nasilje, postopke za zaščito ogroženih otrok, predhodna svetovanja ...	Izvajanje nujnih postopkov	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E310	... da pa bi nudili storitve, pa žal nimamo časa.	Pomanjkanje časa za nudenje storitev	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E311	To je pa velik problem.	Pomanjkanje časa za nudenje storitev	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E312	Velik obseg stikov z otrokom za povzročitelja ni primerna ureditev.	Velik obseg stikov z otrokom za povzročitelja ni primerna ureditev	Mnenje socialnega delavca	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E313	Pomembno je problematizirati vedenje povzročitelja ...	Problematiziranje povzročiteljevega vedenja		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E314	... pomembno ga je klicati na odgovornost ...	Klicanje povzročitelja na odgovornost	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E315	... potrebno je zahtevati, da se vključi v programe za povzročitelje nasilja ...	Vključitev povzročitelja v storitve	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E316	... dostikrat je treba predlagati stike pod nadzorom.	Predlog stikov pod nadzorom v težjih primerih	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E317	Postopno določanje stikov z otrokom, ob predpostavkah, da povzročitelj začenja prevzemati za svoje vedenje odgovornost.	Določanje stikov pod pogojem sprejemanja odgovornosti za svoje vedenje	Dejavniki tveganja	Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

E318	Ena glavni stvari je, da bi se moralo ministrstvo pa ljudje ki ga vodijo, odločevalci, zavedati, da centri za socialno delo smo totalno kadrovske podhranjeni.	Kadrovske okrepitve		Podpora s strani sistema	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E319	Zaradi te kadrovske podhranjenosti mi ne moremo dobro delati ...	Nekvalitetno opravljeno delo zaradi kadrovske podhranjenosti	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E320	... ljudje nimajo časa brati teh kompleksnih člankov in teh kompleksnih knjig o teh zadevah, veste, pa hoditi na ogromno izobraževanj ...	Pomanjkanje časa za izobraževanje	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E321	... nimajo časa nuditi storitve, nimajo časa nuditi pomoči in podpore ljudem ...	Pomanjkanje časa za nudenje podpore ljudem	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E322	... se usposablja za to.	Pomanjkanje časa za usposabljanje	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E323	Napolniti center za socialno delo s kadrovskimi okrepitvami, to je absolutno nujna reč, in zaradi tega prihaja do napak.	Kadrovske okrepitve		Podpora s strani sistema	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E324	V sistemu je še toliko lukenj pa toliko enih stvari ...	Luknje v sistemu	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E325	... pa dve glavni stvari sta po mojem mnenju ta kadrovska podhranjenost ...	Kadrovske okrepitve		Podpora s strani sistema	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E326	... in usposobljenost strokovnjakov ...	Usposobljenost strokovnjakov		Podpora s strani sistema	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E327	... seveda pa potem tudi ozaveščanje širše družbe o nasilju, problematičnosti nasilja in tako dalje.	Ozaveščanje širše družbe o problematičnosti nasilja		Podpora s strani sistema	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

E328	Sodišča pogosto sprejemajo napačne ali pa škodljive odločitve, to je lahko prevelik obseg stikov, siljene otroka na stike, siljenje otroka na stike pod nadzorom; v večini primerov ni v korist otroka, da so dodeljeni v skrbništvo očetu.	Sprejemanje napačnih in škodljivih odločitev v postopku zaščite otrok		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E329	Dostikrat je pomembno povzročitelja nasilja odmakniti od otroka ...	Umik otroka od povzročitelja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E330	... njemu je treba meje postaviti ...	Postavitev mej povzročitelju	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E331	... treba je prepoved približevanja izreči ...	Izreči prepoved približevanja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E332	... treba je stike pod nadzorom izreči ...	Izreči stike pod nadzorom	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E333	... treba ga je omejiti, ker njegovo vedenje povzroča totalno nevarnost.	Omejitev vedenja, ki povzroča nevarnost	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E334	Ja, se pravi otroci rabijo strukturo, meje, predvidljivost.	Potreba otrok po strukturi in predvidljivosti	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E335	Kar zelo potrebujejo ti otroci močno vez z materjo.	Spodbujanje močnih vezi z materjo	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E336	Mama v bistvu ne more biti dobra mama ob povzročitelju nasilja in otrok se dostikrat ne more dobro navezati na mamo.	Nezmožnost varne navezanosti na mater, ki je še vedno pri povzročitelju	Mnenje socialnega delavca	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E337	A veste, zato je treba ob razvezi z nasiljem vse narediti, da se okrepi vez otroka z mamo.	Spodbujanje močnih vezi z materjo	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E338	Treba je postaviti okvir.	Postavitev okvira	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

E339	Opozoril bi na problematiziranje vedenja povzročitelja ...	Problematiziranje vedenja povzročitelja	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E340	... in da se okrepi odnos otroka do matere ...	Krepitev varnega odnosa med staršem, ki ni nasilen, in otrokom	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E341	... lahko pa tukaj še druge storitve centra za socialno dela ...	Vključitev v storitve na CSD	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E342	... vključitve otrok v terapevtske programe ...	Vključitev otrok v terapevtske programe	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E343	... vključitev v nevladne organizacije ...	Vključitev v nevladne organizacije	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
E344	... krepi odnos otroka z materjo.	Krepitev varnega odnosa med staršem, ki ni nasilen, in otrokom	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F96	CSD ima vlogo, da izdela mnenje v zadevi glede koristi mladoletnih otrok ...	Izdelava mnenja	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F97	... oziroma poda predlog za zaščito mladoletnega otroka, v kolikor je to potrebno.	Predlog za zaščito mladoletnega otroka	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F98	Lahko je to svetovanje drugemu staršu ...	Svetovanje drugemu staršu	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F99	... na kaj biti pozoren ...	Svetovanje	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F100	... kako predlagati stike ...	Svetovanje stikov	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F101	... seznanjati drugega starša o postopkih ...	Seznanjanje povzročitelja s postopki	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F102	... oziroma da je CSD prisoten na stikih pod nadzorom ...	Prisotnost na stikih pod nadzorom	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F103	Veliko pripomore sama praksa ...	Praksa	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

					v katerih je prisotno nasilje
F104	... in izkušnje ...	Izkušnje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F105	... prav tako pa tudi nenehna izobraževanja na to temo.	Izobraževanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F106	Na način, ki bi zagotovil otrokovo varnost ...	Zagotavljanje otrokove varnosti	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F107	... in pa korist.	Zagotavljanje otrokove koristi	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F108	Varnost pri predajah pred policijsko postajo ...	Svetovanje o varnosti pri predajah pred policijsko postajo	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F109	... stiki v prisotnosti tretje osebe.	Stiki v prisotnosti tretje osebe	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F110	Staršem poudarjamo, da je sodna odločba, izvršilna listina edini uradno veljaven dokument.	Poudarjanje sodne odločbe kot edinem veljavnemu dokumentu	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F111	Kadar se starša ne moreta dogovarjati, velja izključno izvršilna listina, ki jo je treba spoštovati in izvajati.	Informiranje spoštovanja sodnih odločb	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F112	V kolikor pa menita, da jo je potrebno spremeniti, pa jih seznanimo, na kakšne načine je možno to narediti	Seznanjanje o načinih urejanja v primeru želje po spremembi	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F113	Vabimo jih ločeno.	Ločen razgovor		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F114	Tekom razgovora jih ustavljamo in poudarjamo, da so konflikti preteklost ...	Poudarjanje konfliktov kot preteklosti		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F115	... da je partnerski odnos razpadel ...	Poudarjanje razpada partnerskega odnosa		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

F116	... in da naj se osredotočajo na starševski odnos ...	Svetovanje osredotočanja na starševski odnos		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F117	... in zmeraj razmislijo, kaj je v korist otroku, ne glede na njihove interese/želje.	Svetovanje razmišljanja, ki je v korist otroka		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F118	Preko izjav ...	Preko izjav		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F119	... in pridobljenih poročil ...	Preko pridobljenih poročil		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F120	... se sproti ocenjujejo tveganja.	Sprotno ocenjevanje tveganja		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F121	Sodelovanje preko MDT ...	Medinstitucionalni tim		Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F122	... obravnav ...	Obravnave	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F123	... zaprosil.	Zaprosila za poročila glede otrok	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F124	Z dobrim in neprekinjenim sodelovanjem s starši ...	Dobro neprekinjeno sodelovanje s starši	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F125	za kar pa je potrebno intenzivno delo ...	Potrebno intenzivno delo	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F126	... in čas.	Vzamemo si čas	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F127	S svetovanjem ...	Svetovanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F128	... vodenjem ...	Vodenje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

F129	... in usmerjanjem.	Usmerjanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F130	Včasih zadostuje en razgovor ...	Včasih zadostuje en razgovor	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
F131	... včasih pa je potrebno nenehno spremljanje.	Potrebno nenehno spremljanje	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G141	Z njimi soustvarjamo dogovor glede stikov ...	Soustvarjanje dogovora glede stikov	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G142	... jim podamo potrebne informacije, npr. razlaga zakonov ...	Informiranje o zakonodaji	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G143	... sodne prakse ...	Podajanje informacij o sodnih praksah	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G144	... jih seznanimo z možnimi nadaljnjimi postopki na sodišču..	Seznanjanje z nadaljnjimi možnostmi na sodišču	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G145	... ali znotraj centra za socialno delo ...	Spodbujanje vključevanja v storitve	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G146	... staršema posredujemo informacije o možnih vključitvah otroka v strokovno obravnavo.	Spodbujanje vključevanja v storitve	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G147	Takrat se običajno s sklepom sodišča določijo stiki pod nadzorom ...	Določitev stikov pod nadzorom		Vloga sodišča	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G148	... center lahko sodišču sam predlaga stike pod nadzorom ...	Predlog stikov pod nadzorom	Predlog sodišču	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G149	... mi smo v vlogi predlagatelja.	Vloga predlagatelja stikov		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G150	V času izvajanja stikov pod nadzorom mora strokovni delavec biti več čas izvajanja stikov prisoten ...	Prisotnost na stikih pod nadzorom		Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

G151	... in zagotavljati varen prostor za izvedbo stikov.	Zagotavljanje varnega prostora	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G152	Torej po potrebi ustavimo neprimerno komunikacijo ...	Ustavitev neprimerne komunikacije	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G153	... ali predhodno zaključimo stike, v kolikor ugotovimo, da stiki niso v korist otroka.	Prekinitev stika v primeru ogroženosti	Naloge	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G154	Več imamo izkušenj v praksi, bolj smo suvereni pri svojem delu.	Izkušnje	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G155	Običajno se iz zahtevnih primerov največ naučimo.	Učenje iz zahtevnih primerov	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G156	Konstantna izobraževanja so nujna.	Izobraževanja	Znanje	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G157	Pomembno je, da sodišču pred njihovo odločitvijo glede stikov posredujemo vse pomembne informacije glede otrok in naša opažanja v zvezi s tem ...	Posredovanje pomembnih podatkov in opažanj		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G158	... lahko predlagamo tudi način izvajanja stikov.	Predlog o načinu izvajanja stikov		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G159	Staršem pomagamo pri iskanju dogovorov ...	Svetovanje stikov	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G160	... v kolikor dogovor ni možen, jih seznanimo z možnimi nadaljnjimi postopki ...	Seznanitev z nadaljnjimi postopki v primeru nezmožnosti dogovora	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G161	... predvsem pa jih spodbujamo, da o vsakršnem nasilju nad otroki spregovorijo ...	Spodbuda o spregovoritvi nasilja	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G162	... ga prepoznajo.	Spodbuda o prepoznavanju nasilja	Svetovanje staršem	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

G163	V zvezi s tem podamo na policijo obvestilo o sumu zaznave nasilja nad mladoletnim otrokom.	Podajanje prijav policiji	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G164	To velja predvsem za tiste primere, ko je ukrep prepovedi približevanja izdan do starša, ki je žrtev nasilja, a ne do otroka.	Prijava suma nasilja policiji ob izdaji prepovedi približevanja staršu, ne pa otroku	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G165	Starš, ki mu je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, mora po določbah Družinskega zakonika storiti vse potrebno, da otroka pripravi na stik z drugim staršem.	Starš mora po zakonu pripraviti otroka na stik	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G166	Odvisno od primera do primera ...	Odvisno od primera	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G167	... včasih stiki postopoma stečejo in se težave glede izvajanja stikov umirijo ...	Zmanjšanje težav potem, ko stiki stečejo	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G168	... včasih se težave stopnjujejo, starš navaja, da se otrok drugega starša boji, ne želi odhajati na stike ... Takrat je potrebno odkrivati razloge za to ...	Odkrivanje razlogov za zavračanje stikov s strani otroka	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G169	... spremljati otroka ...	Spremljanje otroka	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G170	... predlagati stike pod nadzorom ...	Predlog stikov pod nadzorom		Predlog sodišču	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G171	... včasih jim ponudimo, ko ni sklepa sodišča o stikih pod nadzorom, da se nekaj srečanj med otrokom in staršem izvede v naših prostorih ob naši prisotnosti.	Ponujeno izvajanje stikov pod nadzorom na CSD ob prisotnosti strokovne delavke	Podpora pri spoštovanju sodnih odločb	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G172	Visoko konfliktni odnosi med razvezanimi starši v	Visoko konfliktni odnosi med	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

	zvezi z izvajanjem stikov so za naše delo največji izziv.	razvezanimi starši z izvajanjem stikov			v katerih je prisotno nasilje
G173	Imamo primere, ko se konfliktni odnos med staršema ne umirja niti po petih letih razhoda.	Nezmožnost umiritve odnosa po več letih	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G174	Običajno je v teh primerih pogosto prisotno psihično nasilje enega ...	Prisotnost psihičnega nasilja enega starša nad otrokom	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G175	... ali obeh staršev nad otrokom.	Prisotnost psihičnega nasilja obeh staršev nad otrokom	Izzivi	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G176	V takih primerih se običajno odprejo tudi javna pooblastila za zaščito otrok in mladostnikov ...	Odprtje javnih pooblastil za zaščito otrok		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G177	... pogovori ...	Pogovori v paru s strokovno delavko		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G178	... in obiski na domu se opravijo v paru ...	Obiski na domu v paru s strokovno delavko		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G179	... timsko delo ...	Timsko delo		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G180	... sodelovanje z institucijami.	Sodelovanje z institucijami		Spopadanje s konfliktnimi situacijami	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G181	Naredi se ocena ogroženosti otroka ...	Ocena ogroženosti		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G182	... kjer se opredelijo dejavniki tveganja ...	Ocena ogroženosti		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G183	... in varovalni dejavniki.	Ocena ogroženosti		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G184	V skladu s tem poteka naše nadaljnje delo.	Nadaljnje delo v skladu z oceno tveganja		Ocenjevanje tveganja	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G185	Torej posredovanje informacij sodišču ...	Posredovanje pomembnih podatkov in opažanj		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez,

					v katerih je prisotno nasilje
G186	... dajanje predlogov na sodišče ...	Podajanje predlogov		Sodelovanje s sodniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G187	... podaja obvestil o sumu nasilja na policijo.	Podaja obvestil policiji o sumu na nasilje	Načini sodelovanja	Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G188	Z odvetniki ne sodelujemo glede zaščite otrok.	Nesodelovanje glede zaščite otrok		Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G189	Odvetnik je pooblaščenec starša, ki ga zastopa na sodišču.	Pooblaščenec sodišča, ki ga zastopa na sodišču	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G190	V okviru predhodnega svetovanja pooblaščenec ne more biti prisoten na razgovoru.	Neprisotnost pooblaščenca na razgovoru	Razlogi za nesodelovanje	Sodelovanje z odvetniki	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G191	Ničelna toleranca do nasilja ...	Ničelna toleranca do nasilja	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G192	... odkrivanje otrokovih želja in občutkov ...	Odkrivanje otrokovih želja in občutkov	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G193	... opazovanje odnosa med staršem in otrokom ...	Opazovanje odnosa med staršem in otrokom	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G194	... z obiski na domu ...	Obiski na domu	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G195	... preko stikov na centru ...	Stiki na CSD	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G196	... pisanje predlogov in mnenj sodišču, kjer sledimo koristim otroka.	Prepoznavanje koristi otroka	Izboljšanje postopkov	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G197	Staršu pomagamo z informacijami glede vključitve otroka v strokovno obravnavo, v kolikor bi otrok to potreboval ...	Vključitev v storitve	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

G198	... npr. specialni pedagog ...	Vključitev otrok v terapevtske programe	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G199	... psiholog ...	Vključitev otrok v terapevtske programe	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G200	... pedopsihiater ...	Vključitev otrok v terapevtske programe	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G201	... svetovanje in informiranje starša o nasilju ...	Svetovanje in informiranje starša o nasilju	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje
G202	... delo z odraslo žrtvijo nasilja.	Delo z osebo, ki ni sporna	Spodbujanje varnega odnosa	Vloga socialne delavke	Stiki v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje

Priloga C: Osno kodiranje

A. LOČITVE OZ. RAZVEZE

1. *Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten konflikt*

- prisotnost konflikta (A1,A2)
- prihajanje do konfliktov, ker smo konfliktna bitja (A4)
- nezmožnost ujemanja (A8)
- drugačen pogled na situacijo (A9)
- enakovredno razmerje moči (A11, B1, C1, D157)
- ni velikega odstopanja v moči (A12)
- skupni razgovori (D3)
- pravica otrok do obeh staršev (D11)
- prehajanje dinamike in pozicije moči (E36)

2. *Ločitve oz. razveze, v katerih je prisoten visok konflikt*

- prisotnost visokega konflikta (A3, E23)
- enakovredno razmerje moči (D158, E22)
- nezmožnost sporazuma glede otrok (G3)
- dolgotrajen in stopnjujoč konflikt (G4)
- skupni razgovori (F2)

2.1. Znaki:

- o verbalno nasilje (E24)
- o žaljenje (E25, E26)
- o poniževanje (E27)

2.2. Spornost izraza konflikt

- o skupne podobnosti visokega konflikta in nasilja (E65)

- hitra kvalifikacija je preveč enostavna (E66)
- konflikt je simptom drugih težav (E67)
- nasilje v ozadju visokega konflikta (E68)

3. *Ločitve oz. razveze, v katerih je prisotno nasilje*

- neenakomerno razmerje moči (A10,D7, D158, E10, F3)
- izrazit podrejen položaj uporabnika (A13)
- podrejen položaj žrtve (B2, C2, D32, E14)
- zloraba ločenega razgovora za preprečevanje soočenja (C14)
- razveza ne pomeni zaključka nasilja (D39)
- razlika v dinamiki moči (E9, E21)
- zloraba moči (E11)
- prevladujejo moški povzročitelji (E12)
- večja moč povzročitelja (E13)
- dominacija povzročitelja (E15)
- izrazita dinamika (E28)
- pomembnost izključevanja nasilja za opredelitev (E7)
- sum na nasilje definira ločitev/ razvezo, v kateri je prisotno nasilje (E8)

3.1. Znaki, ki se kažejo med razgovorom

- nesvobodno izražanje svojega mnenja (A14, A56 , A66, C4, C6, C44)
- način interakcije v pogovoru (A55)
- prevelika podrejenost (A57, E61)
- strinjanje z vsem (A58)
- sumljiva sodelovalnost (A59)
- zgovorna odsotnost pogleda bivšega partnerja oz. moža, žene (A60)
- izstopajoča konformističnost (A65)
- nabor solz v očeh, ko ne upa izraziti svojega mnenja (A67)
- lahko zardi (A68)
- strah pred fizičnim nasiljem (C5)
- tihi uporabnik (C45)
- pozornost podrejenega položaja(D37)
- strah pred povzročiteljem (E29, F6)
- dominanca povzročitelja (E60, F7)
- molk žrtve ne pomeni strinjanja (C11)

4. *Vloga socialne delavke*

- preverjanje, kaj želijo povedati (A20)
- upoštevanje želje po ločenem razgovoru, (C13)
- oblikovanje realne slike med soočenjem (C16)
- poudarjanje vpliva dobrega odnosa na otroka (C58)
- pojasnjevanje dogajanja na nezavedni ravni (C59)
- pojasnjevanje ločitve kot težkega obdobja (C60)
- normaliziranje čustev (C61)
- normaliziranje počutja »nisem okej« (C62)
- normaliziranje vključenosti v procese podpore in pomoči (C63)
- preprečevanje nasilja (D4)
- prekinitev razgovora (D5)

- prizadevanje, da niso otroci žrtve (D10)
- opazovanje pozicije moči (D33)
- opremljenost (D34)
- imenovanje nasilja pred postopkom hitrejša odločitev za ločitev (D30)
- pozornost (D35)
- spodbujanje vključitve v storitve na centru za socialno delo (D38)
- razlikovanje nasilja in konflikta (E1)
- preverjanje predhodne obravnave (E72)
- teorija nasilja v mislih zaradi teorije nasilja (E85)
- osredotočenost na koristi otroka (F4)

4.1. Smernice za prepoznavanje nasilja

- o pozornost na konflikt (A5)
- o pozornost na višjo stopnjo konflikta (A6)
- o zavedanje, da ni vsak konflikt nasilje (A7, A17)
- o nenujnost vsebovanja elementov kaznivega dejanja (A19)
- o opazovanje interakcije (A15, A63)
- o opazovanje razmerja moči (A16, C 41, F8)
- o opazovanje neverbalne govorice (A64, A69)
- o opazovanje elementov nasilja v skupnem razgovoru (A44)
- o iskanje načina za ločen pogovor (A45)
- o obkrožena želja po ločenem razgovoru možna pred razgovorom (A51, E71)
- o klicanje osebe po razgovoru (A46)
- o izkušnje (A61, D8, D9, D15)
- o opaziš, da nekaj ne »štima« (A62)
- o večje število pogovorov (B5)
- o poročila iz institucij (B6, G20)
- o žrtvino lastno prepoznavanje (B19, E79, E81, F17, G22)
- o soočenje med partnerjema (C15, D12)
- o močna prevlada moči enega (C42)
- o navajanje neprimernih očitkov (C43)
- o že izpeljan postopek preprečevanja nasilja (D1, D13)
- o razlikovanje nasilja in konflikta (E6)
- o predhodna obravnava (E70, E73, E74, E76)
- o že izrečena prepoved približevanja (E75, G21)
- o prepoznavna nasilja med pogovorom (E77, E80)
- o nasilje ni konflikt (G1)

4.2. Smernice za obravnavanje nasilja

- o mediacija ni ustrezna (A18, E94, G19)
- o vabilo na ločen razgovor (A47, A52, C46, F1, F18)
- o ločen razgovor (A50, B24, B27, D2, D6, D14, E78, E82, E91, G16, G27, D40, G17)
- o usmerjanje v oddelke za preprečevanje nasilja v družini (A48, D42, D43)
- o preverjanje opaženih elementov nasilja z žrtvijo (A49, E83)
- o pozornost na nasilje (A53)
- o seznanjanje o prisotnosti nasilja (B20)
- o seznanjanje z vlogo žrtve (B21)

- napotitev žrtve na policijo (B25, B30)
- prijava nasilja policiji (B26, G26)
- izdelava ocene ogroženosti (B28, G25)
- izdelava načrta pomoči (B29)
- varna predaja otrok preko tretjih oseb (B32)
- žrtvino lastno izražanje na ločenem razgovoru (C47, C48, E92)
- normaliziranje žrtvinih intenzivnih občutij (C49)
- razbremenilni pogovori (C50)
- pomoč (C51)
- psihoterapevtska pomoč (C52, C55)
- razlaga negativnega vpliva na otroke (C53)
- vključitev v podporo na CSD (C54)
- vključitev povzročitelja v Društvo za nenasilno komunikacijo (C56)
- vključitev v programe starševstva (C57)
- dopolnjevanje strokovnih delavk (D17)
- osebna pomoč (D41)
- seznanitev žrtve z zakonskimi možnostmi (D44, F19)
- odvisnost dela od definiranja nasilja ali visokega konflikta (E5)
- odgovornost na strani povzročitelja (E56)
- ločen pogovor s povzročiteljem o njegovem pogledu (E84)
- obravnavanje povzročiteljevih izjav s pazljivostjo (E88)
- poslušanje povzročiteljeve plati s pazljivostjo (E89)
- matere kot dober vir informacij (E90)
- neprimerni skupni razgovori (E93)
- neprimerno svetovanje paru (E95, G18)
- zapis izjave za zapisnik (G23)
- sklic kriznega tima (G24)
- po potrebi odprtje pooblastil za zaščito otrok in mladostnikov (G28)

4.3. Izzivi

- manipulacija s strani povzročitelja (B3)
- prepričevanje (B4)
- neznani uporabniki (B7)
- prepoznavanje nasilja (C8)
- ugotovitev dejanskega stanja (C9, G10)
- pojavljanje istega problema ob ugotovitvi dejanskega stanja pri nasilju (C10)
- ločeni razgovori (C12)
- pojav napak pri obravnavanju ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje, kot razvez, v katerih je prisoten visok konflikt (E2)
- sodišča delajo napake pri definiranju (E3)
- strokovni delavci /ke delajo napake pri definiranju (E4)
- definiranje ločitve, v katerih je prisoten visok konflikt ob spregledu nasilja, je problematično (E57)
- prikazovanje sodelovalnosti s strani povzročitelja (E86)
- strokovni delavec nasede povzročitelju ob neznanje o teorijah nasilja (E87)
- upoštevanje morebitne premoči med staršema (F5)
- ugotavljanje namena interesa otroka ali potrebe po nadzoru (F9)
- prepletanje nasilja in visokega konflikta (G5)
- težave z iskanjem dogovorov glede otroka (G6)

- neprepoznavanje svojega dela odgovornosti s strani staršev (G7)
- dokazovanje psihičnega nasilja nad otrokom (G8)
- tehtanje med razlagami staršev (G9)
- težko opredeljevanje nasilja in visokega konflikta (C40)

5. Vrsta nasilja

- različno (A21)
- spolno nasilje (A33, B9, G14)
- ekonomsko (A34, B11, G13)
- fizično (B10, G11)
- večkratna nasilna dejanja (B15)
- večletna nasilna dejanja (B16)
- več vrst nasilnih dejanj (B17)
- psihično (C7, C21, G12)
- prisilni nadzor (E30)
- odtujevanje (E50)

5.1. Psihično nasilje

- pogostost (A22, B8, B12, C20 D20, F10, A26)
- dolgotrajno podrejanje (A27)
- zaničevanje (A28, F13)
- poniževanje (A29, E42, F14)
- žaljenje (A30)
- ustrahovanje (C3)
- grožnje (C19, C23, C24, D22, F12)
- manipuliranje z otroki (C22, C26)
- verbalno (D21)
- pritiski (D23)
- prisila (E17)
- čustvena zloraba (E41)
- podrejanje (E43)
- sramotenje (E44)
- kritiziranje (E45)
- prisotnost otroka (E47)
- očrnitev matere pred otrokom (E48)
- očrnitev matere v postopkih razveze (E49)
- zmerjanje (F11)
- zalezovanje (F15)

5.2. Fizično nasilje

- pogostost (A23)
- udarec (A24)
- pretepanje (A25)
- bolj malo (D24)
- prisotnost (E19)
- ni nujno, da je prisotno (E20)

5.3. Ekonomsko nasilje

- oviranje zaposlitve (A35)
- zapiranje v ožji krog (A36)

- zapiranje v dom (A37)

5.4. Vzrok

- zadovoljevanje svojih potreb preko otrok (C27)
- zadovoljevanje potreb obeh staršev (C28)
- povezava z odvisnostjo (D25, D26, E62, E63)
- povezava s težavami v duševnem zdravju (E64)

5.5. Prisilni nadzor

- izvajanje nadzora (A32, E16)
- kontrola v odnosu (E31, E18)
- omejevanje gibanja (E32, A31)
- omejevanje stika s sorodniki (E33)
- omejevanje stika s prijatelji (E34)
- omejevanje stika s sodelavkami (E35)
- pritoževanje nad stikom s sorodniki (E36)
- pritoževanje nad stikom s svojo mamo (E37)
- bolešno ljubosumje (E38)
- kontrola telefona (E39)
- kontrola elektronske pošte (E40)

6. *Povezava med ločitvijo oz. razvezo in nasiljem*

- odvisno od prepoznave nasilja pred ali med postopkom (D28)
- vpliv na odločitve naslednjih korakov (F16)
- vodenje partnerskega nasilja v konflikten odnos po razvezi (G2)

6.1. Čustva

- jeza (C29, C34)
- maščevalnost (C30, C36)
- paleta čustev (C31)
- težko sprejemanje odločitev (C32)
- prizadetost (C33)
- užaljenost (C35)
- prizadevanje nasilja osebi, ki se je odločila za ločitev (C37)

6.2. Pasti

- odtujevanje (E58)
- predpostavka pomanjkanja starševske kapacitete sodelovanja (E59)

6.3. Ostajanje v nasilnem odnosu

- nasilje osebo še bolj sili v odnos (A38)
- strah pred izhodom (A39)
- vrnitev k partnerju med nedokončanimi postopki (A43)
- želja po doseganju vrnitve žrtve na podlagi nasilja (C38)
- doseganje vrnitve na negativen način (C39)
- nezmožnost odhoda iz partnerskega odnosa (G15)

6.4. Odločitev za ločitev

- žrtev ima dovolj (A40)
- se opolnomočijo (A41)
- postavitev mej (A42)
- prepoznavna neizhodnega položaja (B13)
- neverjetje spremembe ravnanj povzročitelja (B14)
- spoznanje nezmožnih sprememb ravnanj povzročitelja (B18)
- odvisno od prepoznave nasilja pred ali med postopkom (D29)
- imenovanje nasilja pred postopkom hitrejša odločitev za ločitev (D30)
- imenovanje nasilja med postopkom razveze kasnejša odločitev za ločitev (D31)
- zavzemanje mame za otroke na pravi način spodbudi povzročitelja k ustavljanju težav (E69)

7. Sodelovanje z drugimi

- podpora v varni hiši (B22)
- informacije o prepoznavanju nasilja v varni hiši (B23)
- pristojnost za pridobitev informacij (C17)
- ugotovitev dejanskega stanja (C18)

B. NASILJE NAD OTROKOM

1. *Prepoznavna izpostavljenosti nasilju*

- sporoči eden od staršev (A70, C66, F20, G29, G30, G38)
- žrtev pove, da ona in otrok doživljata nasilje (A71, B34)
- preko šole (A72, B35, C66, F22)
- preko vrtca (A73, B36, C67)
- preko zdravnikov / pediatrov (A74, C68, F23)
- preko sosedov (A75)
- preko anonimne prijave (A76)
- otrok pove sam (B33)
- preko poročil (B37, C70)
- preko drugih institucij (C69)
- opažene spremembe otrokovega vedenja (C71)
- otrok postane agresiven (C72)
- popuščanje pri šolskem delu (C73)
- slabši učni uspeh (C74)
- zapiranje vase in samopoškodovanje (C75)
- izražanje intenzivnih občutij z neprimernim vedenjem (C78)
- potlačenje negativnih občutenj (C79,
- opažene posledice doživljanja hujše stiske (C80)
- odklanjanje stikov ob izpostavljenosti nasilju (C134, E188)
- predhodne obravnave v bazi podatkov (E97)
- ob starševski nemoči starša priznata dogajanje (F21)
- skozi vsebino pogovorov (G31)
- otrok izrazi željo življenja pri drugem staršu (G42)

1.1. Definiranje otroka kot žrtev nasilja

- otrok je žrtev nasilja, če je žrtev psihičnega ali fizičnega nasilja (A77)
- otrok je žrtev nasilja, če je samo priča nasilju (A78, A79)

- nasilje med staršema ne pomeni nasilje nad otrokom (D226)

1.2. Postopek obravnave nasilja

- postopek za obravnavo nasilja ob ugotovitvi nasilja (E98, (E103, E108)
- sklic internega tima (E99)
- posvet o primerih (E100)
- vodenje primera (E101)
- ločen pogovor s starši po ugotovitvi nasilja (E104)
- pridobitev izjave mame (E105)
- prijava nasilja policiji (E106)
- pogovor z otrokom (E107)
- umik v varno okolje (G39)
- pomoč pri vključevanju v strokovno obravnavo znotraj CSD (G40)
- pomoč pri vključevanju v strokovno obravnavo zunaj CSD (G41)
- izdaja začasne odredbe glede zaupanja v vzgojo in varstvo (G43)

1.3. Vrste nasilja

- ignoriranje (G32)
- manipulacija (G33)
- prisotnost ob prepirih (G34)
- pričakovanja o otrokovi odločitvi (G35)
- pritiski (G36)
- fizično nasilje (G37)

C. OTROKOV GLAS

1. Sodelovanje otrok v postopku

- pogovor z otrokom za izdelavo mnenja (A84, C64, C77)
- ni starostne omejitve (A85)
- sposobnost razumeti posledice svojih besed in odločitev (A86, D51)
- razgovor z otrokom opravi psihologinja (A89, A90 D55, D64)
- strokovni delavci opravijo pogovor s starejšimi otroki (A100)
- psihologinja opravi pogovor z mlajšimi otroki (A99)
- za mnenje otroka ni nujno, da je njegovo (A224)
- pravica otroka, da je slišan (D52, D60, D116)
- pogovor z otrokom v primeru ustrezne starosti (E109)
- neformalni pogovor (F24)

1.1. Postopek predhodnega svetovanja

- starši seznanijo otroke o ločitvi (A81)
- potek izključno zaradi otrok (D45)

1.2. Pogovor z otrokom

- možnost, da se otrok izrazi (A87, A98, D56, D119, F33)
- pravica neodgovarjanja (A88, F31)
- anonimna vsebina pogovora (A91, A94, B40, B41, C86, C94, D75, F30, F35)
- prisotnost zaupne osebe, ki ji otrok zaupa (A92, C83, G49, G51)
- vključevanje zagovornika otroka po zakonu o varuhu človekovih pravic (A93, C84, C85, D80, G50)

- otrok se izpove preko pogovora (A113)
- bolje, da otrok ne pove ničesar (A120, A123)
- slabost izmišljenih izjav otrok (A121)
- sugerirane izjave otrok (A122)
- pogovor razbremenilne narave (A141, F32, G69)
- otrok razkrije svoj pogled na situacijo (A143)
- pogovor brez prisotnosti starša (B38, D54)
- zaščita vsebine pogovora pred starši (B39)
- v primeru ogroženosti brez vednosti staršev v šoli (B44, D57, D1118, E123, F26)
- v primeru ogroženosti brez vednosti staršev v vrtcu (B45)
- v primeru ogroženosti brez vednosti staršev s policisti (B46, E124)
- na različne načine (B47)
- zaupanje še neizrečenih informacij (B60)
- prepoznavna nasilnega odnosa (B61)
- individualni pogovor z otrokom (D53)
- izražanje notranjih stisk (D61)
- zaupanje težkih stvari (D72)
- težko izražanje otroka (D78, D122)
- nekateri se ne izrazijo (D79)
- neradi pridejo na center (D117)
- težje izražanje zaradi nepoznavanja strokovne delavke (D120)
- vključevanje iste socialne delavke (D124)
- lažje spregovori, če osebo pozna (D125)
- predhodni pogovor z otrokom za pridobivanje čim več informacij (E135)
- raziskovanje otrokovega sveta (E152, E154, G72, G74, E155, E156, E157)
- raziskovanje odnosov (E158, E159, E160)
- raziskovanje socialne mreže (E161)
- na domu (F27)
- na CSD (F28)
- prostor, ki otroku predstavlja najmanjšo stisko (F29)
- možnost zavrnitve pogovora (F34)

1.3. Vpliv starša

- priprava na pogovor, preden pridejo otroci na pogovor (A128)
- starš otroka pripravi na negativen način (A129)
- pove mu, kaj naj pove (A130)
- sugeriranje (A131)
- manipuliranje (A132, A225)
- polaganje besede v usta (A131)
- pritisk s strani staršev (A226)
- pritisk s strani drugih (A227)
- obstaja tveganje, da bo imel otrok posledice (A138)
- starši imajo dobre povratne informacije glede pogovora z otrokom (A140)
- pogovora z otrokom ne vidijo kot grožnjo (A142)
- strah otroka pred izražanjem mnenja (C129)
- nezmožnost priprave otroka na pogovor, če je opravljen nevede (D59, E125)
- tveganje, da bo predhodni pogovor s starši vplival na otroka (E134)

1.4. Otrokove potrebe

- potreba po varnosti (E169)
- potreba po dobrem odnosu z mamo (E170)
- otrok se ne počuti varno (E189)

2. Vloga socialnih delavk

- pri pogovoru z otrokom opazi negativni vpliv (A134)
- najbolj pomembna je zaščita otroka (A135, D47)
- preprečevanje tega, da je pogovor rizičen dejavnik (A136)
- povemo način poteka pogovora (A137)
- iskanje načina, da otrok ne bo imel posledic (A139)
- verjame (A144)
- seznaniti otroka s tem, da bo moral ukrepati (A145, F37, G46)
- zapečateni in s posebnim dopisom pošljemo sodišču (A95)
- zapis mnenja je bistven za določanje stikov (B57)
- prijava nasilja policiji (B62, F36)
- pojasnjevanje ločitve kot burnega obdobja med starši (C82)
- prepoznavna suma nasilja (C87)
- opredelitev opažanj v dopisu sodišču (C88, C91)
- seznanjanje sodišča o neseznanjanju staršev (C92)
- pozornost in občutljivost na položaj otroka (D46)
- spremljanje otroka med postopkom (D50, D87)
- napotitev na svetovanje (D62)
- vključevanje v storitve na CSD (D63)
- zavedanje otrokovega strahu zaradi vrnitve domov (D68)
- spoštovanje otrokove želje, da se ga ne izpostavi (D76)
- nepričakovanje takojšnjega izražanja otroka (D121)
- preverjanje predhodne obravnave na CSD (E115, E96)
- nepredlaganje skupnega skrbništva (E136)
- seznanitev otroka s postopkom na njemu primeren način (F25)
- predstavitev možnosti umika v varno okolje (G47)
- predstavitev postopkov (G48)
- soočanje staršev z opažanji (C76)
- svetovanje vključitve v psihološko obravnavo (C81)
- načrtovanje zaščite otroka (E102)
- pojasnjevanje otrokove vloge (G68)
- pogovor o otrokovih občutkih (G70)
- raziskovanje otrokovih potreb (G73)

2.1. Strategije za izvajanje pogovora

- približanje otroku (A101)
- »ledolomilci« (A102)
- izgled pisarne (A103)
- dostopnost pisarne (104)
- pisarna, ki ni zastrašujoča (A105)
- prilagoditev neverbalnega sveta (A106)
- pozornost na pogovor (A107)
- navezovanje stika (A108)
- napeljevanje pogovora na teme, ki so otroku blizu (A109)

- tenkočutnost (A110)
- spremljanje otrokovega počutja (A111)
- nedajanje občutka izpovedi na silo (A112)
- posredna vprašanja (A114)
- direktna vprašanja so zlorabljujoča (A115)
- anonimna vsebina pogovora (B48)
- težka naloga (D67)
- postavljanje vprašanj (E110)
- poskušanje čutenja otroka (E111)
- ni enotnega recepta (E126)
- presoja obravnave posameznega primera (E127)
- svojevrstnost primerov (E128)
- posebna usposabljanja za pogovore z otroki (E129)
- smernice pogovarjanja z otroki (E130)
- smernice priprave otroka na pogovor (E131)
- načrtovanje pogovora (E132)
- odvisnost od postopka (E133)
- iskrenost (G44)
- odkritost (G45)
- otrokov občutek (E298)
- odnos otroka z materjo (E299)
- klicanje povzročitelja na odgovornost (E300)
- skrbništvo materi (E301)

2.2. Sodelovanje s starši

- prepoznavanje morebitnih koristnih informacij za starše (B50)
- spodbuda za prihodnja ravnanja (B51)
- ozaveščanje o morebitnem nasilju (B52)
- ozaveščanje, da je nasilje odgovornost povzročitelja (B53)
- seznanitev staršev o vsebini pogovora, če je to v korist otroka (B58, D77)
- nudenje boljše pomoči otroku (B59)
- priprava staršev (D69)
- predstavitev namena in vsebine pogovora staršem (D70)
- opozorilo na pričakovanja starša po pogovoru z otrokom (D71)
- krepitev odnosa z materjo (E137)
- predlaganje odnosa z drugimi bližnjimi (E138)

3. Vključevanje drugih

- napotitev v zdravstveni dom (D65)
- napotitev k psihologu (D66)

D. VAROVANJE OTROKOVE KORISTI

1. Naloge centra za socialno delo

- varovanje otrokove koristi je glavna naloga (A163, C100)
- zaščita otroka v primeru, da tega ne stori starš (B69, B75)
- različne možnosti pomoči (B81)
- zaščita otroka pri sumu na nasilje (C93)
- zaščita otroka v primeru ogroženosti (C98, D74, F46)

- vključenost v postopke zaradi zaščite otrok (C101, D84)
- sledenje potrebam in koristi otrok (C102)
- urejanje stikov (C133)
- vzporedni postopki zaščite in ločitve (D88)
- organiziranost centra na ločene postopke (E176)

1.1. Nujna opravila

- o izdelava mnenja glede koristi otroka (A83)
- o obvestitev sodelavcev ob pridobljeni informaciji o nasilju (A148)
- o multidisciplinarni tim (A149, A204)
- o načrt pomoči otroku (A150, D96, D129, G55)
- o ocena ogroženosti (A151, E119, E212, G54)
- o delo na terenu (A197)
- o prijava policiji (A198, D86, D91, G52)
- o vabilo staršev na pogovor (A199)
- o priprava poročil (A200)
- o prošnje za poročila (A201)
- o določanje prioritete (A202)
- o takojšnje ukrepanje (A203)
- o uvedba postopka za zaščito otrok (D48, D90)
- o uvedba ukrepov za varstvo koristi otroka (D49, D130)
- o odvisno od oblike nasilja (D82)
- o prioriteta otrokova želja po umiku (D83)
- o obveščanje sodišča o nasilju (E116)
- o delo po smernicah (E117)
- o postopek zaščite otroka (E118)
- o izdelava varnostnega načrta (E120)
- o medinstitucionalni tim (E122)
- o sklic kriznega tima (G53)

1.2. Zastopanje koristi otroka

- o starši otrokove izjave nikoli ne vidijo (A96, C90)
- o odločanje ni odgovornost otrok (A116, D127, B54)
- o odgovornost centra za socialno delo (A119)
- o sposobnost opravljanja procesnih dejanj otrok, ki so starejši od 15 let (A124)
- o v zapisniku zapisane izražene želje (A125)
- o poklicna molčečnost ne velja v primeru kaznivega dejanja (A146, A147, D81)
- o največji interes je to, kar je dobro za otroka (A164)
- o pozornost na to, kar je dobro za otroka (A165)
- o ničelna toleranca do nasilja (A186, G71)
- o otrokova korist je poglavitno vodilo (A216)
- o nenujnost, da je otrokovo mnenje poglavitno vodilo (A217, F53, G87)
- o gledanje na koristi otroka kot na celoto (A223)
- o upoštevanje mnenja (A228, B92, C125, E183)
- o upoštevanje izražene volje (A229)
- o upoštevanje več okoliščin hkrati (A230)
- o tehtanje med rizičnimi in varovalnimi dejavniki (A245)
- o zaščita pred morebitnimi negativnimi posledicami (B49, C99)

- želja otroka po anonimni vsebini pogovora (B55)
- želja, da starši ne izvejo, je zapisana v priporočilu za mnenje (B56, C89)
- vključevanje zagovornika pri otrocih, ki težje izrazijo svoje mnenje (B94)
- razmejitev želja s koristmi otroka (B95)
- hitrejši postopek zaščite otroka v primeru nasilja (C97)
- prepoznavanje pristnega izraza otrokove volje (C126, C136)
- upati si zapisati mnenje sodišču (E199)
- zagovarjanje otrokovih stališč (E200)
- otrokovo mnenje pomemben del postopka (F52, G86)

1.3. Ukrepi za varstvo koristi otroka

- odvisno od primera (A152, D92)
- odvzem otroka v skrajnem primeru (A153, D93)
- umik v krizni center (A154, (A158, B68)
- umik otroka iz družine (A155)
- umik v varno hišo (A157)
- umik v materinski dom (A159)
- delo s starši, če umik otroka ni potreben, (A156)
- predlog o omejitvi stikov (A161, B65, B71, E195)
- predlog o stikih pod nadzorom (B66, B72, C130)
- predlog o (začasni) prepovedi stikov (B67, B73, C131, E194)
- odprtje ukrepov ob hujših oblikah nasilja (C95)
- predlog sodišču za izdajo začasne odredbe (C96)
- odvisno od ogroženosti (D93)
- odvisno od enkratnega ali večkratnega nasilnega dogodka (D95)
- mnenje, da stiki niso v korist otroka (E197)
- mnenje, da nadzorovani stiki niso v korist otroka (E198)
- odpiranje postopkov javnih pooblastil za zaščito otroka (G56)

1.4. Napake

- povzročanje napak v postopkih zaščite (E185)
- piljenje otrok v stike s povzročiteljem (E186)
- siljenje otrok v stike pod nadzorom (E187)

2. *Vloga socialne delavke*

- otrokova korist je najpomembnejše vodilo (A162)
- podajanje mnenja (A177, A241, C103, E193)
- ugotavljanje ogroženosti otroka (A178)
- ukrepanje v skladu z nalogami (A179)
- pozornost pri izvedbi korakov (A180, D100)
- ukrepanje ob ugotovljenem nasilju (A181)
- prijava nasilja policiji (A182, A183)
- vključitev pristojnega oddelka (A184)
- informiranje o otrokovih potrebah (A188,)
- postavitve prioritete (A196)
- ocenjevanje otrokove koristi (A232, E146)
- ohranjanje stika med starši in otrokom (A262)
- predlog o načinu izvajanja stikov v mnenju (B70, B76, C142)

- predlog o stikih po nadzorom (B77, E140)
- predlog o omejitvi stikov (B78)
- predlog o telefonskih stikih (B79)
- predlog o stikih v pisni obliki (B80)
- mnenje o najboljši ureditvi razmerij med starši in otroki (C104)
- omogočanje umika otroke iz družine (D73)
- pozornost na položaj otroka (D99)
- zagotavljanje skrbi za otroka (D101)
- pozornost na korist otroka (D102)
- pridobitev mnenja (D115)
- poudarek na vključitvi povzročitelja v društvo za nenasilno komunikacijo (E139, E196, E196)
- obvestitev sodišča o otrokovem zavračanju stikov (E142)
- predlog o nepriporočljivosti stikov v primeru nasilja (E143)
- odvisno od primera (E144, E151)
- osnovno vodilo je ravnanje po zakonodaji (E145, E149)
- ocenjevanje otrokove koristi v razveznem postopku (E147)
- ocenjevanje otrokove koristi v postopku nasilja (E148)
- ocenjevanje otrokove koristi v postopku za zaščito ogroženih otrok (E149)
- pogovor z otrokom (E153, G57, G66)
- zaznavanje pomembnosti (E162)
- raziskovanje odnosa s staršema (E163)
- raziskovanje starševske vzgojne moči (E166)
- pomembnejše upoštevanja otrokovega mnenja pri obravnavi nasilja (E192)
- izdelava načrta pomoči družini (F57)
- dodatni individualni pogovori s povzročiteljem/ico (G58)
- dodatni individualni pogovori s starši (A185, G59)
- dodatni individualni pogovori z drugimi osebami (G60)
- vključevanje otroka v postopek (G67)
- ocenjevanje otrokovega razumevanja posledic svoje odločitve (G88)

2.1 Izzivi

- o strah pred posledicami za otroka (A127)
- o težavna ocena najboljše otrokove koristi (C109)
- o kompleksnost primerov (D123)

2.2. Zagotavljanje otrokove koristi

- o obiski na domu (A166, F43)
- o terensko delo (A167,)
- o pridobivanje poročil iz vrtcev (A168, E113, G62)
- o pridobivanje poročil iz šol (A169, E112, E171, F39, G61)
- o pridobivanje poročil zdravnikov/pedopsihiatrov (A170, G63, G65)
- o pridobivanje poročil iz drugih institucij (A171, E114, F40, F45, G64)
- o pogovor s starši (A172)
- o pogovor z otrokom (A173, F44)
- o zagotavljanje otrokovih potreb (A174)
- o preverjanje potreb (A175, E172)
- o Ponujena dodatna pomoč na CSD (B42)
- o iskanje pomoči izven CSD (B43)

- prepoznavanje strahu pred staršem (C127)
- prepoznavanje obremenjujočih stikov (C128, E141, E185)
- ugotavljanje manipulacije s strani starša (C136)
- ugotavljanje manipulacije otroka, s katero dosegajo lastno korist (C137)
- odvisno od primera (D103)
- sodelovanje z družino (F41)
- spremljanje družine (F42)

2.3. Ocenjevanje tveganja

- ocena koristi otroka (A233)
- hitra ocena tveganja (A234, A235, D133)
- pridobitev ocene glede na interakcijo med staršema (A236)
- pridobitev ocene glede na izpovedi posameznega starša (A237)
- sporazumna razveza v primeru nasilja ni v korist otroka (A238)
- ocenjevanje tveganja pri izdelavi mnenja (A242)
- analiza tveganja (A243)
- izkušnje (A244)
- razmerje med rizičnimi in varovalnimi dejavniki (A246, A247, A248, E164, E165, G90, G91)
- analiziranje (A24)
- zapis opažanj v dopisu za sodišče (A250)
- strokovno argumentiranje opažanj in tveganj (A251)
- prisotnost nasilja pri izdelavi mnenja je pomemben faktor (A252)
- odvisnost od zaščite otroka s strani žrtve (B96, C145)
- sposobnost žrtve zaščite otroka (B97)
- dovolj opolnomočena žrtev, ki zaščiti otroka (B98)
- umik žrtve od povzročitelja (B99)
- povzročitelj prepozna in priznava svoja dejanja (B100, B101)
- preverjanje vključitve v programe pomoči (B102, B103, B104)
- preverjanje drugih tveganj (B105)
- preverjanje prisotnosti zasvojenosti (B106)
- izdelava ocene ogroženosti (C139, F55)
- ugotavljanje stopnje ogroženosti (C140, F56)
- ob visoki stopnji zaupanja v varstvo in vzgojo drugemu staršu (C143)
- ob visoki stopnji predlog za odvzem otroka (C144)
- predlog ustreznega ukrepa (C141)
- odgovornosti nima ena oseba (D131)
- delo v timu (D132)
- poglobljena ocena tveganja (D134)
- izpostavljenost prevelikem obsegu stikov s povzročiteljem (E201)
- tveganje dodelitve skrbništva povzročitelju (E202)
- tveganje dodelitve v skupno skrbništvo (E203)
- spregledanje mnenja in glasu otroka (E204)
- spregled zavračanja stikov (E205)
- spregled nasprotovanja stikov (E206)
- spregled strahu udeležbe na stikih (E207)
- verjetje povzročitelju, da mama odtuja (E208)
- neverjetje materam ob poročanju nasilja (E209)
- neverjetje o problematičnosti drugega starša (E210)

- tveganje kvalifikacije nasilja kot ločitev oz. razvezo, v kateri je prisoten visok konflikt (E211)
- tveganje ne roblematiziranja nasilja (E212)
- nepogojevanje stikov z vključitvijo v program za povzročitelje nasilja (E213)

3. *Naloge sodišča*

- odločitev v primeru nezmožnosti sporazumnega dogovora glede varstva vzgoje, stikov in preživnine (A82)
- sodišče staršem ne dovoli vpogleda v otrokovo izjavo (A97)
- odgovornost za odločanje (A118)
- omejitev starševske skrbi (A160)
- prejem mnenja in želja otroka (A218, A219)
- obravnavanje mnenj in želja otroka (A220)
- mnenje je dokazno gradivo (A221)
- nenujnost odločanja v skladu z mnenjem (A222, A231)
- zaprosi CSD za mnenje (A240, D58)
- odločitev o ustreznih stikih (B82)
- odločitev o ustreznih ukrepih (C138)
- upoštevanje otrokovega mnenja, v kolikor je v otrokovo korist (A126, F53)

4. *Sodelovanje s starši*

- postavitve meje (A194)
- opredelitev nadaljnjega sodelovanja (A195)
- vključevanje v storitve na CSD (B63)
- vključitev v storitve izven CSD (B64)
- seznanjanje staršev o opaženih pomanjkljivostih (C105)
- seznanjanje staršev o opaženem nasilju (C106)
- seznanjanje staršev z mnenjem (C107)
- seznanjanje staršev o seznanitvi sodišča o sumu na nasilje (C108)
- načrtovanje umika na varno (D137)
- spodbujanje staršev k medsebojnemu sodelovanju (G76)
- pomoč staršem, ki ne zmorejo sodelovati (G77)
- nudenje pomoči pri dogovarjanju glede otrok (G78)
- opozarjanje na neprimerna in škodljiva ravnanja (G79)
- pomoč pri vzpostavitvi stikov z otrokom (G80)

4.1. Naloge staršev

- odgovornost staršev za odločanje (A117, D126)
- zadovoljevanje otrokovih potreb (A176, A187)
- predlog sodišču o odločitvi koristi otroka (A239)
- odgovornost staršev za zaščito otroka (C146)
- zagotovitev varnega okolja (D135)
- sprejetje odločitev glede zaupanja v vzgojo in varstvo, o stikih in preživnini (G75)

4.2. Ovire

- neprepoznavanje otrokovih potreb (A189)
- postavljanje svojih potreb pred otrokove (A190)
- postavljanje svojih koristi pred otrokove (A191)
- neskladnost prepričanj staršev o najboljši koristi otroka (A192)
- neskladnost prepričanj staršev o otrokovih potrebah (A193)
- neiskanje pomoči (A261)

4.3. Podpora staršem

- vključevanje v storitve (A253, B108, C153, D139)
- osebna pomoč (A254, B109, D140)
- prva socialna pomoč (A255)
- pomoč družini za dom (A256, C154)
- napotitev v nevladne organizacije (A257, C155)
- podpora izven CSD(A258, B111, F59)
- pomoč pri brezplačni pravni pomoči (A259)
- opolnomočenje (A260, C148, F62, G92)
- seznanjanje z možnostmi (A263, D114)
- ozaveščanje o pravicah (A264)
- poudarek na vključevanje otroka (B107, C150, C156, C157)
- vključitev laične delavke (B110)
- podpora pri omogočanju zaupanja med staršem in otrokom (C149, C152)
- podpora pri tem, da je otrok slišan (C151)
- možnost ustvarjanja pogojev za varno okolje (D136, G94)
- načrtovanje umika (D138, G95, G96)
- razumevanje ogroženosti (D141)
- svetovanje (D142, F58)
- ugotavljanje možnosti za spremembe (D143)
- pomoč in podpora (D145)
- usmerjanje (F60)
- vodenje (F61)
- informiranje (G81)
- opolnomočenje za zaščito otroka (G93)
- sledenje oceni ogroženosti (G97)

5. *Sodelovanje z drugimi*

- vključevanje v storitve izven CSD (B83)
- priprava poročil (B90, F47)
- priprava mnenj (B91)
- pridobivanje poročil (C114, C117, D105)
- obveščanje CSD o prisotnosti nasilja(C115,
- prijava policiji (C116)
- sklic medinstitucionalnega tima (C112)
- sklic notranjega tima (D 97, E174)
- timski sestanki (D16, D106)
- pogosto (E173)
- multidisciplinarni timi (F48, G85)
- vabljeni kot priče/udeleženci na sodišče (F49)
- prisostvovanje na razgovorih s policijo (F50)
- prisostvovanje na razgovorih na šoli (F51)
- predajanje informacij (G82)
- pisno (G83)
- preko telefona (G84)

5.1. Sodelujoči

- šola (A206, C118, D111, E178)
- policija (A208, B89)
- nevladne organizacije (A209, E177)
- žrtev nasilja (A201)
- starši (A211)
- drugi (A212)
- klinični psiholog (B84)
- Lunina vila (B85)
- Hiša za otroke (B86)
- sodišče (B87)
- tožilstvo (B88)
- zagovornik (B93)
- sodni izvedenec (C113)
- vrtec (C119, E179)
- svetovalna služba v šoli (C124, C125)
- psiholog/inja (D18, D112)
- strokovne delavke s področja zaščite otroka (D19)
- predstavniki drugih služb, v katere je vključen otrok (D107, D110)
- svetovalnice (D114)
- strokovni delavci iz drugih postopkov znotraj centra (E175)
- zdravstvene institucije (A 207, D113, E180)

5.2. Nesodelujoči

- sodniki zaradi nepristranskosti pri odločanju (A213)
- ni potrebe po sodnikih v postopku predhodnega svetovanja (D104)

5.3. Naloge tima

- ocena ogroženosti (A214, G98)
- individualni načrt pomoči (A215, D98)
- raziskovanje sumov na nasilje (C121)
- načrtovanje zaščite otroka (C112)
- izmenjava informacij (D108)
- razdelitev nalog (D109)
- ocena tveganja (D128)

6. *Povzročitelji*

- sum na osebnostno motnjo (C110)
- nezmožnost uvida v svoja dejanja (C111,)
- drugačno dojetje realnosti (C112)
- odgovornost za možne spremembe nasilnega vedenja (C132)
- povzročitelj slabo zadovolji otrokove potrebe (E167)
- nezmožnost čutenja potreb otroka z izpostavljanjem nasilju (E168)
- obtoževanje, da mama ne pripravi otroka na stik (E190)
- obtožbe mame primoranosti priprave na stik z otrokom (E191)
- nezmožnost spremembe (E290)

E. STARŠEVSKO ODTUJEVANJE

1. Razumevanje starševskega odtujevanja

- načrtno omejevanje stikov (A268, B115, D148)
- starš namenoma ne spodbuja otroka k izvajanju stikov (A269)
- starš odtuja otroka od drugega (C162)
- nevarnost zlorabe v primerih nasilja (E221)
- možnost pojava neprimernih vedenj starša v povezavi z odtujevanjem (E225)
- velikokrat nezavedno in nenačrtno preprečevanje stika otroka z drugim staršem v ločitvah oz. razvezah, v katerih je prisoten konflikt (E227, F64)
- namerno dejanje (F63)
- izrekanje otroku ali vpričo njega slabo o drugem staršu (F65)
- stopnjevanje v nagovarjanju govorjenja otroka proti drugemu staršu (F66)
- nagovarjanje, skušanje vplivanja na otroka (F68)
- starš, ki ima težave z izvajanjem stikov, obtožuje neizvajanja stikov drugega starša (G98)

1.1. Mnenje socialne delavke

- o pereča tema (A265)
- o različni nivoji starševskega odtujevanja (A267)
- o zlonamerno ravnanje (A278)
- o primernejši izraz onemogočanje stikov (A279)
- o potrebnih več pogovorov za prepoznavo (B117)
- o vseeno, če ni kategorizirano kot motnja (C160)
- o starševsko odtujevanje obstaja (A 270, C161)
- o ob srečevanju v praksi ne moremo pristati na dejstvo, da tega ni (C163)
- o psihično nasilje nad otrokom (C164, C166)
- o občutek, da se ne sme uporabljati poimenovanje odtujevanje, čeprav se dogaja (C199)
- o škodljive, dolgotrajne, težko popravljive posledice (C165)
- o starš s svojimi ravnanji namerno vpliva na otroka (D146)
- o preprečevanje ohranjanje odnosa z drugim staršem (D147)
- o kontroverzna zadeva (E214)
- o razširjenost koncepta na CSD v Sloveniji (E215)
- o razširjenost koncepta v tujini (E216)
- o upoštevanje zavrnjenosti uporabe (E220)
- o problematičnost koncepta ob zavestnem odtujevanju otroka od drugega starša (E226)
- o ravnanje staršev iz stiske (E247)
- o normiranje odnosa (E248)

1.2. Mnenje sistema

- o starševsko odtujevanje ne obstaja (A266, C159)
- o ni koncept, ki se ga lahko uporablja (B126)
- o prikrivanje dejanskih namenov (B127)
- o odtujevanje ni klasificirano v klasifikacijah duševnih motenj (C158)
- o debata o obstoju ali neobstoju (E217)
- o zgrajen na problematičnih in kontroverznih osnovah (E218)
- o ni znanstveno podprt (E219)

2. Pojavnost

- zelo redki primeri (B114)
- ne gre za zavedni motiv (E231)

- primeri neprimerne ravnanja staršev (E246)
- v večini konfliktnih zvez (F67)
- občasno (G102)
- se srečujemo (C167)
- v večini, ne glede na prisotnost nasilja (F69)

3. *Prepoznavanje:*

- medsebojno obračunavanje (D165)
- maščevanje (D166)
- razvidnost pri stikih (D181)
- ogovarjanje drugega starša iz nemoči (E228)
- ogovarjanje starša iz stiske (E229)
- razlogi nepredelanega težkega odnosa (E230)
- odvisno od primera (E249)
- obtoževanje provociranja (G99)
- obtoževanje o nepripravi otroka na stike (G100)
- obtoževanje samovoljnega ravnanja (G101)

4. *Vloga socialnega delavca*

- ohranjanje stika s staršema (D167, D171)
- previdnost (D168)
- več razgovorov (D169)
- napotitev v ločeno svetovanje (D170)
- previdnost pri obeh starših (D172)
- objektivnost (D173)
- biti na strani otroka (D174)

5. *Zaščita otroka*

- zahtevnejša ob prisotnosti visokega konflikta med staršema (D209)

F. STARŠEVSKO ODTUJEVANJE V PRIMERIH LOČITEV OZ. RAZVEZ, V KATERIH JE PRISOTNO NASILJE

1. *Razumevanje starševskega odtujevanja v primerih ločitev oz. razvez, v katerih je prisotno nasilje*

- imenovano starševsko odtujevanje izkazano kot zaščita otroka s strani žrtve (B116)
- reakcija otroka kot žrtve nasilja (B120)
- občutek, da se ne sme uporabljati poimenovanje odtujevanje, čeprav se dogaja (C199)
- zloraba moči in nadzora nad ženskami (E222)
- mati ščiti otroka (A273)
- nespodbujanje k stikom s povzročiteljem nasilja (A274)
- zavedanje o škodljivosti stikov s povzročiteljem (A275)
- dolžnost starša do zaščite otroka (A276, D212)
- krivica obtoževanja starša, da odtuja (A277)
- ob prisotnosti nasilja ni žrtev tista, ki odtuja (A300)
- zaščita otroka s strani žrtve (B118, D211)
- najtežji primeri (A343)
- imenovano starševsko odtujevanje izkazano kot zaščita otroka s strani žrtve (B124)
- bistveno lažja ob prisotnosti nasilja (D210)
- ženske »odtujejejo« zaradi zaščite otroka (E235)

- skrb za otroke (E236)
- odvisne od družine (F88)
- vsaka družina potrebuje svojstveno obravnavo (F89)

1.1. Mnenje socialnega delavca

- o termin odtujevanje se ne sme uporabljati (A271)
- o termin odtujevanje ni na mestu (A272)
- o odtujevanje otrok s strani starša, ki je nasilen, je dodatna raven (A290)
- o odtujevanje je nasilje nad otrokom (A291)
- o čustvena zloraba otroka (A292)
- o zadovoljevanje svojih potreb preko otrok (A293)
- o kompleksni in zahtevni primeri (C168)
- o izraba koncepta starševskega odtujevanja za obračanje svoje zgodbe (E51)
- o izraba koncepta za zakrivanje svojih težav z nasiljem (E52)
- o zaradi pogostosti pojava v ločitvah in razvezah je izraz odtujevanje neprimeren (E232)
- o izraz ni primeren zaradi napačnega pomena (E237)
- o zavračanje stikov primernejši termin (E238, E253)
- o pojmovanje zaščite kot odtujevanja odraz pomanjkanja znanja o družinskih dinamikah na drugih CSD-jih (E257)
- o površen izraz odtujevanje za kompleksne stvari v ozadju (E258)
- o občutljiva tema (F70)
- o hitro tveganje za napačno razumevanje (F74)
- o občasno so razlogi za izvajanje psihičnega nasilja s strani starša, ki nima stikov (G103)
- o psihične zlorabe so težje dokazljive (G109)

2. *Pojavnost*

- občasno (A280, A286, G110)
- večja verjetnost pri staršu, ki je nasilen (A287)
- vedno (A303)
- povzročitelj zmeraj obtožuje, da gre za odtujevanje (B121)
- ni pogosto (D149)
- redko (D150)
- na letni ravni (D151)

3. **Prepoznavanje**

- psihično nasilje vpričo otrok (A281)
- razvidnost na stikih (D181)
- vprašanja otroku o početju drugega starša (G104)
- manipulacija z otrokom (G105)
- pritisk na otroka glede starševske odgovornosti (G106)
- težko prepoznavanje psihičnega nasilja (G107)
- žrtev ne ubesedi nasilja (G108)

3.1. Pogovor z otrokom

- o manipuliranje z otroki (C170)
- o uporaba istih izrazov kot starš (C171)
- o uporaba izrazov, ki niso ustrezni za razvojno stopnjo otroka (C172)
- o pozitiva enega starša, negativa drugega starša (C173, C174)
- o nezmožnost pojasniti dejanj (C175)

- nezmožnost odgovora na konkretna vprašanja (C176)
- občutek čustvenega sporočila, strahu, stiske (C177, C178)

3.2. Načini odtujevanja

- lažna ovadba drugega starša (A282)
- manipulacija otrok (A283)

3.3. Posledice

- otroci razvijejo upor do drugega starša (A288)
- otroci k staršu, ki je nasilen (A289)

4. *Napačno razumevanje*

- odvisnost od sporočila znotraj CSD (A301)
- imenovano starševsko odtujevanje izkazano kot zaščita otroka s strani žrtve (B113)
- krivica žrtvi za siljenje otrok v stike (B129)
- nasilni starš očita odtujevanja starša, ki zaščiti otroka (C169)
- zahtevanje čimprejšnjih stikov s strani povzročitelja (G111)
- stiki so lahko, a niso vedno dejavnik tveganja (G112)
- ne takojšnja vzpostavitev stikov zaradi ogroženosti (G113)
- obtoževanje načrtnega odtujevanja (G114)

4.1. Mnenje socialnega delavca

- zagotovo (A294, D156, F80)
- narobe z vidika koristi otroka (D161)
- nevaren pojem (F81)
- odnosi so ogledalo preteklosti (F83)

4.2. Razlog

- način uvajanja novega delavca (A295)
- neustrezna razlaga ob prvem srečanju (A296)
- poseg ministrstva v zadeve zaradi neustreznih razlag (A297)
- pomanjkanje znanja strokovnih delavcev (A298)
- uporaba izraza v neustreznih primerih (A299)
- zaščita otroka pred nasiljem (B125)
- nujno razlikovanje konflikta in nasilja (D156)
- zloraba v visokokonfliktnih razvezah (D160)
- ne vključevanje vpliva preteklega dogajanja v družini (F82)

4.3. Zloraba

- past zlorabe izraza (E233)
- obtoževanje odtujevanja matere (E234)

4.4. upravičena odtujenost

- zavračanje stikov zaradi upravičene odtujenosti (E239)
- upravičeno zavračanje stikov v primeru nasilja (E240)
- strah pred povzročiteljem (E241)
- slabe izkušnje s povzročiteljem (E242)
- ogroženost pred povzročiteljem zaradi nasilja nad materjo (E243)
- zavračanje stikov kot zdrav odziv (E244)

5. *Preusmeritev pozornosti od nasilja*

- izkušnje sodnikov (A310)
- izkušnje socialnih delavcev (A311)
- pravočasna prepoznav vzorca (A312)
- se dogaja (B133)
- žrtev ne izpostavi nasilja (B135, B138)
- lahko (C179, D192, E261, G123)
- se hitro odkrije (C180)
- starš, ki odtuja, govori, da je drugi nasilen (D196, E54)
- povzročitelj nasilja obtoži starševskega odtujevanja drugega starša (D197, E53)

5.1. Smernice za delo

- o stabilnost (A395)
- o nepopuščanje (A306, A308)
- o nepristranskost (A307)
- o pozornost na uporabo izraza pri starših (B134)
- o potrebnih več pogovorov za prepoznavo (B136)
- o potrebnega več stika z uporabniki za (B137)
- o znanje za prepoznavo (B139)
- o eden poroč o odtujevanju, drugi o nasilju (C181)
- o izjave otrok (C182)
- o razjasni se slika, kdaj gre za odtujevanje in kdaj za nasilje (C183)
- o ob ugotovitvi nasilja stečejo postopki (D177)
- o usmerjanje postopka v stike pod nadzorom (D178)
- o prisotnost na stikih (D179)
- o opazovanje dinamike med staršem in otrokom (D180)
- o previdnost, da ne pride do prekinitve odnosa (D184)
- o delo z obema staršema (D185, D189, D190 D200)
- o ločen pogovor z obema (D186)
- o skupni pogovor (D187)
- o pogovor z otrokom (D188)
- o prizadevanje, da ne odvrne (D193)
- o korist otroka v ospredju (D194, D195, D199)
- o pozornost na položaj otroka (D198)
- o podrobno raziskovanje (E250, E263)
- o izključitev nasilja (E251, E262)
- o imeti v mislih, da ob prisotnosti nasilja ni odtujevanja (E260)
- o delo v smeri postavljanja mej povzročitelju (E264)
- o omejevanje stikov s povzročiteljem, ne prepoved (E267)
- o delo po protokolih (E268)
- o soočanje povzročitelja o prevzemu odgovornosti (E269)
- o strukturiranje (E270)

5.2. Povzročitelj nasilja

- o neuspešno odvrčanje pozornosti (A309)
- o neuspešno poskušanje (A313)

6. *Vloga socialnega delavca*

- zaščita otrok (A335, B144, D225, E265)
- seznanjanje povzročitelja o zaščiti otroka (B119)
- predstavitev vpliva nasilja na družino (B131)
- razlaga odklanjanja stikov kot posledice preteklih dejanj (B132)
- razlaga prepoznavanja zaščite otroka, ne odtujevanja (C193)
- vrnitev odgovornosti za nasilje povzročitelju nasilja (C194)
- iskanje rešitev za spremembe vedenja povzročitelja (C195, G120)
- zna razmejiti potrebe starša od potreb otroka (D152)
- ponavljanje in dokazovanje pomembnosti koristi otroka (D153)
- hitra zamejitev ob dokazovanju pomembnosti koristi otroka (D154)
- previdnost (D162, D183)
- vključitev strokovne delavke, ki dela na področju zaščite otrok (D175)
- ugotavljanje realnega stanja (D176)
- otroku primerni stiki (D191)
- pomoč staršem pri starševstvu (D221)
- iskanje rešitev izvajanja stikov, ki bodo v korist otroka (D222)
- večja previdnost pri stikih, če je prisotno nasilje (D224)
- Problematiziranje (E255)
- pozornost na odtujevanje ob ločitvah, v katerih je prisotno nasilje (E259)
- zaščita odnosa z mamo (E266)
- vidik največje koristi otroka (F76)
- posvečanje izključne koristi otroka v času ločitev oz. razveze (F79)
- odvisna od primera (G116)
- odvisno od ugotovitev tekom postopka (G117)
- pomoč pri izvedbi stikov v prisotnosti socialnih delavk na CSD (G118)
- postopno uvajanje stikov, kot so določeni v sodni odločbi (G119)
- usmerjanje (G121)
- svetovanje (G122)
- soočenje staršev o sumu (C184)
- seznanjanje o negativnih posledicah (C185)

6.1. Strategije

- o prepoznavanje (A337)
- o pozornost (A338)
- o supervizija (A339, A344)
- o sodelovanje (A340)
- o pogled z različnih vidikov (A341)
- o podelitev izkušenj (A342)
- o intervizijska srečanja (A345)
- o multidisciplinarni tim (A346)
- o timsko delo (A347, G134)
- o ozaveščanje vključenih o posledicah nasilja v družini (B146)
- o ukrepi za varstvo koristi otroka (D213)
- o ugotavljanje potreb in koristi otrok (D214)
- o sodelovanje psihologov pri pogovorih z otroki (G133)
- o predlaganje sodnih izvedencev v sodnih postopkih (G135)

6.2. izzivi

- podobne, kot pri sodelovanju z osebo z osebnostno motnjo (A327)
- delo s povzročitelji, ki odtujujejo (A330)
- največja težava, s katero se soočajo (A332)
- nezmožnost spremembe osebe (A336)
- dolgotrajnost primerov (A349)
- birokracija (A350)
- obsežnost odgovorov sodiščem (A351)
- obsežnost mnenj (A352)
- obsežnost terenov (A353)
- večja poraba energije (A354)
- večje število kompleksnih primerov (A358, C201)
- prepoznavanje (B142, C191, D164)
- ločevanje nasilja od visokega konflikta (B143, D163)
- ločevanje odtujevanja od zaščite (B145)
- soočanje staršev (C192)
- kompleksnost primerov (C200)
- različnost primerov (D183)
- ohranjanje otroka v središču (D208)
- razlikovanje nasilja nad otrokom ter nasilja med starši (D223)
- zagotovitev otroku najmanjše škode (F87)
- reševanje samo nujnih situacij (F92)
- prepoved približevanja žrtvi, ne pa tudi do otroka (G115)
- težavno opravljanje pogovora z mlajšimi otroki (G128)
- nepripravljenost otroka, da izrazi svoje mnenje, občutke (G129)
- sodelovanje psihologov pri pogovorih z otroki (G130)
- težave ob dolgotrajnem neizvajanju stikov zaradi neprepoznanjega starševskega odtujevanja (G131)
- vključitev več strokovnih delavcev (G132)

6.3. Kompetence

- udeležba na izobraževanjih (A331)

6.4. Podpora staršem

- ločeno področje za obravnavo žrtev nasilja (F77)
- opolnomočenje žrtev na področju za obravnavo žrtev nasilja (F78)

6.5. Povzročitelji, ki odtujujejo

- osebe z osebnostno motnjo (A328)
- osebe, ki z doseganjem svojih ciljev zlorablajo otroke (A329)
- najbolj naporni uporabniki (A333)
- nezmožnost spremembe (A334)
- nezmožnost soočanja (B122)
- odgovornost za neizvajanje stikov (B123)
- nezavedanje neustreznega vedenja (B130)
- krepitev varnega odnosa z mamo (E287)
- spodbujanje dobrega odnosa z očetom, če pokaže interes za spremembe (E288)

7. Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi

- inšpekcijski nadzor ob uporabi termina »starševsko odtujevanje« (A285, A325)
- nesprejeta namerna uporaba termina »starševsko odtujevanje« v pravem pomenu (A326)
- kaznovanje starša, ki omejuje stike (B149)
- poročilo o predhodnih obravnavah (B150)
- pbveščanje o predhodnih obravnav (B151)
- isto kot v drugih postopkih (D201)
- postopki so vedno enaki (D202)
- vključevanje ostalih služb (D205)
- priprava mnenj v postopkih zaščite (D207)
- pridobivanje poročil od institucij, v katere je otrok vključen (G126)
- ugotovitev vključevanja starša povzročitelja v življenje otroka pred ločitvijo (G127)
- napotitev na sodišče (D204)

7.1. Sodišče

- o neupoštevanje drugačnega mnenja, ki ga je podal center za socialno delo (A284)
- o dogovor glede popisovanja starševskega odtujevanja (A317)
- o razumevanje, da povemo z drugimi besedami (A322)
- o sodelovanje na način, da povemo z drugimi besedami (A323)
- o razumevanje utemeljenega odklanjanja stikov (B153)
- o omejitev stikov (B154)
- o prepoved stikov (B155)
- o stiki pod nadzorom (B156)
- o izvrševanje stikov na drug način (B157)
- o predlaganje sodnega izvedenca (C190)
- o priprava mnenj za sodišče (D206, G124)
- o zapis morebitnega opažanja t. i. starševskega odtujevanja (G125)

7.2. Ministrstvo

- o dober odziv ministrstva na prepoznavo problema (A302)

7.3. Odvetniki

- o pomanjkanje znanja odvetnikov, ki zastopajo povzročitelje nasilja (A304)
- o napotitev k odvetnikom (D203)

8. Definiranje v postopku

- izogibanje izraza koncept (A314, E223, E254, F84)
- neuporaba izraza koncept (A315, B112, B128, E224, F71)
- popisovanje (A316)
- dogovor s sodiščem o opisu opazk (A318)
- opis preko pogovorov (A319)
- opisi preko zaznamkov (A320)
- opisi opazk (A321, F72, F85)
- način, ki ni strokovno sporen (A324)
- obrazložitev utemeljenega odklanjanja stikov zaradi prisotnosti nasilja (B140)
- obrazložitev utemeljenega odklanjanja v mnenju in poročilih (B141)
- jasna opredelitev v mnenju (B147)
- jasnost v poročilih (B148)
- direkten zapis v mnenju (C186)

- zapis na podlagi konkretnih navedb (C187, F73)
- konkretiziranje (C188)
- izpostavitve suma na odtujevanje otroka od starša (C189)
- izogibanje izrazu in zamenjevanje za druge (E245)
- drugo definiranje zaščite otroka kot odtujevanje (E256)
- izhajanje iz vidika zaščite otroka (F75)
- povzemanje izjav (F86)

9. Podpora s strani sistema

- kadrovske okrepitve (A348, A357, F90, G136, G137)
- nerazumevanje s strani ministrstva glede obsežnosti primerov (A355)
- potrebnega več časa za strokovno delovanje (A356)
- prepoznavanje in razlikovanje starševskega odtujevanja (B152)
- timsko obravnavanje kompleksnejših primerov (C196)
- možnost aktivov za posamezna področja (C197)
- povezovanje strokovnih delavcev (C198)
- iskanje novih pristopov in strategij za prepoznavo in ukrepanje (C202)
- zakonske izboljšave na kazenskem področju (D216)
- zakonske izboljšave na področju družine (D217)
- podaljšanje obdobja stikov pod nadzorom (D218, D219)
- zakonodaja (D220)
- potrebnega veliko dela (E271)
- dodatna izobraževanja (E272, F93, G139)
- dodatna usposabljanja (E273)
- dodatna raziskovanja (E274)
- raziskovalna podhranjenost tem (E275)
- potrebnega veliko znanja (E276, 277)
- napake s strani sodišč (E278)
- napake s strani CSD (E279)
- premalokratno soočenje povzročiteljev (E280)
- premalo opozarjanj povzročiteljev (E281)
- manipulacije s strani strokovnjakov (E282)
- posledično bolj kvalitetno opravljeno delo (F91)
- supervizije na temo dela socialnega delavca (F94)
- supervizije na temo zaščite in varovanja koristi otrok (F95)
- zaposlovanje psihologov (G138)
- medijsko ozaveščanje (G140)

G. STIKI V PRIMERIH LOČITEV OZ. RAZVEZ, V KATERIH JE PRISOTNO NASILJE

1. Vloga socialnega delavca

- nepristranskost (A420)
- enakovrednost udeležencev, ne glede na njihovo vlogo (A421)
- velika vloga (A443)
- okrepitev ljudi (A449)
- varno počutje otrok (B163, E296)
- spodbujanje vključevanja v storitve (B190, G145, G146)
- spremljanje uporabnikov (B191)

- določanje ustreznih rešitev (B198)
- ugotavljanje največje koristi otroka (C203)
- vloga ni ugajati željam staršev (C204)
- ugotavljanje potreb in koristi otrok (C205)
- prisotnost na stikih (C206, F102, G159)
- organiziranje stikov pod nadzorom brez stikov med starši (C207, C209, C210)
- preprečevanje nasilja (C208)
- prelaganje odgovornosti na starša, ki je nasilen (C214)
- podpora otroku (C219)
- razbremenitev otroka (C223)
- odvisno od primera (C225)
- razlikovanje nasilja nad otrokom ter nasilja med starši (D237)
- preverjanje okoliščin (D254)
- podpiranje skupnega starševstva zaradi mnenja sistema (E291)
- problematiziranje povzročiteljevega vedenja (E313)
- vloga predlagatelja stikov (G149)
- zagotavljanje varnega prostora (G151)

1.1. Naloge

- o raziskovanje najboljše koristi otroka (A360)
- o pogovor z otrokom (A361)
- o pogovor s staršema (A362)
- o delo na terenu (A363)
- o ogledi (A364)
- o izdelava mnenja (A365, F96)
- o spremljanje stikov (A368, D238)
- o zagotavljanje varnosti otrok (A369,
- o ustavitev neprimerne komunikacije (A372, G152)
- o budna pozornost (A373)
- o predlog o stikih pod nadzorom (B158, E316)
- o predlog o omejitvi stikov (B159)
- o predlog o (začasni) prepovedi stikov (B160, C215)
- o nesiljenje v stike (B161)
- o odvisno od primera (C216,
- o zaščita otroka med stikom pod nadzorom (C220)
- o prekinitev stika v primeru ogroženosti (A370, A371, C221, G153)
- o priprava otrok in staršev na stike pod nadzorom (C222)
- o vključitev povzročitelja v storitve (C224, E297, E315)
- o spoštovanje sodnih odočb (D263)
- o varnost in gotovost otroka (E283,
- o spodbujanje in krepitev odnosa z materjo (E284, E287)
- o strukturiranje skrbništva (E285)
- o strukturiranje stikov (E286)
- o spodbujanje dobrega odnosa z očetom, če pokaže interes za spremembe (E288)
- o postopno strukturiranje stikov (E293)
- o upoštevanje zavračanja stikov otroka (E294)
- o postopno povečevanje stikov (E295)
- o predlog za zaščito mladoletnega otroka (F97)
- o svetovanje drugemu staršu (F98)

- seznanjanje povzročitelja s postopki (F101)
- soustvarjanje dogovora glede stikov (G141)
- Informiranje o zakonodaji (G142)
- Podajanje informacij o sodnih praksah (G143,
- Seznanjanje z nadaljnjimi možnostmi na sodišču (G144)

1.2. Znanje

- izobraževanja (A374, B169, F105, G156)
- branje člankov (A375, A382)
- strokovna usposobljenost (A376)
- pripravništvo (A377)
- primeri (A378)
- izkušnje (A379, B171, D247, F104, G154)
- branje knjig (A381)
- branje prispevkov (A383)
- specializacija s pridobivanjem znanja (A384)
- usmerjanje na eno področje (A385, A380, B170, D246)
- bistveno (B168)
- lažja prepoznava (B172, C212)
- timsko delo (B173)
- medinstitucionalno sodelovanje (B174)
- znanja iz družinske terapije in socialnega dela (C211)
- znanje vpliva na odločitve v postopkih (C212)
- velika podpora (D244)
- pridobivanje znanja skozi čas (D245, E305)
- teoretično znanje (D248)
- praktično znanje (D249)
- podpora (E302)
- ključno (E303)
- početje neumnosti brez znanja (E304)
- slabo delo ob neznanju (E306)
- praksa (F103)
- učenje iz zahtevnih primerov (G155)

1.3. Podpora pri spoštovanju sodnih odločb

- informiranje o spoštovanju sodnih odločb (A396, B184, F111)
- seznanjanje glede posledic (A397)
- seznanjanje o kazenskih ovadbah ob neizvrševanju sodnih odločb (A398)
- svetovanje upoštevanja sklepa sodišča (B186)
- spodbujanje pozitivnih sprememb v vedenju povzročitelja (C226)
- nujno upoštevanje sodnih odločb (D260)
- sodne odločbe so veljavne za vse (D262)
- poudarjanje sodne odločbe kot edinega veljavnega dokumenta (F110)
- seznanjanje o načinih urejanja v primeru želje po spremembi (D 261, F112)
- starš mora po zakonu pripraviti otroka na stik (G165)
- odvisno od primera (G166)
- zmanjšanje težav potem, ko stiki stečejo (G167)

- odkrivanje razlogov za zavračanje stikov s strani otroka (G168)
- spremljanje otroka (G169)
- ponujeno izvajanje stikov pod nadzorom na CSD ob prisotnosti strokovne delavke (G171)

1.4. Izboljšanje postopkov

- terensko delo (A346)
- delo v globino (A348, D281)
- njihov glas z ulice (A438)
- vpogled v vsakdanje življenje (A439)
- osebni socialno-delovni odnos (A440)
- pridobivanje več informacij (A441)
- laični izvedenci (A444)
- prepoznavanje koristi otroka (B206, G196)
- nesiljenje v stike, ki jih odklanja (B208)
- ustrezna utemeljitev na sodišču (B209)
- prepoznavanje sodišč o utemeljenem odklanjanju stika z otrokom (B210)
- izobraževanja (C243, C244)
- lažje prepoznavanje in ocenjevanje situacij (C245)
- lažje pripravljane mnenja (C246)
- dobro opravljena srečanja (D282)
- odločitev za spremembe s strani staršev, če se zares posvetimo (D293)
- oteženo delo, če delo ni opravljeno korektno (D284)
- ponujanje pomoči (D285)
- si vzamemo čas (D286, F126)
- potrebnih več razgovorov (D287)
- korektno opravljen postopek (D288)
- umik otroka od povzročitelja (E329)
- postavitve mej povzročitelju (E330)
- izreči prepoved približevanja (E331)
- izreči stike pod nadzorom (E332)
- omejitev vedenja, ki povzroča nevarnost (E333)
- potreba otrok po strukturi in predvidljivosti (E334)
- spodbujanje močnih vezi z materjo (E335, E337)
- dobro neprekinjeno sodelovanje s starši (F124)
- potrebno intenzivno delo (F125)
- ničelna toleranca do nasilja (G191)
- odkrivanje otrokovih želja in občutkov (G192)
- opazovanje odnosa med staršem in otrokom (G193)
- obiski na domu (G194)
- stik na CSD (G195)

1.5. Svetovanje staršem

- individualno (B175)
- odvisno od primera (B176, D259)
- osebna pomoč (B192)
- pomoč družini za dom (B193)
- pogovor s staršema (D227, D232)

- drugačna vsebina pogovora glede na vlogo starša (D228)
- pomembnost stikov (D229, D234)
- kvalitetni stiki (D230)
- pogovor o tveganjih (D231)
- priprava staršev (D233)
- odvisnost od vrste nasilja (D235, D236)
- pogovor o odpravljanju vzrokov, ki niso v korist otroka (D240)
- svetovanje vključitve v oblike pomoči (D241, D255)
- svetovanje (D242, F99)
- različno (D251)
- vključitev povzročitelja v storitve (D256)
- vključitev v društvo za nenasilno komunikacijo (D257)
- vključitev v druge institucije (D258)
- predlaganje stikov (F100, G159)
- zagotavljanje otrokove varnosti (F106)
- zagotavljanje otrokove koristi (F107)
- svetovanje o varnosti pri predajah pred policijsko postajo (F108)
- stiki v prisotnosti tretje osebe (F109)
- seznanitev z nadaljnjimi postopki v primeru nezmožnosti dogovora (G160)
- spodbuda spregovoritvi o nasilju (G161)
- spodbuda k prepoznavanju nasilja (G162)

1.6. Spodbujanje varnega odnosa

- okrepitev starša (A445, A448)
- opolnomočenje starša (A446, A450, B211)
- velik pomen (A447)
- informiranje (A451)
- vključitev v storitve (A452, D292, E341, G197)
- napotitev (A453)
- ozaveščanje (A454)
- delo z osebo, ki ni sporna (A455, G202)
- nudenje podpore (A456)
- večja podpora zaradi varovanja otroka (A4573)
- psihosocialna pomoč (B213)
- umik iz ogrožujočega okolja (B214, D290)
- umik v varno hišo (B215, D291)
- zavedanje o neodgovornosti žrtve za nasilje (B216)
- odhod iz nasilja je pravilna odločitev (B217)
- zaščita otroka (B218)
- otrok pridobiva na občutku varnosti (B219)
- pridobivanje občutka, da bo starš otroka zaščitil (B220, C247)
- spodbujanje zmanjšanja napetosti lastnih občutkov in razbremenjevanje (C248)
- krepitev varnega odnosa med staršem, ki ni nasilen, in otrokom (D289, E340, E344)
- svetovanje (D293, F127)
- vključitev v pomoč družini za dom (D294)
- neizkazovanje interesa za spremembe ni v korist otroka (E289)
- postavitev okvira (E338)
- problematiziranje vedenja povzročitelja (E339)
- vključitev otrok v terapevtske programe (E342, G198, G199, G200)

- vključitev v nevladne organizacije (E343)
- vodenje (F128)
- usmerjanje (F129)
- včasih zadostuje en razgovor (F130)
- potrebno nenehno spremljanje (F131)
- svetovanje in informiranje starša o nasilju (G20)

1.7. Izzivi

- dolgotrajnost primerov (B187)
- ločeni razgovori (B188)
- pojav težav pri izvajanju postopkov (E307)
- pomanjkanje časa za nudenje podpore ljudem (E308, E311, E321)
- nekvalitetno opravljeno delo zaradi kadrovske podhranjenosti (E319)
- pomanjkanje časa za izobraževanje (E320)
- pomanjkanje časa za usposabljanje (E322)
- luknje v sistemu (E324)
- visokokonfliktni odnosi med razvezanimi starši z izvajanjem stikov (G172)
- nezmožnost umiritve odnosa po več letih (G173)
- prisotnost psihičnega nasilja enega starša nad otrokom (G174)
- prisotnost psihičnega nasilja obeh staršev nad otrokom (G175)

1.8. Mnenje socialne delavke

- nepodpiranje stikov, če jih otrok močno odklanja (C213, C218)
- stiki, ki so v korist otroka (D239)
- škodljivost stikov z očetom ob nasilju (E292)
- velik obseg stikov z otrokom za povzročitelja ni primerna ureditev (E312)
- nezmožnost varne navezanosti do matere, ki je še vedno pri povzročitelju (E336)

2. *Vloga sodišča*

- odločitev sodišča (A359, A367, B162, B183)
- nepristranskost pri svoji odločitvi (A393)
- možnost opravljanja razgovora z otrokom (A434)
- možnost opravljanja razgovora s staršem (A435)
- drugačna vloga kot vloga socialnega delavca (A442)
- sprejemanje napačnih in škodljivih odločitev v postopku zaščite otrok (E328)
- odločitev o stikih pod nadzorom (G147)

2.1. Odločanje

- devet mesecev stikov pod nadzorom (B164, C217)
- prenehanje stikov po devetih mesecih (B166)

2.2. Mnenje žrtev

- zadovoljstvo z odločitvijo sodišča (A392)
- želja po spremembi stikov, ko se odnosi umirijo (B185)
- nezmožnost poskrbeti za otroka (B212)

2.3. Mnenje povzročiteljev

- protoževanje nad odločitvami sodišča (A394)
- neizvajanje stikov na način, določen v sklepu (A395)

3. *Predlog sodišču*

- zmanjšan obseg stikov kljub predlogom povzročitelja (A386)
- odločitev glede na prisotnost nasilja (A387)
- obvestilo o oceni ogroženosti (A388)
- neposredni zapis (A389)
- mnenje, da stiki niso v korist otroka (A390)
- argumentiranje svojih opažanj (A391)
- predlog stikov v varnem okolju (B165, B179)
- predlog omejitve ali prepovedi stikov ob odklanjanju (B167, B180, B182)
- nesrečevanje staršev (B177)
- predlog stikov pod nadzorom (B178, D252, G148, G169)
- redko predlog o prepovedi stikov (B181)
- predlog o načinu izvajanja stikov (G158)

4. *Spopadanje s konfliktnimi situacijami*

- razlaganje mišljenja (A399)
- posredovanje staršem (A400)
- informiranje staršev o koristi otrok (A401)
- podpora žrtvi (A402, C230)
- največji obseg dela (A403)
- dve različni zgodbi (B189)
- pojasnjevanje čustvenega dogajanja (C227)
- pojasnjevanje globljih vzrokov in zamer, ki jih morata razmejiti (C228)
- svetovanje vključitve v oblike pomoči (C229)
- opravljanje razgovorov s starši (D265)
- reševanje konfliktnih situacij (D266)
- starši brez podpore lahko ostanejo sami (D267)
- pomembno, da jih slišimo (D268)
- pojava situacij tudi po razvezi (D269)
- po ločitvi urejanje stikov drugače (D270)
- ločen razgovor (F113)
- poudarjanje konfliktov kot preteklosti (F114)
- poudarjanje razpada partnerskega odnosa (F115)
- svetovanje osredotočanja na starševski odnos (F116)
- svetovanje razmišljanja, ki je v korist otroka (F117)
- odprtje javnih pooblastil za zaščito otrok (G176)
- pogovori v paru s strokovno delavko (G177)
- obiski na domu v paru s strokovno delavko (G178)
- timsko delo (G179)
- sodelovanje z institucijami (G180)

5. Ocenjevanje tveganja

- pomembno (A404)
- strateško načrtovanje (A411)
- neogrožujoč način izvajanja stikov (A413)
- ocenjevanje staršev in otrok (C231)
- ocena tveganja (D272)
- vključitev strokovne delavke, ki dela na področju ukrepov za varstvo koristi otroka (D273)
- vključitev v postopek na področju varstvo koristi otroka (D274)
- preko izjav (F118)
- preko pridobljenih poročil (F119)
- sprotno ocenjevanje tveganja (F120)
- ocena ogroženosti (C234, G181, G182, G183)
- nadaljnje delo v skladu z oceno tveganja (G184)

5.1. Dejavniki tveganja

- o upoštevanje največje otrokove koristi (A405)
- o obseg stikov (A406)
- o določanje dni (A407)
- o določanje ure (A408)
- o določanje lokacije prevzema (A409)
- o določanje lokacije predaje (A410)
- o določanje stikov s povzročiteljem (A412)
- o sposobnost žrtve, da zaščiti otroka (B194)
- o vključevanje centra (B195)
- o zavedanje povzročitelja o napakah (B196,)
- o vključitev povzročitelja v storitve (B197)
- o zmožnost povzročitelja, da kontrolira svoje vedenje (C232)
- o zmožnost povzročitelja na spremembe vedenja (C233)
- o intenzivnost občutij neprimerne ravnanja povzročitelja nasilja (C235)
- o klicanje povzročitelja na odgovornost (E314)
- o določanje stikov pod pogojem sprejemanja odgovornosti za svoje vedenje (E317)

6. Sodelovanje s sodniki

- sestanki dvakrat letno (A414)
- dorečeni protokoli (A415)
- posebno mnenje za vsak primer (A416)
- na obravnavah (B199)
- pisanje poročil (B200)
- pisanje mnenj (B201, C239, C242)
- nesodelovanje (D276)
- posredovanje pomembnih podatkov in opažanj (G157, G185)
- podajanje predlogov (G186)

6.1. Razlogi za nesodelovanje

- o preprečevanje pristranskosti (A417, C241)
- o nesodelovanje na način pogovorov (A423)
- o nevtralnost (C240)

7. Sodelovanje z odvetniki

- na razgovoru (C236)
- zastopanje lastnih interesov (C237)
- razmejitev naše vloge od njihove (C238)
- napotitev staršev, če se ne morejo dogovoriti (D277)
- ne sodelovanje glede zaščite otrok (G188)

7.1. Razlogi za nesodelovanje

- nesodelovanje na način pogovorov (A422)
- pooblaščenec sodišča, ki ga zastopa na sodišču (G189)
- neprisotnost pooblaščenca na razgovoru (G190)
- preprečevanje pristranskosti (A418, A419)

8. Sodelovanje z drugimi strokovnimi organi

- psihologi (A424)
- zdravniki (A425)
- učitelji (A426)
- svetovalni delavci v šoli (A427)
- razvojna ambulanta (A429)
- osebe v otrokovem okolju (A430)
- policija (B202)
- obravnave v hiši za otroke (B204)
- multidisciplinarni tim (B206)
- prisotnost strokovne delavke (D253)
- medinstitucionalni tim (F121)

8.1. Načini sodelovanja

- veliko sodelovanja (A428, A431)
- zaprosilo za poročila glede otrok (A432, D280, F123)
- smo v kontaktu (A433)
- dajanje poročil tožilstvu (B203)
- podajanje prijav policiji (B205, G163)
- vključevanje v postopke (D275)
- po potrebi (D278)
- timski sestanki (D279)
- obravnave (F122)
- prijava policiji o sumu na nasilje ob izdaji prepovedi približevanja staršu, ne pa otroku (G164)
- podaja obvestil policiji o sumu nasilja (F187)

9. Podpora s strani sistema

- kadrovske okrepitve (E318, E323, E325)
- usposobljenost strokovnjakov (E326)
- ozaveščanje širše družbe o problematičnosti nasilja (E327)